

סוגיות בכתיב חסר הניקוד

נדב הראל

מהדורה ראשונה

מעודכן לגרסה 1.1 של Hspell
דצמבר 2009

מסמך זה הוא טיוטה ראשונית וחלקית בלבד –
חלקים נכבדים ממנו עדיין לא הושלמו

עבודה זו מוקדשת לזכרו של אבי, צבי הראל ז"ל, 1949-2008.

בודק איות זה לעולם לא היה נכתב לולא לימדת אותי מחשבים,
לולא היה ביתנו תמיד מלא ספרים (כולל ספרי דקדוק עברי),
ולולא השיחות הארוכות שניהלנו כשעבדתי על הגרסה הראשונה.

תוכן העניינים

4	1. הקדמה.....
5	2. מבוא.....
7	3. הוספת אמות קריאה לכתיב המנוקד.....
18	4. מילים לועזיות, משפות שאינן שמיות.....
32	5. מילים לועזיות, משפות שמיות.....
35	6. אזרוח מילים לועזיות.....
38	7. שמות עצם ונטייתם.....
40	8. נטיית פעלים.....
41	9. שמות פרטיים עבריים.....
42	10. ראשי תיבות.....
43	11. שמות האותיות.....
46	12. מקורות.....
48	13. אינדקס.....

1. הקדמה

האיסוף של יותר מעשרים ושלשה אלף מילים עבור המילון של Hspell דרש השקעה והתמדה, על גבול הכפייתיות. מקצת הקוראים עשויים לחשוב שמסמך זה הוא המשך ההתעסקות הכפייתית שלנו במילים, ותו לא. אך זהו לא כל הסיפור. מסמך זה נכתב משלוש סיבות חשובות יותר:

1. **מניעת תלונות שווא:** הציבור הישראלי עדיין אינו מקפיד על תקן איות אחיד, ולעתים קרובות אפילו אינו מודע לקיומו. לכן, צפוי שחלק ממשתמשי Hspell – אולי אפילו מרביתם – יופתעו מדי פעם מהכתיב ש Hspell דורש מהם. הם עשויים להיות מופתעים, למשל, מכך ש Hspell מסמן את המילים **חוכמה**, **אמא**, ו- **אמיתי** כשגיאות ומעדיף **חכמה**, **אימא**, **אמתי**. חלק מהמשתמשים עשויים להסיק מכך שמפתחי Hspell הם רשלנים, בורים או מיושנים, ולהסיק ש Hspell הוא בודק איות חובבני ומלא שגיאות. ספקנים אלו עשויים להתלונן, או גרוע מכך, להפיץ את דעתם השלילית (והשגויה) ברבים. מסמך זה מנסה להחזיר לספקנים את האמון ב Hspell. הוא מנסה להראות להם שכל מחלטת כתיב – גם זו שהפריעה להם – התקבלה בכובד ראש ולא בגחמנות, ונסמכה על מקורות רציניים (כמו האקדמיה ללשון העברית). אנו מקווים שעיון במסמך זה יהפוך את אותם ספקנים לסקרנים, והם יוכלו להיעזר בו כדי להבין את תקן האיות וכדי לאמץ אותו בכתיבתם.

2. **הזמנת תלונות ראויות:** מצד שני, הקוראים הסקרנים עשויים לגלות בעזרת מסמך זה שגיאות אמיתיות ב Hspell. מקרים בהם טעינו בשיקול הדעת, מקרים בהם לא היינו מודעים להחלטות אקדמיה רלוונטיות או פירשנו החלטות שלא כהלכה, ועוד. "תלונות" מסוג זה דווקא נשמח לקבל, כי הן יעזרו לנו להמשיך ולשפר את Hspell.

3. **אידאולוגיית התכנה החופשית:** Hspell היא תכנה חופשית. תכנה חופשית היא אידאולוגיה שלמה, ולא רק שיטה להשגת תכנה בזול. אחד העקרונות של האידאולוגיה הזו היא שיש לאפשר למשתמשים ולמפתחים חדשים לשנות את התכנה, ולא רק להשתמש בה כפי שהיא. וכשמדברים על "לאפשר", הכוונה היא באמת לאפשר, ואפילו לעזור – ולא רק לשלם מס שפתיים. תכנה חופשית מגיעה תמיד עם קוד-מקור, אך בבודק איות קוד המקור אינו מספיק – חלק עיקרי מבודק האיות הוא רשימת המילים. רשימת המילים המוכנה ש Hspell מקבל כנכונות כוללת מעל ארבע-מאות אלף נטיות, אך קשה לשינוי: שינוי כתיב מילה דורש חיפוש אחר כל הנטיות שלה ושינוין, והוספת מילה דורשת כתיבת כל הנטיות שלה. לכן, Hspell מופץ לא עם רשימה סופית זו, אלא עם רשימה של מילות בסיס ועם תכנת הטיה אוטומטית. מתוך אלו יכול המשתמש ליצור בעצמו את רשימת המילים הנטויות. כך יכול מפתח חדש להוסיף ולשנות מילים במילון, בדיוק כפי שעשינו זאת אנו, המפתחים המקוריים. אבל, יכולת טכנית לשנות את המילון לא מספיקה אם המפתח החדש אינו מבין מדוע Hspell פועל כפי שהוא פועל, ומהו ההיגיון המקשר בין הכתיב שמתקבל עבור המילים השונות. ללא ידע זה, קשה להוסיף מילים חדשות בצורה עקבית, וקשה לקבל החלטה מושכלת על שינוי תקן הכתיב. לשם כך חשוב קיומו של מסמך זה, שכל מפתח עתידי של Hspell יוכל להיעזר בו.

נדב הראל,

חיפה, דצמבר 2009.

2. מבוא

בראשית שנת 2000, עולם התכנה החופשית¹ נהנה מפריחה חסרת תקדים. תכנה חופשית כבר הייתה קיימת משנות השמונים, ומערכות הפעלה חופשיות מלאות כבר היו קיימות מראשית שנות התשעים. בהמשך שנות התשעים מפתחים החלו להקדיש מאמץ רב להתאמת המערכות החופשיות לצורכי המשתמש השולחני ה"פשוט". נכתבו יישומים חדשים שהיו חסרים ופותחו סביבות עבודה ידידותיות ואחידות יותר. בסוף שנות התשעים, אחרי שנים רבות של התרכזות רק בצורכי דוברי האנגלית, החלו כותבי תכנה חופשית מכל העולם להשקיע מאמץ גם בתמיכה בשפות אחרות. הדרך שנבחרה לתמוך בכל השפות הייתה אימוץ תקן אחיד (בשם יוניקוד) לייצוג טקסט בשפה כלשהי, והתאמת ספריות ויישומים להצגתו של טקסט כזה בצורה נכונה על המסך – גם עבור שפות שנכתבות מימין לשמאל כמו עברית. בראשית 2000, מערכות הפעלה חופשיות כבר היו בשלות מספיק לספק את רוב צורכי המשתמש הביתי דובר האנגלית. בכל מיזמי התכנה החופשית הבין-לאומיים הגדולים החלה להופיע תמיכה בסיסית בשפות נוספות, ובכללן עברית.

אבל התמיכה האחידה בכל השפות לא מספיקה. ברור היה שתדרשנה גם תכנות נוספות המיוחדות לכל שפה – תכנות שלא יכלו להופיע באורח פלא מתוך פרויקט בין-לאומי שמטרתו תמיכה בכל השפות. אחת התכנות החסרות מסוג זה הייתה תכנה לבדיקת איות בעברית.

בינואר 2000, התחלנו – נדב הראל ודן קניגסברג – לעבוד על בודק איות חופשי לטקסט עברי לא מנוקד. בודק האיות, לו קראנו Hspell², מבוסס על רשימה של מילים נכונות שאותן יש לקבל (וכל שאר המילים תיחשבה שגיאות כתיב). למרבה הצער, לא היה מקור חופשי לרשימת מילים מסוג זה: העתקת רשימות מילים ממילון או מתכנה מסחרית היא מעשה בלתי חוקי. לכן חלקו העיקרי של המיזם היה בניית רשימת המילים מאפס.

תוך כדי העבודה על בניית רשימה זו נתקלנו במספר רב של שאלות כתיב נכון, עליהן נאלצנו לתת את הדעת. האם יש לכתוב שרפה או שריפה? תכנה או תוכנה? דוגמה או דוגמא? עירייה או עיריה? פרויקט או פרוייקט? טלוויזיה או טלביזיה?

האם עלינו לבחור בין האפשרויות על סמך ידע אישי? או אולי בעזרת השוואת תפוצתן? תפוצתן היכן? באינטרנט? בעיתונים? בספרים? או אולי לפי הכתיב הנהוג בתרגום סרטים בטלוויזיה? או אולי בעזרת מילונים? הבעיה היא שמקורות אלו נטו לסתור אלו את אלו, וחמור מכך – במקרים רבים נתגלה גם חוסר עקביות בתוך אותו מקור. במסמך זה ננסה לסכם את שאלות הכתיב המרכזיות בהן נתקלנו ואת הכתיבים השונים הנהוגים, ונסביר איזה כתיב Hspell מקבל ומדוע. כפי שנראה עוד מעט, בחרנו להיצמד ככל האפשר להחלטות האקדמיה ללשון העברית.

נשאלת השאלה מדוע בכלל לבחור בין הכתיבים השונים? מדוע שבדק האיות לא יקבל את כולם?

בשפות כתובות מודרניות נהוג קיומו של תקן איות – צורה שהוכרזה (על-ידי ארגון או מילון המקובלים על הכותבים בשפה) ככתיב הנכון לכל מילה. קביעת צורת כתיבה יחידה לכל מילה מקלה על הקריאה והופכת אותה לשוטפת יותר, ומשווה לכתוב מראה "מכובד" או "מקצועי" יותר. כמו שאחידות הכתיב מקלה על התקשורת הכתובה בין אנשים שונים, שמירת תקן האיות לאורך זמן (אפילו אם בינתיים חלו שינויים בשפה במדוברת ובהגייתיה) מאפשרת תקשורת בין אנשים מתקופות שונות. לדוגמה, מרבית המילים שכתב שייקספיר מובנות גם לדובר אנגלית מודרני, ומרבית המילים הכתובות בתנ"ך מובנות לקורא עברית מודרני.

לפעמים נשמעות טענות שתקן איות אינו קיים בשפות מודרניות. לדוגמה, שבאנגלית נהוגים כתיבים שונים לאותה מילה, וישנם הבדלים בין הכתיב הנהוג באנגליה לזה שבארה"ב. דווקא יוצאים מן הכלל אלו מדגימים את הכלל. מספר המילים שלהן נהוגים שני כתיבים קטן מאוד, והעובדה שבאנגליה ובארה"ב נהוגים תקני איות שונים במקצת דווקא מדגימה את העובדה

1 **תכנה חופשית** (free software), או **קוד מקור פתוח** (open source), היא תכנה שמפתחיה מתירים למשתמשים להעתיק אותה לאחרים ולשפר אותה כרצונם. זאת בניגוד לנהוג בתכנה מסחרית, עבורה המשתמש נדרש לשלם, אסור לו לתת עותקים ממנה לאחרים, ואין לו אפשרות לשנותה או להבין כיצד היא פועלת. בתכנה חופשית למפתחי התכנה ולקהילת המשתמשים אינטרס רב יותר לשתף פעולה לשיפור התכנה. עוד על פילוסופיית התכנה החופשית ניתן למצוא באתר www.fsf.org, ובאתר www.opensource.org. בספר Open sources: Voices from the Open Source Revolution ניתן לקרוא על התפתחות התכנה החופשית, ועל פריחתה בסוף שנות התשעים של המאה העשרים. (ספר זה נמצא גם על הרשת: <http://www.oreilly.com/catalog/opensources/book/toc.html>)

2 <http://hspell.ivrix.org.il>

שתקנים כאלו אכן נהוגים (ומוגדרים על-ידי מילונים שיוצאים בשתי הארצות). באנגלית ובצרפתית מקפידים בצורה מחמירה על כתיב נכון ("אורתוגרפיה"), מלמדים אותו בבית הספר, והוא אף נשמר לאורך השנים עד שהכתיב המודרני נראה כמאובן המשמר צורת דיבור שכבר לא נהוגה מאות בשנים. בגרמניה נבחן לאחרונה תיקון לתקן הכתיב, שאמור לפשט ולקרבו לשפה המדוברת, אך שוב הוויכוח הוא בין שני תקנים מתחרים (הקיים והחדש המוצע), ואיש לא מציע אנרכיה שבה "כל אדם יאיית כרצונו, ובלבד שהתוצאה תהיה קריאה".

גם בעברית יש צורך בתקן איות, בדיוק מאותן סיבות. מכיוון שבימינו רוב הכתוב הוא חסר ניקוד, יש צורך במיוחד בתקן איות לכתיב חסר-ניקוד. אך כתיב כזה, הנקרא לעתים "כתיב מלא", לא נלמד באופן יסודי בבתי הספר, ועד השנים האחרונות אף לא הופיע במילונים או באנציקלופדיות. זו כנראה הסיבה לכך שרוב כותבי העברית אינם מודעים כלל לקיום תקן איות לכתיב חסר-ניקוד ומוסיפים אמות קריאה באופן "אינטואיטיבי" אך לעתים קרובות לא עקבי (עד כדי כתיבת אותה מילה באותו טקסט בשתי צורות שונות), ואילו הוצאות ספרים ועיתונים שונות קובעות כל-אחת תקן שונה משלה. זהו המצב המצוי, אך בהחלט לא הרצוי. המצב הרצוי הוא הסכמה על תקן איות אחד, שהכול יכירו בו וישתמשו בו.

ואכן, האקדמיה ללשון העברית מנסה לקבוע תקן כזה. האקדמיה ללשון העברית הוא הגוף הרשמי במדינת ישראל שתפקידו לפסוק בתחומי לשון, ואתר האינטרנט שלה מציין בין השאר ש"האקדמיה פועלת לקביעת התקן בעברית החדשה – בדקדוק, בכתיב, בתעתיק ובפסיסוק". לכן החלטנו לאמץ את החלטות הכתיב של האקדמיה, בכל מקרה בו מצאנו כאלו. במסמך זה נדון בשאלות כתיב נפוצות, ונראה שהחלטות האקדמיה פותרות את רובן. נדון גם בשאלות כתיב בהם התקן הקיים אינו ברור או חסר, ונציע את פרשנותנו. כמו כן, נדון במספר מקרים שבהם הכתיב הנהוג במילונים, בספרים, או אצל רוב הכותבים, אינו תואם לתקן האקדמיה, וננסה להבין את הסיבות שהביאו לכך. עם זאת, בכל מקרה בו לא צוין אחרת, בודק האיות Hspell מקבל את הכתיב התקני לפי האקדמיה, ואותו בלבד.

בימים עברו, כדי להעריך את תפוצת אפשרויות כתיב שונות אצל הכותבים, נאלצו עורכי מילונים לחפש אזכורים באופן ידני במאות ספרים ומקורות טקסט אחרים. למזלנו קיימת היום אפשרות פשוטה הרבה יותר – חיפוש באוסף העצום של הטקסט באינטרנט, בעזרת מנוע חיפוש (אנו בחרנו להשתמש ב"גוגל"). שימוש בווב כקורפוס הוא היום מגמה רווחת אצל הבלשנים, ראו למשל [23]. כאמור, ברוב המקרים כשהכתיב המועדף על האקדמיה והכתיב הנפוץ בציבור שונים, נעדיף את כתיב האקדמיה, אך נדון בהבדל.

מקריאת מסמך זה עלול להיווצר הרושם שברוב המקרים הכתיב שבחרה האקדמיה, ולכן גם Hspell, הוא כתיב שאינו מקובל על המילונים או על הציבור. רושם זה, אם נוצר, הוא מוטעה, ונובע מכך שבמסמך זה הקדשנו מקום בעיקר למקרים הבעייתיים: מקרים שבהם אכן יש אי הסכמה לגבי הכתיב הראוי – אי הסכמה בין האקדמיה לבין המילונים והציבור, או בין מילונים שונים או בתוך הציבור. לו הקדשנו לכל אחת מהחלטות האקדמיה מקום שווה, היה מתקבל הרושם הנכון שרובן אכן מקוימות הלכה למעשה במילונים, בעיתונים, בספרים, ועל ידי הציבור, ורק מיעוטן שנויות במחלוקת.

החלטת האקדמיה הבולטת ביותר לעניינו הוא הפרסום "כללי הכתיב חסר הניקוד" [4]. כללי הכתיב חסר-הניקוד של האקדמיה נוגעים בעיקרם להבדלי הכתיב בין הכתיב המנוקד התקני (גם הוא נקבע על-ידי האקדמיה) לכתיב חסר הניקוד. הבדלים אלו מסתכמים בתוספת אמות קריאה – יו"ד ווי"ו – במקרים שנקבעים על-ידי הכללים, ונעסוק בהם בפרק הבא, פרק 3. פרק זה הוא הארוך ביותר בספר, אך בוודאי שלא היחיד – לא כל שאלות הכתיב הנכון מסתכמות בתוספת אמות קריאה. שאלות רבות עוסקות במילים שכללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה מושכים את ידם מהן, כמו מילים לועזיות (בהן נעסוק בפרקים 4, 5, ו-6) ושמות פרטיים (פרק 9). שאלות כתיב רבות אחרות נוגעות הן לכתיב המנוקד והן לכתיב חסר הניקוד, כמו נטייה נכונה (פרקים 7 ו-8), ראשי תיבות (פרק 10) ושמות אותיות (פרק 11).

3 יש להיזהר, במיוחד בעברית, מספירה פשוטה של מסמכים בהם המילה מופיעה. לדוגמה, מי מבין הכותבים "פרות" או "פירות" נפוץ יותר לריבוי של "פרי"? מובן שאי אפשר סתם לספור מסמכים עם המילה "פרות" כי למילה זו משמעות נוספת. פתרון אפשרי הוא השוואת תפוצת נטייה או ביטוי ייחודי למילה זו. בדוגמה הנ"ל, למשל, נשווה את תפוצת הביטוי "ירקות ופרות" עם תפוצתו של "ירקות ופירות".

3. הוספת אמות קריאה לכתיב המנוקד

פרק זה עוסק בנושא בו עוסקים "כללי הכתיב חסר הניקוד" של האקדמיה ללשון העברית ([4]), כלומר הוספת אמות קריאה (יו"ד ווי"ו) מעבר לאלו שנכתבות בכתיב המנוקד התקני, כדי לעזור לסמן תנועות ועיצורים שונים.

[4] מציין ש:

הכללים שלהלן מכוונים לכתיב מילים עבריות, ואינם חלים בהכרח על מילים לועזיות המשמשות בלשוננו, ולא על שמות פרטיים ...

לנושאים אלו (מילים לועזיות ושמות פרטיים) יוחדו פרקים בהמשך. פרקים נוספים יוחדו לשאלות שלא נוגעות רק לתוספת אמות קריאה לכתיב המנוקד, אלא שרלוונטיות גם עבור הכתיב המנוקד (מובן שאין אנו מתעניינים בניקוד עצמו, אלא רק באותיות שנשארות גם בכתיב חסר הניקוד).

פרק זה מקבל את קיומו של תקן כתיב מנוקד נכון, שנקבע גם הוא על-ידי האקדמיה ללשון העברית, ועוסק רק בדרכים בו סוטה הכתיב חסר-הניקוד מזה המנוקד. נשאלת השאלה, מדוע בכלל יש לדעת את הניקוד הנכון כדי לדעת כיצד לכתוב בכתיב חסר-ניקוד. מדוע דקדוקי ניקוד שלא נשמעים כלל לאוזן הישראלי המודרני (חולם מול קמץ קטן, צירי מול סגול, דגש חזק, וכד') צריכים לשחק תפקיד בקביעת הכתיב חסר הניקוד התקני, ומדוע לא לקבוע ישירות את הכתיב חסר הניקוד של כל מילה (במקום לקבוע קודם את ניקודה). תהיות אלו הועלו גם על-ידי בלשנים בעלי שם (כגון עוזי אורנן), ונוספו להם תהיות (כגון על-ידי יצחק אבינרי) מדוע בכלל יש לקבוע כללים אחידים למעבר בין הכתיב המנוקד לזה חסר-הניקוד, ומדוע לא לקבוע בנפרד את כתיבה חסר-הניקוד של כל מילה (למשל תוך התחשבות בדו-משמעות אפשריות). אנו לא נעסוק בתהיות אלו פה, ונניח, כמו האקדמיה, שהכתיב המנוקד עדיין קובע, ויש לצאת ממנו בקביעת הכתיב חסר הניקוד. כן אנו נניח שמחפשים כללים רחבים ככל האפשר, ולא קביעת כתיבה של כל מילה בנפרד.

למרות בקשותינו, לא קיבלנו אישור מהאקדמיה להעתיק את תוכן [4] למסמך זה (למשל כנספח, כפי שעושים זאת רוב המילונים). לכן הקורא מוזמן לעיין במקביל ב [4], או בנספח "כללי הכתיב חסר הניקוד" בסוף המילון החביב עליו.

3.1. יו"ד לציון התנועה e

ניתן לסכם את כללי האקדמיה ולומר שבדרך כלל אין מוסיפים יו"ד לסימון התנועה e (סגול או צירי), מלבד מבחמישה סוגים של מקרים. מקרים אלו הם:

1. צירי לפני אות גרונית שבא כתשלום דגש במקום חיריק שהיינו מסמנים ביו"ד. לדוגמה, **חירש, שירות, גירעון, היריון** (אבל **הריונות**), **זירעון, מגירה, תיאר, ייעשה, ליהנות**.
2. בשמות עצם בלשון נקבה בני שתי הברות שבהם צירי המתקיים בכל הנטייה ושהם במשקל **זיעה, ליחה, גירה, לידה, קיבה, ריאה, ריאתי, תיבה** – מלבד שמות שנגזרו משמות בלשון זכר בתוספת ה"א, כגון **כנה, מתה, עדה, שדה** שכתבם ככתיב צורת הזכר ללא יו"ד.
3. המילה **שינה** תיכתב כך, בתוספת יו"ד (למרות שהצירי אינו נשמר בנטייה).
4. צירי בצורות שם הפועל מנחי פ"י כגון לישב, לידע, לילך.
5. סגול בשמות במשקל השמות **היכר, היתר, הישג, היקש, היטל, היקף, היבט, היגד, היצע, היסט, היסח, היסע, הינף, הינד, היצף, הינע, היסק** ושמות הנגזרים משמות אלו בתוספת סופית, כגון **היכרות, הישגי, הישגיות**.

המקור העיקרי לסיכום הנ"ל הוא כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4], כלל ה' – "תנועת e (צירי וסגול)".

ישנו מקרה אחד בו הניסוח ב [4] מעלה סתירה, מקרים בהם נפוץ כתיב שונה מהתקני, וכמובן גם

מקרים בהם החלטת האקדמיה מקוימת הלכה למעשה. נדון במגוון מקרים אלו כעת:

3.1.1. שרפה או שריפה

שתי צורות הכתיב, שרפה ושריפה, נפוצות בכתוב לא מנוקד (גוגל מראה עדיפות מספרית קלה לכתיב שריפה).

למרבה הצער, כללי הכתיב חסר הניקוד [4] בנוסחם הרשמי מעלים סתירה לגבי האיות התקני של המילה **שרפה**, ולגבי מספר שמות נוספים דומים: **שרפה**, **ברכה**, **גנבה**, **גזלה**, **אספה**, **גזרה**, **עברה**, **קדרה**, **שדרה**, **ערמה**, **אפלה**, **אבדה**, **בערה**, **נקבה**, **כרשה**, **כמהה**, **תאנה**, **דבלה**, **שאלה**, **עקדה**, **טרפה**, **פרדה**, **בררה**, **צנפה**, **שפלה**, **דלקה**.

מצד אחד, בסעיף א' בכלל הכתיב **שרפה** מופיע כדוגמה מפורשת למילה בה אין להוסיף יו"ד. מצד שני, ניתן לחשוב שסעיף ב(2) תקף עבור מילים אלו, כי כולן מקיימות את הניסוח שם: כולן נכתבות בכתיב מנוקד עם צירי באות השנייה, הצירי נשמר בכל הנטיות (ראו לוח השמות השלם [9] [וכן כללי נטיית השם [10] כלל י' בעמוד 180]), וכולן בלשון נקבה ובעלות שתי הברות.

אכן, זוהי סתירה ועל האקדמיה ליישבה. בתכתובת פרטית [8], ענתה האקדמיה ששרפה, ללא יו"ד, הוא האיות התקני, ובדומה עבור שאר השמות באותו משקל שנזכרו לעיל:

לפי כללי הכתיב חסר הניקוד המילה שרפה נכתבת גם בלא ניקוד שרפה. הערתך הנוגעת לכלל ה' סעיף ב(2) נכונה וכבר ידועה לנו, ואמנם יש צורך להעיר שם כי מדובר בשמות במשקל pela בלבד (דוגמת זיעה, לידה, וכו'). תיקון בסעיף זה ייעשה בהוצאה מחודשת של כללי הכתיב חסר הניקוד.

מילון ההווה [5] מסכים שהכתיב חסר-הניקוד הנכון הוא "שרפה" ואילו "שריפה" הוא "כתיב לא-תקני". גם במילון אבן-שושן החדש [12] מופיע הערך "שרפה", ושורה "שריפה" מפנה אל הערך הנכון. מילון רב-מילים [6] מציין גם הוא שהכתיב התקני הוא "שרפה", אך כותב שה"כתיב המלא הנהוג ברב-מילים הוא שריפה". למרבה הפליאה, רב-מילים ממליץ להוסיף יו"ד רק לחלק מהשמות במשקל זה שנזכרו לעיל, ולא לאחרים (הוא ממליץ להוסיף יו"ד בכולם חוץ מבנקבה, שדרה, כרשה, אפלה, תאנה, דבלה, שאלה, צנפה ושפלה).

אגב, ישנן מילים באותה תבנית בהן הצירי אינו נשמר בנטייה, כגון **נבלה**, **לבנה**, **חשכה**, **בהמה**. במילים אלו מובן שאין הצדקה כלל להוספת יו"ד בכתיב חסר הניקוד, ואכן מילון רב-מילים לא מציע זאת עבור רובן – מלבד "חשיכה" שהוא מציין שהוא מעדיף למרות שאינו הכתיב התקני. בשאר המילים (מלבד בהמה) המילון הממוחשב מקבל גם את הכתיב עם יו"ד נוספת, אך לא מדבר על כתיב זה בערך המילוני.

ישנו משקל דומה נוסף, בו הצירי אמנם נשמר בנטייה אך ישנן שלוש הברות, והוא משקל המילים **מגפה**, **מסכה**, **מצבה**. מכיוון שבמילים אלו שלוש הברות, הן אינן מתאימות לכלל הני"ל של האקדמיה, ואין להוסיף בהן יו"ד. מילון הווה, רב מילים, ואבן שושן החדש כולם מסכימים. חיפוש בגוגל מעלה שגם הציבור מעדיף לרוב את הכתיב התקני, אך הכתיב בתוספת יו"ד נמצא גם הוא בשימוש נפוץ. לדוגמה, ב 1/5/09 הופיעה בעיתון "הארץ" באינטרנט כתבה שכותרתה "מקסיקו הכריזה על עוצר של 5 ימים כדי למנוע את התפשטות המגפה", ללא יו"ד. שבוע לאחר מכן הופיעה באותו עיתון כתבה שכותרתה "שפעת החזירים – כך מאדירה ממשלת מקסיקו את הישגיה בבלימת התפשטות המגיפה", הפעם עם יו"ד.

3.1.2. ממד או מימד

כפי שראינו, כללי הכתיב חסר הניקוד מציינים חמישה סוגי מקרים בלבד בהם תיתוסף יו"ד לסימון תנועת e. ישנם שני משקלים נוספים בהם נפוצה השגיאה להוסיף יו"ד. בסעיף הקודם דיברנו על המילים במשקל שרפה. כעת נדון במילים במשקל ממד: **ממד**, **ממדי**, **מרב**, **מרבני**, **מצר**, **מסב**, **שער**, **מחס**, **שכר**, **ענב**, **חמר**, **נכר**, **לבב**.

הצורות הלא-תקניות – מימד, מימדי, מירב, מירבי, מיצר, מיסב, שיער, מיחס, שיכר, עינב, חימר, ניכר – זוכות לשימוש נרחב ביותר. חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב מירב (לרוב כשם אישה) נפוץ פי שלושה מהכתיב **מרב**. הביטוי "תלת מימדי" נפוץ פי שניים מהכתיב התקני "תלת ממדי". הצורה "מחס" כמעט ולא קיימת, וכמעט בכל מקום מופיעה הצורה "מיחס". אך במקרים אחרים דווקא

התקן מנצח: **המרבי** נפוץ פי שתיים מ- המירבי.

כאמור, לפי כללי האקדמיה אין להוסיף יו"ד במילים אלו (אין לכתוב מימד וכד'). המילים מרב, ממד ומצר אף מופיעות בפירוש בסעיף א' הנ"ל כמילים בהן אין להוסיף יו"ד. מילון ההווה [5] אכן מקפיד על כתיב תקני זה. מילון רב-מילים [6] גם הוא מציינ לגבי כל המילים הללו שזהו הכתיב התקני, אך טורח לציין גם את היות הכתיב עם היו"ד הנוסף שגיאה – לדוגמה "נכתב גם שלא כדין: מימד". זאת לכל המילים מלבד **שער**, **ענב**, **נכר** ו**שכר**, בהן כתובות הצורות שיער, עינב, ניכר, שיכר כ"כתיב המלא הנהוג ברב-מילים", על אף שהצורות שער, ענב, נכר ושכר עדיין נזכרות כצורה התקנית. עבור המילה **חמר** מילון רב-מילים לא מזכיר את הצורה "חימר" בערך המילוני, אך בגרסה הממוחשבת מקבל אותה כמילה חוקית, ועבור המילה **לבב** הוא לא מקבל כלל את המילה עם יו"ד נוספת.

תוספת היו"ד מוזרה במיוחד כאשר מדובר בנטיות, בהן לא נשמר הצירי. צורות הרבים **ממדים**, **מצרים**, **מסבים**, **מחמים**, וצורות סמיכות כמו **שער**, נכתבות כולם בכתיב המנוקד התקני עם שווא באות הראשונה, ולא בצירי. והרי אין כלל שמאפשר הוספת יו"ד לסימון שווא. תופעה זו ברורה אף יותר במילה ענב, שבו חטף-פתח בצורת הרבים, ובוודאי שאין מקום ליו"ד.

בעצם, השימוש בצורות הכתיב הלא תקניות בתוספת יו"ד כנראה קשור לשינוי בהגיית מילים אלו. יותר ויותר אנשים הוגים מילים אלו בתנועת "ey", כלומר בצירי מלא שנשמר לאורך כל הנטייה, או לפחות בצירי הנשמר לאורך הנטייה. לא ברור לנו מה קדם למה – שינוי ההגייה או שינוי הכתיב. מעניין שדווקא למילה "שיער" ההגייה בצירי מלא לא תפסה. מעניין גם שדוברי עברית רבים חושבים שקיימות שתי צורות יחיד שונות לפרי הענבים: "עינב" בצירי מלא בעי"ן, ו"ענב" בקמץ – בעוד אף אחת מהצורות הנ"ל איננה תקנית – צורת היחיד התקנית היא "ענב" בצירי (לא בקמץ) וצורת הריבוי שלה היא "ענבים", עם חטף-פתח.

יתכן שהסיבה לשיבוש משקל זה הוא דמיונו הצלילי למשקל הנפוץ יותר שבו אכן יש צירי מלא: **ליצן**, **קיסר**, **איתן**, **היכל**, **מיתר**, **מיזם**, **קיסם**, **מידע**, **מיטב**, **איבר**, **מיצג**. הסבר אפשרי נוסף הוא דמיונו של משקל זה למשקל "תבה" בו הכלל של האקדמיה (כלל ב(2) לעיל) דווקא מחייב הוספת יו"ד – **תיבה**.

3.1.3. מכל או מיכל

הניקוד התקני של המילה **מכל**, וגם של **מכלית**, הוא שווא במ"ם, ולכן בוודאי אין להוסיף לה יו"ד ולכתוב "מיכל" או "מיכלית". כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה מזכירים במפורש את מקרה זה בהערת שוליים: "המילה מכל מנוקדת [עם שווא במ"ם], וממילא אין לכתבה ביו"ד". כל המילונים – מילון רב-מילים [6], מילון ההווה [5] ומילון אבן-שושן החדש [12] מסכימים שהכתיב המנוקד הנכון הוא עם שווא, והכתיב חסר הניקוד הנכון הוא מכל. רב-מילים אף מוסיף שמכל "נכתב גם שלא כדין: מיכל".

למרות כל זאת, הכתיב "מיכל" נפוץ מאוד. בגוגל הצירוף "מיכל מים" נפוץ פי שלושה מהצירוף "מכל מים". מדוע הכתיב השגוי כה נפוץ? נראה שנפוצות זו נובעת ממספר גורמים. ראשית יש לציין שהכתיב "מיכל" בצירי מלא אינו חדש, ומופיע כבר בלוח השמות השלם [9] (בלוח זה, הכתיב בשווא מופיע רק ב"תוספות" המאוחרות יותר) – וייתכן שבעבר כתיב זה נחשב לתקני. שנית, כבר ציינו בסעיף הקודם לגבי "ממד" שכנראה יש נטייה של הדוברים להפוך את הצירי במשקל הנ"ל לצירי מלא. ב"מכל" אמנם אין צירי, אבל קשה לבטא שווא במ"ם ולכן באופן טבעי מילה זו נהגית כאילו יש בה צירי. גורם אפשרי שלישי לתפוצת הכתיב "מיכל" הוא העובדה שבדוקי איות מקבלים כתיב זה, כי הרי מיכל, בחיריק מלא, הוא שם פרטי נפוץ, וכך הנטייה הטבעית של הכותבים להוסיף יו"ד מקבלת גושפנקה מבודק האיות.

3.1.4. פרות או פירות

כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] ברורים לגבי כתיב צורת הריבוי של "פרי" – **פרות**, ללא תוספת יו"ד לציון הצירי. כתיב זה אף מופיע כדוגמה ב-[4], להסרת כל ספק. המילונים [5] ו-[6] גם הם מציינים צורה זו ככתיב הנכון.

למרות זאת, הכתיב **פירות**, בתוספת יו"ד, דחק את רגלי הכתיב התקני בכתיבה המודרנית. חיפוש בגוגל של הצירוף "**ירקות ופירות**" העלה 80,000 עמודים, בעוד חיפוש "**ירקות ופרות**" העלה 2000

בלבד.

לא ברור מדוע השתרשה הצורה הלא-תקנית "פירות". יתכן שזה נובע מהרצון להבדיל מילה זו מצורת הריבוי של המילה פרה.

רב-מילים הממוחשב [6] מציג את הערך **פרי** כאשר מכניסים את הצורה "פירות", אך מציין שהכתיב חסר-הניקוד הנכון של צורה זו הוא דווקא **פרות**.

3.1.5. הפך או היפך

לפי החלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 37, המילה **הפך** מנוקדת בסגול-סגול, כמו כלב, או בצירי-סגול, כמו ספר. כללי הכתיב חסר הניקוד [4] ברורים במקרה זה: אין סיבה להוסיף במילה זו יו"ד. באותו אופן יש לכתוב **להפך** ללא יו"ד.

גם במילה **תכף**, שניקודה רק סגול-סגול (הערת שוליים באותו עמוד ב[13]), למרות שרב-מילים טוען צירי-סגול), כמובן שאין להוסיף יו"ד.

מילון ההווה [5] ומילון אבן-שושן החדש [12] מסכימים. גם מילון רב-מילים [6] מסכים שהכתיב ללא יו"ד הוא התקני, אך משום-מה מציין ש"הכתיב המלא הנהוג ברב-מילים לערך הפך: היפך", וכנ"ל עבור תכף.

חיפוש בגוגל מעלה שיתכן שהחלטת מילון רב-מילים להוסיף יו"ד במילים אלו מעוגנת בנטיית הציבור. הכתיב הלא-תקני "להיפך" אמנם נפוץ רק במקצת מהכתיב "להפך", אך הכתיב הלא-תקני "תיכף" נפוץ פי 7 מהכתיב "תכף" (כפי שמעלה, למשל, חיפוש הביטוי "תכף ומיד" על כתיבי האפשריים השונים).

3.1.6. היריון או הריון

בחמשת הסעיפים הקודמים סקרנו מקרים בהם האקדמיה החליטה שאין להוסיף יו"ד, והתקבל הרושם שהציבור אוהב להוסיף יו"דים לציון צירי, לעתים אפילו יותר מדי. ברוב הסעיפים הבאים נסקור מקרים בהם כללי הכתיב חסר הניקוד [4] דורשים הוספת יו"ד לציון צירי, נסביר מקרים אלו, ונראה שאמנם הציבור נוטה לקבל את הכתיב התקני, אבל לא תמיד. דוגמה טובה היא המילה **היריון**:

במילים "זיכרון" ו"עיפרון" נוספה יו"ד לציון חיריק חסר. ישנן מילים שהיו אמורות להיות באותו משקל, אך אות גרונית אחרי החיריק החסר הפכה אותו לצירי ("תשלום דגש"). כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] (סעיף ב(1)) מציינים שבמקרה זה יש להוסיף יו"ד לציון הצירי:

כמו "זיכרון" יש לכתוב **גירעון**, **דיראון**, **פירעון** עם יו"ד לציון הצירי. בנטייה הצירי הופך לחיריק חסר (על משקל "זכרון-"), ואז גם בה יש להוסיף יו"ד (זהו אחד מהכללים ב[4]): **גירעוני**, **גירעונות**, **דיראון**, **דיראונות**, **פירעונות**.

הנטייה שונה במקצת אם ע' הפועל היא אל"ף ולא רי"ש, או אם פ' הפועל היא גרונית: כמו "עיפרון" יש לכתוב **היריון**, **עירבון**, **תיאבון**, **ריאיון** עם יו"ד לציון הצירי. במקרים אלו בנטיות הצירי אינו הופך לחיריק כי אם לסגול (כמו "עיפרון" שהופך ל"עפרונות") או לפתח, ולכן בנטייה אין להוסיף יו"ד: יש לכתוב **הריוני**, **הריון**, **עירבונות**, **תיאבונות**, **ריאיונות**.

כדי להסיר ספק מכוונת האקדמיה, רוב הדוגמאות הללו אכן מופיעות בפירוש ב [4]. כל המילונים [5], [6] ו- [12] אכן מסכימים עם כל הכתיבים הנ"ל. תיאור הנטייה של מילים אלו מופיע גם בהחלטות האקדמיה לדקדוק [13], עמודים 38 ו-43.

נדמה שהציבור מקבל החלטה זו רק בחלק מהמקרים. חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב הלא תקני "הריון" מופיע בפי חמישה עמודים מהכתיב התקני "היריון". מצד שני, הכתיב התקני "תיאבון" נפוץ פי שניים מהכתיב "תיאבון", וכנ"ל עבור "פירעון". עבור "דיראון", "גירעון", ו"גירעונות", הכתיב התקני והכתיב הלא-תקני מופיעים במספר דומה של עמודים.

ניתן היה לשער שכתוב לא תקני כמו "הריון" נשאר נפוץ היות ובודקי איות מקבלים אותו כנכון (כי זוהי צורת הנסמך התקנית). אך קל להפריך השערה זו על-ידי בדיקת תפוצת הצורה המיועדת, כי בודקי האיות לא מאפשרים ליידע את צורת הנסמך. והנה, מתברר שהכתיב הלא-תקני

"ההריון" שבדק האיות הנפוץ של מיקרוסופט לא מקבל, נפוץ בפי שבעה עמודים מהכתיב התקני "ההריון".

3.1.7. סירחון

רוב דוברי העברית המודרנית מבטאים "סירחון" עם חיריק בסמ"ך וקמץ ברי"ש, ולכן ברור להם שבכתיב חסר ניקוד יש לכתוב **סירחון**, **סירחון**, **סירחונות**, עם יו"ד.

זהו אמנם הכתיב חסר הניקוד התקני, אבל הסיבה לכך עשויה להפתיע. למעשה, יש לבטא ולנקד את המילה "סירחון" עם צירי בסמ"ך, בדיוק כמו המילה "גרעון". זהו הניקוד שמופיע בכל המילונים החדשים [5], [6], [12] וגם בדוגמה באתר האקדמיה [1]. ובדיוק כמו גירעון לעיל, בגלל תשלום הדגש יש להוסיף יו"ד ולכתוב בכתיב חסר ניקוד **סירחון**, ובנטיות מוסיפים יו"ד לציון החיריק החסר וכותבים **סירחון**, **סירחונות**. כל המילונים הנ"ל מסכימים עם כתיבים אלו.

אגב, במילונים הישנים [9], [11] נהוג היה כתיב אחר, עם חיריק חסר בסמ"ך ושווא ברי"ש, באותו משקל של דמיון ופתרון. לו היה זה הניקוד הנהוג כיום, היינו צריכים לכתוב "סירחון", ללא יו"ד, בכתיב חסר ניקוד.

3.1.8. זירעון או זרעון

המילה "זרעון", עם צירי בזי"ן, היא עוד דוגמה לתשלום דגש. כפי שמוזכר בדוגמה בכללי הכתיב חסר הניקוד [4], וכן בכללי נטיית השם [10] (עמוד 184) מילה זו באה מאותו משקל של "קלשון", שמנוקד עם למ"ד דגושה עם שווא נע, ונכתב בכתיב חסר ניקוד **כקילשון** (ראה 3.2.5). תשלום הדגש הופך את החיריק לצירי במילה "זרעון", אבל כאמור לפי כללי הכתיב חסר הניקוד, יש עדיין להוסיף יו"ד ולכתוב **זירעון**.

בהתחשב בכך שתוספת היו"ד מבוססת על תשלום דגש במשקל מאוד נדיר (קילשון היא בעצם המילה השימושית היחידה במשקל זה – מילה נוספת קימשון לא בשימוש בעברית המודרנית), לא מפתיע שהציבור לא מודע לכך שיש להוסיף יו"ד, ובדרך כלל כותב "זרעון" ללא יו"ד. חיפוש בגוגל מעלה רוב גדול לכתיב "זרעונים", שמופיע בפי 5 יותר עמודים מאשר הכתיב התקני "זירעונים".

3.1.9. מגירה או מגרה

נביט בשם העצם **מְסִיבָה**, שנכתב **מסיבה** בכתיב חסר ניקוד. הוא נוצר מהשורש הכפול "סבב", בתוספת מ"ם תחילית וה"א סופית, כשדגש חזק מחליף את העיצור הכפול. במשקל זה אפשר ליצור שמות עצם נוספים משורשים כפולים אחרים: **מסילה** מהשורש "סלל", **מגילה** מ"גלל", **מחילה** מ"חלל", **מזימה** מ"זמם", **מחיצה** מ"חצץ". כאמור, כולם נכתבים עם חיריק חסר שאחריו דגש חזק, ועם תוספת יו"ד בכתיב חסר ניקוד. משקל דומה, עם תחילית תי"ו במקום מ"ם, מייצר את **תפילה** מהשורש "פלל", **תחיקה** מ"חקק", **תהילה** מ"הלל", **תחילה** מ"חלל", ו**תחינה** מ"חנן".

כאשר העיצור הכפול בשורש הוא גרוני, אין אפשרות לשים בו דגש ולכן מתבצע "תשלום דגש": החיריק החסר הופך לצירי. לפי כלל האקדמיה ב 1 שהזכרנו לעיל, במקרה כזה של תשלום דגש, יש להוסיף יו"ד במקום צירי בכתיב חסר הניקוד, כפי שהיינו מוסיפים לו היה נשאר חיריק חסר. לכן יש לכתוב בכתיב חסר ניקוד **מגירה**, מהשורש "גרר", ו**מאירה** (מילה שמשמעותה "קללה") מהשורש "ארר", למרות שהניקוד במקרים אלו הוא צירי ולא חיריק. למען הסר ספק, [4] מביא את הדוגמה "מגירה" בפירוש.

כל המילונים [5], [6] ו- [12] מסכימים עם הכתיבים **מגירה** ו**מאירה**. נדמה שהציבור מתלבט: תפוצת הצירוף "מגירה נשלפת" דומה לזו של "מגרה נשלפת", וכך גם דומה שכחות הצירוף "תוכנית מגירה" והצירוף "תוכנית מגרה". אך שימו לב שבצירופים האחרונים כתבנו "תוכנית" בצורה לא תקנית (נדון בקמץ הקטן בהמשך). אם נכתוב "תכנית" כראוי, נגלה פתאום שהכתיב עם יו"ד "תכנית מגירה" הפך נפוץ פי 20 מ"תכנית מגרה"! הסבר אפשרי לתופעה זו הוא שמי שהקפיד (או בודק האיות שלו הקפיד עבורו) לכתוב "תכנית" כראוי, יש סיכוי רב שיקפיד גם על "מגירה".

המילה "מאירה" (במשמעות קללה) נדירה מדי כדי להסיק מסקנות מסטטיסטיות.

3.1.10. חירש או חרש

עוד דוגמה לתשלום דגש שגורם להוספת יו"ד לציון צירי, אפשר למצוא במשקל "בעלי המום או בעלי התכונה". בשמות התואר במשקל זה, מופיע בדרך-כלל חיריק חסר שאחריו דגש חזק – כמו במילים **אילם, פיקח, פיכח, פיסח, חיגר, איטר, גיבח, קיפח, קישח, גידם, גיבן, קיטע, עילג, עיקש, טיפש**, בהן לפי כללי הכתיב חסר הניקוד נוספת יו"ד לציון החיריק. במעט המקרים בהם הדגש אמור היה להיות באות גרונית, החיריק הופך לצירי, אך לפי כלל האקדמיה שהזכרנו, יש להוסיף יו"ד עבורו. כך יש לכתוב **חירש, חירשות, קירח, קירחות**, בתוספת יו"ד לציון הצירי.

נדמה שהחלטה זו מוכרת לציבור, אך לא התקבלה במלואה. חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב "החרשות" נפוץ מבמקצת מהכתיב התקני "החירשות".

3.1.11. שירות או שרות

מקרה נוסף של תשלום דגש שגורם להוספת יו"ד לציון צירי, ניתן למצוא בשמות הפעולה של בניין פיעל. בדרך כלל, מופיע בשמות פעולה אלו חיריק-חסר שאחריו דגש, ונוספת יו"ד. כמו, למשל, במילה **סיפור**. אך כשעייין הפועל היא רישש או אל"ף, תשלום דגש גורם להחלפת החיריק בצירי. כאמור, במקרה כזה יש להוסיף יו"ד לציון צירי זה בכתב חסר-ניקוד. כך יש לכתוב: **בירור, סיאוב, חירום, שירות** (וכך גם **שירותים**), **גירוש** (וגירושין), **אירוסין, צירוף, תירוף, טירוף, חירוף, חירוק, אירוע, עירוי, פירור, פירוד, פירוש, ביאור, דירוג, תיאור, תיאורי, סירוגין, מיאוס, ניאוף**. (במקצת המקרים הנ"ל, הפועל המקורי בבניין פיעל ממנו נגזר השם אינו עוד בשימוש).

מעניין שכשעייין הפועל היא אחת משלוש האותיות הגרוניות הנותרות (ה"א, עי"ן או ח"ת), אין תשלום דגש, והחיריק נשמר (אך ללא דגש אחריו, כמובן). כרגיל במקרה זה, בכתב חסר הניקוד נוספת יו"ד, וכותבים למשל **מיעוט, תיעוד, תיעודי, תיעוב, שיעול, ניחוש, ביעות, שיעור, סיעור, איחוד, איחור, תיחום, ריחוק, ריחוף, טיעון, דיחוי, שיהוי, סיעוד, סיעודי, ליהוק, זיהום, זיהומי, ניהול, ניהולי, ריהוט**.

הכלל שאומר שבמשקל פיעול, לפני רישש או אל"ף החיריק יוחלף בצירי, אך החיריק נשמר לפני ה"א, עי"ן או ח"ת, מופיע בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמ' 55. דוברים רבים טועים בכלל זה בחלק מהמקרים (למשל, מבטאים תיעוד בצירי במקום בחיריק, או מבטאים עירוי בחיריק במקום בצירי), וישנם אפילו מקרים בהם המילונים טועים (למשל, מילון רב-מילים מנקד מיאוס בחיריק, ומילון הווה מנקד ניאוף בחיריק, כמו במקרא). לכן נוח שבשני המקרים נוספת יו"ד בכתב חסר ניקוד. הכותב בכתב חסר-ניקוד אינו צריך לדעת האם במקרה שלפניו יש תשלום דגש או לא, צירי או חיריק.

3.1.12. גאות או גיאות

למילה **גאות** אותו משקל כמו המילים שראינו בסעיף הקודם (שירות, וכד'), ולכן קל להתפתות להוסיף גם בה יו"ד. אך הקשר של שם זה לפועל בבניין פיעל פחות ברור. אם אין כזה קשר, הרי שההסבר בסעיף הקודם לא תופס, ויש פה סתם צירי אבל לא תשלום דגש. אם זה נכון, יש לכתוב **גאות** ללא יו"ד נוספת, ובדומה גם **גהות, כהות, קהות, לאות**.

כך אמנם כותבים כל המילונים (מילון רב-מילים, מילון ההווה ומילון אבן שושן החדש), מלבד הכתיב **גיאות** בו משתמש רק מילון ההווה (כשהיו"ד נוספת רק בכתב חסר הניקוד).

אבל אם מתאמצים, אפשר למצוא חשד לתשלום-דגש המסתתר גם במילים אלו. השם "גאות" נוצר מהשורש ג-א-י, "כהות" מכ-ה-י, "קהות" מק-ה-י, "לאות" מל-א-י, ו"גהות" מג-ה-י (וכנראה מהמילה היוונית ὑψίς, בריא, ממנה גם נגזרה המילה האנגלית המקבילה hygiene). בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 31, מופיעה ההחלטה הבאה בהקשר של צירי הבא לתשלום דגש המתקיים בכל הנטייה:

הצירי הבא לתשלום דגש (תמורת חיריק) מתקיים. ... בכלל זה נכנסים גם השמות **גאה, דהה, זהה, כהה, לאה, קהה** (המתאימים למשקל פעל [בחיריק]).

ניסוח החלטה זו אינו ברור לנו: האם מילים אלו (גאה, וכד') הן דוגמה לתשלום דגש, או רק דוגמה לצירי מתקיים? לו היה זה תשלום דגש, הייתה נוצרת סתירה בכללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] כיוון שהמילים **זהה** וגאה מופיעות שם בפירוש כדוגמה למילים בהן אין להוסיף

יו"ד. אף אחד, ואף מילון, לא נוהג להוסיף יו"ד למילים אלו (כהה וכד'), ולכן בוודאי לא סביר להוסיף יו"ד למילים שנגזרות מהן (כחות וכד'). יתר על כן, נדמה שכמו במקרה של שם המספר "שישים" (שנזכר בהמשך), גם פה אין גזירה ישירה מהפועל לשם, בוודאי לא בבניין פיעל (לדוגמה שם הפעולה בבניין פיעל של זהה הוא כמובן זיהוי, לא זהות). אם כבר, נדמה שמשמעות השמות נגזרים מהמשמעות של בניין קל עם אותם שורשים, ולא מבניין פיעל. ייתכן שפשוט יש לנו כאן משקל חדש, "קטות" (צירי בפ"א) שיוצקים לתוכו שורשים המסתיימים ביו"ד, ואי אפשר לומר שיש פה תשלום דגש.

אם כן, מקרה זה ידרוש מחשבה נוספת בעתיד (ואולי שאילתה לאקדמיה לביאור הסתירות לעיל). בכל מקרה, נדמה שאין היגיון בהחלטת מילון ההווה לכתוב "גיהות" עם יו"ד, ו"גאות" ללא יו"ד. אנו החלטנו לכתוב את כל המילים הנ"ל ללא יו"ד נוספת.

מחיפוש בגוגל עולה שציבור הכותבים מסכים לגבי הכתיב **גאות** (הביטוי "גאות ושפל" נפוץ פי 30 מ"גאות ושפל") **לאות** ("ללא לאות" נפוץ פי 30 מ"ללא לאות"), ו**קהות** ("קהות חושים" נפוץ פי 100 מ"קהות חושים"). אבל כפי שכבר הזכרנו, יש פחות הסכמה לגבי הכתיב **גהות** (הכתיבים "בטיחות וגהות" ו"בטיחות וגיהות" נפוצים באותה מידה).

כדאי לשים לב שישנם שמות נוספים שמקורם כנראה באותו סוג של פעלים, אך נהוג לכתבם ללא צירי, ולכן בוודאי שאין להוסיף יו"ד. כך למשל נכתבת **זהות** בסגול (למרות שזהה נכתב בצירי ונזכר לעיל), **שהות** בשווא (או קמץ), ו**ראות** בשווא (כמו המילה דמות מהשורש דמה). זו סיבה טובה נוספת לכתוב את "גהות" ודומיה ללא יו"ד, לשם האחידות וכדי למנוע מהכותב את הצורך לדעת האם בכל אחת מהמילים הנ"ל יש צירי, סגול או אולי שווא – תנועות שנשמעות כולן כמו e לאוזני דובר העברית המודרנית.

3.1.13. חירות או חרות

מילה נוספת מאותה צורה שפגשנו בשני סעיפים הקודמים היא **חירות**. כתיב זה, בתוספת יו"ד, מופיע כדוגמה מפורשת בכללי הכתיב חסר הניקוד [4], בתור מקרה של תשלום דגש.

הפעם, הדגש מופיע מסיבה שונה מזו שראינו בסעיפים הקודמים – לא כדגש תבניתי (חלק מהמשקל), אלא כדגש משלים (חלק מהשורש): המילה חרות נגזרת מהשורש מהשורש הכפול ח-ר-ר, שורש שמשמש עד היום בערבית לציון חופש, ומופיע בעברית גם בשורש המרובע "שחרר". חוסר האפשרות לשים מכפל ברי"ש גרם לתשלום הדגש. אין מדובר במקרה נפוץ בעברית – לא הצלחנו למצוא דוגמה נוספת של שורש כפול באותו משקל. יתכן שבמקורה הייתה מילה זו במשקל קטלות הנדיר-יחסית (כמו שכרות, ספרות, רשעות, סכלות וכד'), כלומר "חררות", והרי"ש הכפולה הפכה למכפל (דגש חזק) ואז, כשהעברית איבדה את היכולת למכפל באותיות גרוניות (יכולת שעדיין קיימת בערבית) הגיע תשלום הדגש ויצר את "חרות", בצירי.

בכל מקרה, כאמור, האקדמיה קבעה בפירוש שיש פה תשלום דגש ויש להוסיף בה יו"ד בכתיב חסר ניקוד. נדמה שהציבור מסכים עם קביעה זו – למשל, חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב "חג החירות" נפוץ פי 6 מהכתיב "חג החרות".

3.1.14. מירוף או מרוץ

דוברי עברית רבים עשויים לחשוב שהמילה **מרוץ** היא באותו משקל כמו המילה **תירוף** שראינו בסעיפים הקודמים, ולכן בדומה לה גם כאן יש להוסיף יו"ד. אך למעשה, את המילה מרוץ יש להגות בחולם, לא בשורוק. כל המילונים [5], [6], [9] ו-[12] מסכימים על כך.

על-פניו, אין סיבה להוסיף יו"ד במקרה זה. נראה שאין פה סיבה לדגש, או לתשלום דגש, מכיוון שכל אותיות השורש, "רוץ", מופיעות, ולא מדובר פה במשקל מוכר עם דגש חזק (כמו משקל פיעול שראינו). ואכן לפי האקדמיה [21] יש לכתוב **מרוץ** :

המילה מרוץ אכן נכתבת בלא יו"ד על פי כללי הכתיב חסר הניקוד

לא ברור, אם כן, מדוע כל מהמילונים דווקא כן מוסיפים יו"ד במקרה זה. מילון ההווה [5] ומילון אבן-שושן החדש [12], שבדרך כלל מקפידים מאוד על כללי האקדמיה, טוענים שהכתיב חסר-הניקוד התקני הוא "מירוף". מילון רב-מילים [6] מודה שהכתיב התקני הוא "מרוץ" אך אומר שה"כתיב המלא הנהוג ברב מילים" הוא מירוף. האם כותבי מילונים אלו טוענים שיש כאן מקרה

של תשלום דגש?

כמו במקרה של "גאות" לעיל, גם המילה "מרוץ" מופיעה בכללי נטיית השם של האקדמיה [13], עמוד 31, בפרק של צירי מתקיים תחת סעיף "צירי הבא לתשלום דגש", אך שוב לא ברור לנו האם הכוונה שבמילה זו יש אכן תשלום דגש, או רק צירי מתקיים. אם זהו תשלום דגש, מהו המשקל המקורי בו היה חיריק? למעשה, קל למצוא מילים דומות דווקא עם קמץ (מעוף, מנוס, מלון וכד').

אגב, חיפוש בגוגל מראה ששני הכתיבים, עם ובלי יו"ד, נפוצים בציבור כמעט באותה מידה.

3.1.15. מיחוש או מחוש

לפי החלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 31, יש להגות ולנקד את המילה **מחוש** (במשמעות כאב, במ"ס צרויה), בחולם, בדיוק כמו במילה "מרוץ" לעיל. בדיוק כמו במילה מרוץ, ומאותן סיבות, גם במילה מחוש אין להוסיף יו"ד, וזהו הכתיב שאנו נבחר.

כמו במילה מרוץ, גם כאן המילונים לא מסכימים, ומילון ההווה ואבן-שושן החדש שניהם מוסיפים יו"ד. אבל הפעם, רב-מילים לא מציע להוסיף יו"ד. ויש אי-הסכמה בסיסית יותר: אבן-שושן החדש אכן מנקד את המילה בחולם, אך מילון ההווה בשורוק ורב-מילים מרשה את שניהם (ומעדיף שורוק).

בניגוד למילה "מרוץ", ב"מחוש" נדמה שלציבור העדפה חזקה להוספת יו"ד מיותרת. למשל, חיפוש בגוגל מעלה שהצירוף "מיחושים וכאבים" נפוץ פי שלוש מהצירוף "מחושים וכאבים".

3.1.16. זיעה או זעה

כפי שהזכרנו בראשית הפרק, כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה אומרים שיש להוסיף יו"ד לציון הצירי בשמות עצם בלשון נקבה בני שתי הברות שבהם צירי המתקיים בכל הנטייה ושהם במשקל *pela* – מלבד שמות שנגזרו משמות בלשון זכר בתוספת ה"א שכתבים ככתיב צורת הזכר ללא יו"ד. המילים שנוספת להן יו"ד לפי החלטה זו הן: **זיעה, ליחה, גירה, לידה, קיבה, קיבת, ריאה, ריאתי, תיבה**.

בחלק מהמילים הנ"ל, לא רק שהציבור אימץ לחלוטין החלטה זו, הוא אף נוטה לבטא את המילים הנ"ל בצירי מלא. כך למשל לידה, קיבה, ותיבה. הביטוי "תיבת נגינה" נפוץ בגוגל פי 30 מהכתיב "תיבת נגינה", הביטוי "הכנה ללידה" נפוץ פי 2000 מהכתיב הלא תקני "הכנה ללדה". גם במילים בהם ההגייה בצירי מלא לא השתרשה – כמו גירה – עדיין הציבור נוטה לקבל את הכתיב התקני עם יו"ד אך לא באופן כה גורף (למשל, הביטוי "מעלה גירה" נפוץ פי שלוש מהכתיב הלא-תקני "מעלה גרה").

לפי ההחלטה הנ"ל, מילים במשקל *pela* שהצירי בהם אינו נשמר לכל אורך הנטייה ייכתבו ללא יו"ד: **פאה, מאה, עצה, חמה, עדה** (קהל), **זעה, סאה**. שוב, רוב הציבור מסכים, אך לא באופן גורף (למשל, הביטוי "פאה נוכרית" נפוץ בחיפוש גוגל פי שניים מהכתיב הלא-תקני "פיאה נוכרית").

המילה **שינה** היא יוצא-מן-הכלל מפורש בכלל האקדמיה. למרות שהצירי לא נשמר בנטייה (למשל "שנתי"), החליטה האקדמיה להוסיף יו"ד גם למילה זו ולכתוב **שינה**. יו"ד איננה נוספת בנטיות, ויש לכתוב **שנתי, שנתך**, וכד'.

העובדה שהאקדמיה החליטה על כתיב יוצא-דופן למילה "שינה" כדי להבדילה בקריאה מ"שנה" (12 חודשים) מפתיעה, כי במקרים רבים אחרים החלטות האקדמיה דווקא השאירו דו-משמעות – למשל תכנות (הרבים של תכנה, או שם פעולה?) מנהל (אדמיניסטרציה, או אדם שמנהל?), או פרות (צורת הרבים של פרה או פרי?). נשאלת גם השאלה מדוע לא החליטה האקדמיה להוסיף יו"ד לשאר המילים כמו שינה (פאה, וכו') במקום רק למילה שינה.

3.1.17. היכר או הכר

לפי כללי הכתיב חסר הניקוד [4] שסיכמנו בראשית הפרק, המקרה היחיד בו יש להוסיף יו"ד לציון סגול הוא במשקל השמות **היכר, היתר, הישג, היקש, היטל, היקף, היבט, היגד, היצע, היסט, היסח, היסע, הינף, הינד, היצף, הינע, היסק**, וכן בשמות הנגזרים משמות אלו בתוספת סופית – **היכרות, הישגי, הישגיות, היקפי, היקשי**.

כל המילונים מסכימים שיש להוסיף יו"ד במקרה זה, ונדמה שבדרך כלל הציבור מסכים, אך לא תמיד. חיפוש בגוגל מעלה למשל שהכתיבים התקניים בתוספת יו"ד "היתר בנייה", "מחיר היצף", "היבטים", ו-"היכרות" נפוצים הרבה יותר מהכתיב ללא יו"ד. לעומת זאת, הכתיב "הנד עפעף" נפוץ הרבה יותר מהכתיב התקני "הינד עפעף", והכתיבים "ציוד הקפי" ו"ציוד היקפי" נפוצים כמעט באותה מידה.

3.1.18. היעדר או העדר

הַעֲדָר הוא צורת המקור של הפועל "נעדר". הצייר מופיע כתשלום דגש (השווה הַבָּחַר) ולכן לפי כללי הכתיב חסר הניקוד [4] יש להוסיף יו"ד ולכתוב **היעדר**. כמו היעדר יש לכתוב גם **היעלם**.

אך זהו לא סוף הסיפור. מתברר שהמילונים הישנים [9], [11] לא מכירים בצורת המקור הַעֲדָר, אלא בשם הַעֲדָר, באותו משקל כמו למשל הַעֲתָק, הַרְגָל. המילונים החדשים [6], [5], [12] מכירים בכתיב זה ככתיב חליפי. לו גם אנו היינו מכירים בכתיב חליפי זה, היינו צריכים להכיר גם בכתיב חסר הניקוד "העדר" ללא יו"ד. לדעתנו, קבלת שני הכתיבים, עם ובלי יו"ד, מיותרת ומבלבלת, ולכן החלטנו לא לקבל את הכתיב המיושן יותר.

3.1.19. תשלום דגש בפעלים נוספים

מאותה סיבה של תשלום דגש יש להוסיף יו"ד גם בשמות הפעולה **היעדרות**, **היאבקות**, **היעלמות**, **היענות**, **היעלבות**, **היעצרות**, **היעקרות**, **היערכות**, **היערמות**, **היעתרות**, **היראות**, **הירגעות**, **הירקמות**, **היאזרות**, **היאחזות**, **היאלמות**, **היאנקות**, **היאספות**, **היהפכות**, **היחלצות**, **היחלשות**, **היחשפות**.

ולכתוב גם על שאר נטיות הפעלים (ראה גם דוגמאות בכללי הכתיב חסר הניקוד)

3.2. יו"ד לציון חיריק חסר

לסכם את הכללים של האקדמיה במקרה זה. לדבר על מנהל/מינהל, מחזור/מיחזור. לדבר על מס/מסים, וחמור יותר - אתי/איתי, אט/אטי ודומיו (האם אטי הוא נגזרת של אט?), אמתי. לדבר על זיכרונות/זכרונות. לצדו/לצידו והסיבה לטעות ("לצידו" מתקבל על ידי בודק האיות כ- לציד שלו).

3.2.1. אימא או אמא

בלבול רב ואי-הסכמה סוררים לגבי נטיות המילה "אם" (mother) ולגבי נגזרותיה.

ראשית מילת הפנייה, אִמָּא. למען הסר כל ספק, אם היה כזה בכלל, כללי הכתיב חסר הניקוד [4] מציינים במפורש שיש להוסיף במילה זו יו"ד לציון החיריק, ויש לכתוב **אימא**. למרות שסיבת הוספת היו"ד ברורה, ולמרות שכל המילונים מסכימים, הציבור מורד בהחלטה זו וחיפוש באינטרנט מעלה שהכתיב "אמא" נפוץ פי עשרה מהתקני. ייתכן שזאת מכיוון שרוב הכותבים התרגלו לכתוב "אמא" בילדותם בכתיב מנוקד, ללא יו"ד, ייתכן שזהו רצון להחיל על המילה "אמא" את אותם כללים שחלים על שמות פרטיים (בהם בדרך-כלל לא מוסיפים אמות קריאה בכתיב חסר הניקוד), וייתכן שהסיבה היא שהכותבים רוצים לשמור על הדמיון בצורה שבין המילים "אמא" ו"אבא". למרות שהציבור מתנגד נחרצות, החלטנו בכל-זאת לקבל את החלטת האקדמיה ולכתוב **אימא**.

הבעיה הבאה היא צורת הרבים אִמָּהוֹת. כאן כבר הפלפל סביב כללי הכתיב חסר הניקוד מסובך יותר: האם "אמהות" היא צורת רבים של המילה אם, או של המילה אימא? האם במקרה הראשון יש הצדקה לכתוב "אמהות" ובמקרה השני לכתוב "אימהות" בתוספת יו"ד? למעשה, כל המילונים וגם החלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 36, מסכימים שהמילה "אמהות" היא צורת הרבים של אם, ולא של אימא. אך למרות זאת, האקדמיה מציינת בפירוש בהערת שוליים בכללי הכתיב חסר הניקוד שיש לכתוב **אימהות**, בתוספת יו"ד, ולכן גם אנחנו נעשה זאת למרות שההצדקה לכך לא נהירה לנו לחלוטין.

באותה הערת שוליים מציינת האקדמיה שגם את המילה אִמָּהוֹת בשורוק יש לכתוב **אימהות**,

בתוספת היו"ד לכתיב חסר הניקוד. באותו אופן נכתוב גם שם-התואר **אימהי** בתוספת יו"ד.

בנטיות הסדירות יותר של המילה "אם" אין להוסיף יו"ד מכיוון שבמילה היסודית "אם" אין יו"ד: יש לכתוב **אמי, אמך, אמה** (שמופיעה כדוגמה ב [4]), וכן הלאה, ללא יו"ד. כך גם צורת הנסמכים "אמות-", והנטיות **אמותיהם** וכד' תיכתבנה ללא תוספת יו"ד. כל המילונים מסכימים, אגב, שצורת הנפרדים הנכונה היא "אימהות" ואילו צורך הנסמכים (ושאר הנטיות ברבים) היא "אמות-". צורות כמו "אימהותיהן" נחשבות ללא-תקניות (לפחות על-פי המילונים) וגם אנו לא נקבל אותן.

אגב, למרות שהחלטנו שהצורות "**אמהות**", "**אמהותיהן**" וכד' אינן תקניות כנטיות של "אם", בודק האיות מקבל אותן בכל-זאת, כיוון שהן צורות הרבים התקניות של המילה המקראית "**אמה**" (אָמָה, במשמעות שפחה).

3.2.2. שישי או ששי

אם היינו רואים במילים **שישי, שישה, שישים, שישית ושישייה** כנגזרות מהמילה **שש** הרי לפי כללי האקדמיה, לא הייתה צריכה להופיע בהן היו"ד הנוספת. מצד שני, אפשר לראות בסדרת המילים **שלישי, רביעי, חמישי, שישי, שביעי, שמיני, תשיעי, עשירי**, כסדרה של מילים שלא נגזרות בצורה שווה מהמילה המקורית: "שלוש" הופך ל"שלישי", "ארבע" הופך ל"רביעי", ו"שבע" ל"שביעי". כך אפשר לראות במילים אלו מילים חדשות, ולא נגזרות ישירות של שמות המספרים (המונים הנקביים), ולהפעיל עליהם את כללי הכתיב חסר הניקוד בלי התחשבות בקיומה או אי-קיומה של יו"ד בצורה המקורית.

טוען זה בעייתי יותר כשמנסים לתרץ הוספת יו"ד ב"**שישים**". הרי הצורות **שְלוֹשִׁים, אַרְבָּעִים, חֲמִישִׁים, שִׁשִּׁים, שִׁבְעִים, תְּשָׁעִים** דווקא כן נגזרות ישירות משמות המספרים בתוספת ציון הרבים "ים"! אם היה זה ריבוי רגיל, הרי שלפי כללי האקדמיה הריבוי של "שש" היה צריך להיכתב "ששים", ללא תוספת יו"ד לציון החיריק. אבל, ניתן לתרץ את ההבדל בין מקרה זה לבין ריבוי רגיל, בכך שבצד אחד זה ריבוי אמתי: שישים איננו סתם כמה שש-ים, אלא מספר חדש שמשמעותו חדשה. לכן ניתן לומר גם במקרה זה שיש להפעיל את כללי הכתיב חסר הניקוד על המילים החדשות בלי התחשבות בכתיב שמות המספרים.

למרות שלא מצאנו עדיין פרסום של האקדמיה שתומך בהשקפה זו (שלפיה יש להוסיף יו"דים במילה **שישי** ודומותיה), הרי ברור שפרשנות זו היא המקובלת: מילון ההווה [5], מילון רב-מילים [6] ומילון אבן-שושן החדש [12] כולם מסכימים על כתיבת המילים **שישי, שישים**, וכד' כך, עם יו"ד נוספת לכתיב חסר-ניקוד. חיפוש בגוגל מעלה שהביטוי "יום שישי" נפוץ בכתיב זה פי 40 מהכתיב "יום ששי". לכן נכתוב כך גם אנחנו.

אותה תופעה קיימת גם בצורות המילה **חמש** (חמישי, חמישים, וכד'). במילים **תשיעי ועשירי**, חיריק מלא מופיע גם בכתיב המנוקד.

3.2.3. שתיים או שתיים

בשתי הצורות של המספר המונה 2, **שתיים** (בנקבה) ו**שניים** (בזכר), מופיעה יו"ד חרוקה ולכן בכתיב חסר-ניקוד היו"ד מוכפלת והכתיב הוא כנ"ל.

אולם, יש לשים לב שבמספר המונה 12, ההגייה והכתיב שונים מהמקרה של 2. כאן אין מדובר באותן מילים "שתיים", "שניים" עם יו"ד חרוקה, אלא בצירי מלא, ולכן אין להכפיל את היו"ד. יש לכתוב **שתיים-עשרה, שנים-עשר**, ביו"ד אחת.

3.2.4. ייה או -ייה

מילים המסתיימות בצליל "iya", כלומר חיריק-יו"ד-ה"א, יקבלו לפי כללי הכתיב חסר הניקוד את הסיומת "ייה". לדוגמה, **חזייה, עירייה, שנייה**.

ישנן מילים שאכן מנוקדות בחיריק לפני "ייה" אך הציבור אינו מודע לכך – לדוגמה יש לכתוב **עגבנייה, לחמנייה, חמנייה**. ישנם גם מקרים הפוכים, בהם האות שלפני הסיומת "ייה" מנוקדת בשווא (ולכן אין לכפול את היו"ד) אך הרוב שוגים ומבטאים חיריק ובטעות כותבים "ייה". כך,

לדוגמה, יש לכתוב **סוגיה**, **חוליה**, **קושיה**, **שוליה**, **סוליה** (יש לקרוא מילים אלו על משקל **חולצה**, אך שימו לב שבחלקן שורוק ולא קיבוץ), וכן **כנופיה**, **נדוניה**, **קנוניה**, **טרוניה**.
הכלל הנ"ל נכון למילים עבריות. המצב במילים לועזיות שונה, ומוסבר בפרק על מילים לועזיות.

3.2.5. קילשון או קלשון

אולי גם המנון. ראה גם זירעון.

3.3. "יי" לציון יו"ד עיצורית

לדבר על "מייד" - האם נגזרת של מ+יד?

לדבר על מסוים, לא מסויים.

לדבר על בית, קץ לא ביית, קיץ.

3.3.1. אזי או אזי

לפי כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4], יו"ד עיצורית בסוף מילה שאין לפנייה אם קריאה צריכה בדרך-כלל להיות מוכפלת, לדוגמה **הווי** (דוגמה שמופיעה בפירוש ב[4]), **אליי**, **עליי**, **כלביי** (הכלבים שלי). אבל ב[4] מופיעה גם רשימה של יוצאים מהכלל, והיא: **אולי**, **מתי**, **חי**, **שי**, ו- **די**.

המילים "אזי" ו- "אללי" לא מופיעות ברשימת היוצאים מן הכלל, ולכן לפי הכלל היבש יש לכתוב **אזי**, **אללי**. אך מבין המילונים שמופיע בהם כתיב חסר-ניקוד, רק מילון אבן-שושן החדש [12] כותב אזי ואללי, ואילו מילון ההווה [5] ומילון רב-מילים [6] כותבים אזי, אללי.

כך גם יש לכתוב **כילי**, **דווי**. הפעם מסכימים אבן-שושן החדש ומילון ההווה, ורק מילון רב-מילים כותב יו"ד אחת.

נשאלת השאלה, מדוע מתוך מילים כה מעטות שבהן פתח-יו"ד (ללא אל"ף) מציינים את הצליל "ai", בחרה האקדמיה לכתוב את חציין (בערך) עם יו"ד אחת, וחציין עם שתיים. במה שונה, למשל, המילה אזי מהמילה מתי? ייתכן שלמען העקביות עדיף היה לקבוע כלל שאומר שבכל המקרים הנ"ל לא תוכפל היו"ד. אך כל עוד האקדמיה לא תעדכן כלל זה, בחרנו ב- Hspell לקבל את הכלל היבש ולכתוב **אזי**, **אללי**, **כילי**, **דווי**.

3.3.2. יופייה או יופיה

בנטייה "היופי שלה", יש לכתוב **יופייה**, בהכפלת היו"ד בכתיב חסר הניקוד.

אמנם כללי הכתיב חסר הניקוד מציינים שאין להכפיל את היו"ד ליד אם קריאה, כמו למשל במילים קריה ומצוין, אך במקרה שלנו הה"א אינה אם קריאה. במקרה זה, יפִּיָּה, הה"א היא עיצור, ומפיק מופיע בה לציון עובדה זו בדיוק (בנטיית השייכות "שלה" תמיד יופיע מפיק בה"א). לכן בכל-זאת יש להכפיל את היו"ד.

דוגמה נוספת למקרה זה היא המילה **חצייה**, החצי שלה. דוגמה מוזרה עוד יותר היא המילה **ארייה** – הארייה שלה.

3.4. וי"ו לציון הקמץ הקטן

תכנה

לשברם. (או הדוגמה בפועל הייתה לנו קמץ קטן אבל במקור אין וי"ו)

4 לפי האקדמיה, די יכול להיכתב גם דיי או דאי. אנו לא מכירים בכתיבים אלו, אך למעשה בודק האיות מקבל אותם: דיי הוא גם די+אני (צורה נוספת: דייני), דאי הוא ציווי של הפועל דאה.

4. מילים לועזיות, משפות שאינן שמיות

אולי לדבר על רעיונות כללים לגבי מאיזו שפה עושים את הטרנסליטרציה (רוסית?). לראות מה יצחק אבינרי כתב על כך, וגם להזכיר את גלעד צוקרמן..

4.1. אמות קריאה לציון i, u, o

התנועות o ו-u במילה לועזית תכתבנה **תמיד** בווי"ו, והתנועה i תכתב **תמיד** ביו"ד. אמות קריאה אלו מופיעות כבר בכתב המנוקד, וכמובן נשארות גם בכתב חסר הניקוד. לדוגמה, המילה **היסטוריה** מנוקדת בחיריק מלא, ואין לנקדה בחיריק חסר – הכתיב "היסטוריה" שגוי.

כלל זה מופיע בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13] בסעיף על ניקודן של מילים לועזיות:

כל תנועת i נכתבת בחיריק מלא גם בניקוד. למשל: צילנדר, הידרודינמי, היסטוריה, טיפוס, דיסקוס, סינטי.

כל תנועת o נכתבת בווי"ו חלומה. למשל: קואורדינציה, אוביקטיבי [בכתב מנוקד, יו"ד אחת], גאולוגיה, אופטימלי.

כל תנועת u נכתבת בווי"ו שרוקה. למשל: מולקולה, מולטי-, טורבינה, פונקציה [בכתב מנוקד].

כאמור, כלל זה תקף עבור מילים לועזיות בלבד. במילים עבריות, דווקא כן תיתכן תנועת i שתיכתב ללא תוספת יו"ד (במקרים מסוימים של חיריק חסר), ותנועת o שתיכתב ללא תוספת וי"ו (במקרים מסוימים של קמץ קטן). לעתים, עבור מילה מסוימת קשה להחליט האם להגדירה כמילה לועזית או מילה עברית. נחזור לסוגיה זו בסעיף 6.3.

4.2. אל"ף לציון "a".

מן הידוע הוא שלאמות הקריאה בעברית אין הגייה יחידה: וי"ו עשויה לציין את התנועה o או u, יו"ד מציינת i או e, והי"א מציינת בדרך-כלל a אך גם o או e. אם הקריאה אל"ף ניתנת לקריאה בדרכים כה רבות, שלפעמים עולה השאלה האם היא בכלל עוזרת לקריאה. אל"ף עשויה לציין:

1. תנועת o: ראש, ראשון, שמאל, נאד, צאן, פארה
2. תנועת i: ראשון, ראשוני
3. תנועת e: ראשית, וחלק מהשמות עם סיומת אל"ף: גא, פלא, דשא, פרא, כלא, טנא, מטאטא, שונא, בורא, רופא, קורא, ירא, טמא, צמא, מלא, גומא, נושא, הימצא, יוצא, צא
4. חוסר תנועה: חטא, גיא, שווא
5. לעתים אל"ף באה בסוף מילה אחרי אם קריאה אחרת, ולא מוסיפה כלום: קישוא, מצוא, בוא, קרוא, בריא, בקיא, נביא, נשיא, שיא, קיא, לביא, מצביא, מספוא, משוא, מלוא, מבוא, מחבוא, קפוא, יצוא, יבוא, ברוא
6. תנועת a: כל שמות העצם עם סיומת "אי" (כגון **בנאי, פנאי, ועוד עשרות**), חלק מהשמות עם סיומת אל"ף (**שווא, סומא, מושא, מופלא, אימא, אבא, סבא, סבתא, תוצא, מוצא, דודא, אמורא, צאצא, מקפא, ממצא, מבטא, מורא, נורא, מקרא, תא, משא, נפלא, מירכא**). והשמות **ראשי, צוואר, נאווה, נאקה, מלאכה, מלאכותי, כאן, לאו**

התפתח נוהג להוסיף אל"ף לציון התנועה a במילים לועזיות. נדמה לנו שנוהג זה לא התפתח על דרך העברית, כי בדוגמאות לעיל רואים שבפחות ממחצית המקרים, אל"ף באמצע מילה מציין תנועת a. לכן לדעתנו נוהג זה הושפע משפות זרות כמו ארמית, ערבית ויידיש.

הנוהג לציין את התנועה "a" בתעתיק מילים לועזיות על-ידי אם הקריאה אל"ף אינו חדש, והוויכוח מתי ראוי להוסיף אל"פים ומתי לא, נמשך כבר כמאה שנה.

בספרו יד הלשון [17], עמוד 2, מצטט יצחק אבינרי פרסום שלו משנת 1943, שטען בזכות השימוש באל"ף לתעתיק a, בכל מקום, ללא יוצא מן הכלל. להלן קטעים ממאמרו של אבינרי:

במילים זרות אלף נחוצה. בכנוס הארצי של הרגיסטראטורים, שנתכנס בתל-אביב בשבט תרצ"ה, הרציתי על הטראנסקריפציה של שמות זרים בעברית. (ההרצאה נדפסה אח"כ בחוברת הסתדרות הפקידים ובעתון "הדאר"). בקורת-רוח יצוין כאן שהצעה אחת זכתה לצאת מגדר הצעה לפעל ממש. כוונתי לשימוש האלף במקום a: יאפאן ולא יפן. [...] עם ראשית תחית הדבור העברי, עוד ראו מעין "זרגוניזמוס" בכתיבת אלפין בשמות זרים [...] אבל בדורנו זה כבר אין "צחות" ממין זה מקובלת ביותר [...] עכשיו כבר כותבים יאפאן (לפני שנים מעטות כתבו הכל יפן) אך במקום מאדאגאסקר עוד כותבים לרוב מדגסקר וכיוצא בזה בשאר מילים ממין זה. [...] אל נא יאמרו: הכתיב המלא מאריך את צורתן הכתבית של המילים [...] פתרון ראדיקאלי זה, של קביעת אלף במקום a בכל המילים הלועזיות, מקיל את הקריאה והוא הכרחי ומותר לנו.

אולם למעשה, הקביעה הנחרצת שיש לכתוב אל"ף עבור כל תנועת a מעולם לא התקבלה: בהערות שאבינרי מצטט ממתנגדיו דווקא יש היגיון: הוספת האל"פים באמת מקנה למילים צורה זרה לעברית, וללא צורך גורמת להן להיראות מסובכות ("זרגוניזמוס", בפי אבינרי). היא באמת מאריכה ומקשה על הכתיבה. היום הכתיב "יאפאן" שעליו ממליץ אבינרי אינו מקובל כלל, והכתיב "יפן" הוא הנפוץ. למעשה, גם אבינרי עצמו הבין שלא סביר להוסיף אל"פים בכל מקום ללא הבחנה, ובשנת 1944 מפרסם המשך (ששוב מופיע ב"יד הלשון"), ולהלן קטעים ממנו:

במילים זרות אלף יתרה. הצעתי להטיל אלף במילים זרות במקום a זכתה להתגשם במלואה. אולם כבר יש מפריזים בענין זה עד כדי כך שיש להציב גבולות לדבר. קודם-כל אין להטיל אלף במילים זרות שבתלמוד, כגון: איטליה, גרמניה, פדגוג, ולא קאתידרה במקום קתידרה. גם אין לכתוב אמריקאני, אפריקאני, כי אלף זו אינה הכרחית להקלת הקריאה, והיא חוצצת בין הסיום העברי – ני ובין גוף השם [...] רבים התחילו לכתוב "גאז", באלף, אך מוטב לכתוב גז [...] אלף זו מעידה מיד על מקור לועזי, ואילו בכתבנו גז – הרינו מקרבים אותה למקור ישראל [...] אין כשורש גז ("גז חיש", "נגוז ועבר") הולם את הגז [...] יש לכתוב מסה, כי האלף היתרה נותנת טעם לפגם, ומה גם שיש חוקרים נודעים, המוכיחים כי המסה הלועזית לקוחה ממקור עברי [...] קפה, בלא אלף, הוא על משקל שדה, קצה, קנה. ולמה נטיל כאן אלף יתרה, הפוגמת את הצורה העברית של התבה? מכני – אף תיבה⁵ זו אין להכניס אלף

להמשיך: לעבור להחלטת האקדמיה מ-1977 (המון אלפים אבל פחות), רב-מילים, מילון ההווה ואבן-שושן ולבסוף הציבור.

להוסיף: לסגן את ההערה שרב מילים הולך בדרך כלל לפי הערבית. לצטט את יצחק אבינרי לגבי יאפאן וכד'. לצטט את החלטת האקדמיה לא להוסיף a (עוד לא מצאתי את זה – ראה בהמשך)

ב"כללי התעתיק מלועזית לעברית" [7] מ-1977, קבעה האקדמיה ש:

א היא סימן לתנועת a בתחילת התיבה ובאמצעה. בסוף התיבה יהיה הסימן a-ה, כגון: אראגון, אנאטוליה, אלבאניה, גראנאדה

אולם יש לזכור שתעתיק אלו כווננו רק לשמות אנשים, מוסדות, מקומות וכיו"ב – ולא לסתם מילים לועזיות. כמו כן, בשנת 2001 מציין [7] ש:

כללי התעתיק מלועזית לעברית מונחים על שולחנה של ועדת הדקדוק לשם תיקונם ועדכונם – הן בתחום התנועות והן בתחום העיצורים. לפי התכנית, עם סיום הדיון בוועדת הדקדוק יועבר הנוסח החדש למליאת האקדמיה. לאחר שהמליאה תקבל החלטה יפורסמו הכללים החדשים ברשומות.

אבל ראה עדכון ב [18]. ובכן, אני צריך להמשיך לחפש את הכלל שאין להוסיף אל"פים!

באתר האקדמיה [1] מופיעה ההחלטה הבאה בקשר לניקוד מילים לועזיות:

תנועת a בהברה פתוחה ובהברה סגורה מוטעמת מנוקדת בקמץ קיים, ובהברה סגורה לא-מוטעמת – בפתח.

5 הציטוטים מ"יד הלשון" הם כלשונם, בכתיב ששימש בספר. מעניין לשים לב שהכתיב הנהוג אז היה חסר יותר מזה הנהוג היום, ואחיד פחות (למשל הכתיב "תבה" ו "תיבה" מופיע במרחק מילים ספורות זו מזו).

אגב, אפילו מילון ההווה כותב לויאלי – מדוע?

ב 20 בדצמבר 2006 קיבלתי תשובה מהאקדמיה acad5u@nn-shum.cc.huji.ac.il (בפולדר wolid)

הערה שכתבתי ב wolid.dat :

כאמור, האקדמיה ללשון העברית בדעה שאין להוסיף אלי"פים כלל. אבל, למשל מילון רב-מילים כן מוסיף אלי"פים, וכדאי לנסות להבין למה ומתי. קל לראות שהוא כלל לא הולך לפי הכלל שצריך לכתוב בכל מקום שבו יש a אלי"ף. קחו לדוגמה את המילה פרגמטי, pragmatic. זה, ללא אלי"ף, הוא הכתיב ה"תקני" של האקדמיה. מילון רב-מילים (ובעקבותיו בודק האיות של Word ולכן רוב המשתמשים) מעדיף "פרגמטי". אבל למה לא פראגמטי למשל - הרי זה מה שהיה קורה אילו היינו מכניסים אלי"ף בכל מקום בו הייתה a במילה המקורית? לדעתי, מילון רב-מילים מושפע פה מאוד מערבית. בערבית, אלי"ף מציינת לא סתם תנועת a אלא תנועת a ארוכה. המשמעות העיקרית של אורך התנועה היא קביעת מיקום הטעם. כך ב "פרגמטי" יבוא הטעם על ההברה השניה, ואילו היינו כותבים "פראגמטי" היה בא הטעם על ההברה הראשונה. הבנה זו מראה גם מתי רב-מילים לא יוסיף אלי"ף. לדוגמה בשם העיר פריז, אין להוסיף אלף, מכיוון שהכתיב "פריז" גורר הגייה מלרעית, ואילו "פאריז" גורר הגייה מלעילית, לא נכונה. דוגמה נוספת: המילה פרדוקס. רב-מילים שכל-כך אוהב להוסיף אלי"פים בניגוד לדעת האקדמיה לא מוסיף פה אף אלף - לא ב-a הראשון, ולא ב-a השני. אפילו שאלו הברות פתוחות. כאמור, לדעתי זה מכיוון שההגייה שמדגישה את ההברה עם אם הקריאה וי"ו (כלומר, קריאת פרדוקס במלרע) היא כבר נכונה, ואין צורך להוסיף אמות קריאה שאמורות (כמו בערבית) לשנות את ההטעמה. אבל, במילה פרדוקסלי, רב-מילים כן מוסיף אלי"ף אחד: פרדוקסאלי. למה? כנראה כדי להבהיר שההטעמה נשארת על ההברה האחרונה (כלומר מלרע) ולא בהברה לפני האחרונה (מלעיל). באופן אישי, אני לא אוהב את השיטה הזו של רב-מילים, מכיוון שהיא די זרה לדרכה של העברית, ומנוגדת להחלטות האקדמיה, למרות שיש בה איזשהו היגיון פנימי. בכל מקרה, הכלל "על כל A במקור נשים א" לא רלוונטי, אלא אם כן אנחנו רוצים ערכים כמו "פאראדוקס" (במקום פרדוקס) או יאפאן (במקום יפן).

לכתוב גם על "קטרי", שרב-מילים כותב משום-מה קטארי. למעשה, הכתיב קטארי מדגיש היגוי מלרע שגוי (לבדוק!) ומנציח אותו.

4.3. יו"ד לציון "e"

גאו/גיא, מוזיאון/מוזאון, תאו*, נאו* תאוריה, אירובי, נפוליאון

1. להסביר שבכל מקרה, אם נוספת יו"ד הרי זה כבר לכתוב המנוקד, ולא במעבר לכתוב חסר הניקוד כפי שעושה זאת לפעמים מילון רב-מילים.

בהחלטות האקדמיה לדקדוק [13, עמוד 82] מופיעה ההחלטה הבאה בקשר לניקוד מילים לועזיות:

תנועת e מנוקדת ככל האפשר בהתאם לניקוד העברי.

מה זה אומר? ...

המילה מוזאון היא מקרה מיוחד. מילה זו מגיעה במקורה מהמילה היוונית Μουσείο, שבוטאה כ"מוסיאון", בסמ"ך ובצירי מלא. אך זוהי לא הצדקה מספיקה לקבל כתיב זה בעברית. בעברית החדשה השתרשה ההגייה "מוזאון" (בזי"ן ובצירי), בדומה להגייה בשפות אירופה (כמו למשל גרמנית). הכתיב התקני מבוסס על הגייה זו, ולא על תעתיק המילה היוונית המקורית. ראה גם סעיף 4.12 לגבי סמ"ך מול זי"ן במילה מוזאון, וציטוט של החלטת אקדמיה שיש לכתוב מוזאון כך, ללא יו"ד.

לתאר את מה כותבים המילונים על מילים אלו...

4.4. Eu

בניסיון לקבוע תעתיק אחיד לצמד האותיות eu, שמקורו ביוונית, אנו נתקלים בבעיה. העברית שאלה מילים אלו בתקופות שונות, משפות שונות (יוונית, לטינית, גרמנית, רוסית, אנגלית) שהוגות את הצמד eu בצורות שונות, ולכן השתרש כתיב שונה לכל מילה.

בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 82, מופיעה ההחלטה הבאה:

התנועה שמקורה ב-eu נכתבת בצירי מלא. למשל: איקליפטוס, רימטיזם, נירולוגיה, ניטרלי.

Hspell מקבל החלטה זו במילים כמו **אירופה, אירו, ניטרלי, נירולוגיה, נירון, נירוטי, ניטרון, איקליפטוס, ליקמיה, רימטיזם, איפוריה**. אנו משאירים את הצירי המלא כיו"ד אחת גם בכתיב חסר הניקוד, כפי שעושים זאת גם מילון ההווה [5], מילון רב-מילים [6] ומילון אבן-שושן החדש [12] (השווה לסעיף הבא, הדיפתונג ei).

אך למעשה, ברוב המילים הנ"ל, הכתיב התקני – וההגייה בצירי מלא – כמעט שלא בשימוש הציבור. לפי גוגל, "נירולוגיה" דוחק כמעט לחלוטין את כתיב האקדמיה נירולוגיה (וכך גם בשאר המילים בהם נירו/נוירו = עצב), והכתיב "אקליפטוס" (בצירי חסר) נפוץ הרבה יותר מאיקליפטוס. הכתיבים "לוקמיה", "לוקימיה" ו"לויקמיה" דחקו לחלוטין את כתיב האקדמיה ליקמיה. מילון רב-מילים [6] אף מציין את הכתיב לויקמיה כערך העיקרי, ואת הצורה ליקמיה ככתיב התקני שלה. לפי גוגל, הכתיב "אופוריה" נפוץ פי 250 מהכתיב התקני איפוריה. על הכתיב "אירו" עדיין ניטש מאבק – הוחלט שיש לכתוב (ולהגות) כך, על בסיס "אירופה", אך בלשון הדיבור רווחת בעיקר ההגייה האנגלית "יורו".

מכאן, נראה שבעתיד יהיה עלינו לשקול שוב האם לאמץ במקרים אלו את החלטת האקדמיה (ולדעתנו, על האקדמיה לשקול שוב את החלטתה).

בכל מקרה, החלטות אחרות של האקדמיה, ונהגי כתיב מושרשים, מונעים מאיתנו לאמץ את הכלל הזה ללא סייג. לדוגמה, בכללי התעתיק משנת 1977 עבור שמות אנשים, מוסדות ומקומות [7], מופיעה הקביעה

או [עם סגול באל"ף] הן תעתיק של הדר-תנועה eu, כגון: זאוס.

והיא חוזרת גם בעדכון כללי התעתיק, [18]. לכן בחרנו בכתיב **זאוס**.

שיטה שלישית לתעתיק נמצאת במילים **פרמצבטיקה, פסבדונים** (הכתיב של מילון רב-מילים). אנו מכירים בכתיבים אלו, אך מכירים גם בכתיב **פסידונים** שתואם את החלטת האקדמיה שמצוטטת לעיל, ומועדף על-ידי מילון ההווה, אך נפוץ הרבה פחות בשימוש (עשירית התפוצה, לפי גוגל).

שיטה רביעית לתעתיק eu, הפעם ממקור לא-יווני, נמצאת למילה feudal. מילון ההווה ומילון רב-מילים מסכימים על כתיב מנוקד **פאודל** (צירי חסר בפ"א, וחולם), אך מסיבה לא ברורה לנו רב-מילים מוסיף יו"ד לכתיב חסר הניקוד: "פיאודל". אנו בחרנו את הכתיב של מילון ההווה.

4.5. Oe

מחיפוש ברשת, עולה שציבור הכותבים מתלבט כיצד יש לכתוב: "פניקיי" או "פיניקיי". המילונים לא מתלבטים, וגם מילון רב-מילים [6] וגם מילון אבן-שושן החדש [12] מסכימים: **פניקי** (אגב, הראשון מנקד בסגול בפ"א, השני בצירי). מדוע?

מקור השם "פניקיה" ביוונית Φοινίκη (פויניקי), שעבר ללטינית כ Phoenicia. בראשית ימי הלטינית, הצירוף "oe" עדיין היה דיפתונג שבוטא כ "oi" כמו ביוונית, אך בלטינית מאוחרת הצירוף כבר בוטא פשוט כ e. לכן התעתיק הסביר ביותר לצירוף oe ממקור לטיני הוא סגול או צירי – ובוודאי לא חיריק ויו"ד.

לכן אנו בוחרים בכתיב פניקי, ובדומה **פניקס** (הדמות המיתולוגית), **אמבה**.

מדוע, אם כן, רבים כותבים "פיניקיי" עם פ"א חרוקה? נראה שזה נובע מהשפעה מאוחרת של הכרות הדוברים עם שפות כמו האנגלית או הרוסית, שבהן oe עברה שינוי הגייה נוסף וכעת כבר נהגית כחיריק. לעומת זאת, בשפות אחרות כמו צרפתית וגרמנית, מילה זו עדיין נהגית בסגול.

אגב, כאשר ברור שמילה לועזית עם oe נשאלה משפה מסוימת שאינה לטינית, מובן שיש לכבד את כללי ההגייה של שפה זו ולא של הלטינית. למשל, את שמם של האיכרים-מתיישבים ההולנדים בדרום אפריקה יש לכתוב **"בורים"** מכיוון שהמילה ההולנדית Boer נהגית בשפה זו כ"בור" (בשורוק), וכללי ההגייה בלטינית לא רלוונטיים כאן.

4.6. הדיפתונג "ei"

בעברית קיים הניקוד "צירי מלא", שמסומן על-ידי צירי מתחת לעיצור ואחריו יו"ד לא מנוקדת, לסימון הדיפתונג "ei". נשאלת השאלה, האם יש לכתוב צירי מלא במקום בו במילה הלועזית נשמע ei, או אולי יש לסמן צירי (או סגול) שאחריו יו"ד עם שווא מתחתיה? ובמקרה השני, האם יש לכתוב יו"ד שוואית זו כשני יו"דים בכתיב חסר ניקוד?

האקדמיה ענתה לשאלה זו כאשר הדיפתונג הנ"ל מגיע מ- eu היווני (ראו את הסעיף הקודם) אך לא מצאתי עדיין החלטה במקרה הכללי. הבעיה מופיעה בעיקר במילים השאולות מאנגלית (אך לא רק), כגון **קמפיין**, **אימייל**, **סטייק**, **סטייקייה**, **סיסמי** (וסיסמולוגיה, וכד'), **שוויצרי**, **קוקטייל**, **אידס**, **לייזר**, **גייזר**, **בייביסיטר**, **בייג'ינג**, **שיקספיר**, **טריילר**, **מילקשייק**, **שייק**, **סטרייט**, **סיישל**, **סקייטבורד**, **סקייט**, **פנקייק**, **קניידלך**, **פלייבק**, **רייטינג**, **בייסבול**, **בומבי**, **גייסה**, **גיימר**, **ליידי**, **סלוטייפ**, **ספריי**, **פייבוריט**, **פרייס**, וקייטרינג (כל אלו כתובים לדוגמה ביו"ד כפולה).

קשה להסיק מסקנות מהכתיב הלא עקבי שבמילונים. מילון ההווה [5] מכיר רק ב- 12 מהמילים הנ"ל, **סטייק**, **קוקטייל**, **סיסמי**, **לייזר**, **גייזר**, **בייבי-סיטר**, **פנקייק**, **בייסבול**, **גייסה**, **ליידי**, **סלוטייפ** ו- **אידס** - בכתיב חסר-ניקוד זה, עם יו"ד אחת. הוא מנקד את 11 הראשונות ביו"ד שוואית, אותה הוא משום-מה אינו מכפיל עבור כתיב חסר-ניקוד, ואת האחרונה בצירי מלא, ושוב היו"ד איננה מוכפלת. יתר על כן, מילון ההווה מציין שהוא מעדיף את הכתיב **ססמי** (בסגול) על-פני **סיסמי**, וכותב **סקטבורד** ו- **סקטים** רק בסגול.

הכתיב ברב-מילים [6] עקבי פחות: המילים **קמפיין**, **קייטרינג**, **בחרין**, **אידס**, **לייזר**, **גייזר**, **בייביסיטר**, **מילק שייק**, **סטרייט**, **סיישל**, **פלייבק**, **פנקייק**, **רייטינג**, **בייסבול**, **גייסה**, **ליידי**, **סלוטייפ**, **פרייס** ו- **סטרייט** מנוקדות ביו"ד שוואית שמוכפלת בכתיב חסר-ניקוד, **אימייל**, **גיימר**, **פייבוריט** ו- **בייג'ינג** מנוקדות בצירי מלא אך גם פה היו"ד מוכפלת בכתיב חסר-ניקוד, ואילו **סיסמי**, **שוויצרי**, **קניידלך**, **בומבי** ו- **קוקטייל** מנוקדים גם הם בצירי מלא אך היו"ד איננה מוכפלת. **סקטבורד** ו- **סקט** מנוקדים בסגול, ללא יו"ד.

מילון אבן-שושן החדש [12] עקבי הרבה יותר: כל המילים הנ"ל אשר מופיעות במילון זה, נכתבות ביו"ד שוואית, ובכולן היו"ד נכפלת בכתיב חסר-ניקוד: **קמפיין**, **אי-מייל**, **סטרייט**, **סטרייקייה**, **סיסמי** (וכד'), **שוויצרי**, **קוקטייל**, **אידס**, **לייזר**, **גייזר**, **בייבי סיטר**, **קייטרינג**, **מילק שייק**, **טריילר**, **סקייטבורד**, **סקייט**, **פלייבק**, **פנקייק**, **קניידלך**, **בייסבול**, **גייסה**, **ליידי**, **סלוטייפ**, **פרייס**, **פייבוריט**. במילה **ספריי**, שבה היו"ד בסוף המילה, נתקל מילון אבן-שושן בדילמה: לא נהוג לכתוב שווא בסוף מילה, וללא שווא צירי-יו"ד נראה בדיוק כמו צירי מלא. אבן-שושן החדש מנקד מילה זו עם צירי מלא (יו"ד סופית ללא ניקוד) אך עדיין כותב שתי יו"דים בכתיב חסר הניקוד.

בשלב זה, כל עוד לא מצאנו החלטה אקדמית רלוונטית, Hspell מאמץ את הבחירה שיש לכתוב את כל המילים הנ"ל ביו"ד שוואית (ולא בצירי מלא), ושיש להכפיל יו"ד זו בכתיב חסר-ניקוד. Hspell מכפיל את היו"ד אפילו במקרה שהיא סופית, כמו במילים **ספריי** או **בומבי**.

מספירת מופעים במנוע החיפוש גוגל, ניתן לראות שברוב המקרים, מרבית האנשים מעדיפים לכתוב שתי יו"דים עבור הדיפתונג ei במילים לועזיות. לדוגמה "קוקטייל" נפוץ פי אלף מ"קוקטייל" (הכתיב שמילון ההווה ומילון רב-מילים מסכימים עליו). בהמשך נראה את אותה תופעה גם בכתיב שמות האותיות באנגלית A (הכתיב איי נפוץ יותר מ א), H (הכתיב אייץ נפוץ יותר מאיץ). אבל, תופעה זו לא מתקיימת בכל המילים, ודווקא הכתיב "שוויצרי" נפוץ פי 20 מ- "שוויצרי".

ראוי לציין שישנן מילים מבין הנזכרות לעיל בהן אין כלל הסכמה שיש בהן דיפתונג ei. מילון ההווה מעדיף לנקד דווקא את "ססמי" בסגול וללא יו"ד. לעומת זאת, המילה **סטרייק** נהגית על-ידי רוב דוברי העברית כ"סטק" (בסגול), ולמרות זאת שלושת המילונים שהוזכרו מעדיפים את ההגייה האנגלית עם הדיפתונג ei. גם המילים **סקייט**, **סקייטבורד** נהגות על-ידי רוב הדוברים כ"סקט" (בסגול), והמילונים חלוקים על הכתיב הראוי (במילון ההווה ורב-מילים ללא יו"ד, באבן שושן כתיב עם שתי יו"דים שמתאים להגייה במקור האנגלי), וכך גם המשתמשים (חיפוש באינטרנט מעלה שכיחות שווה לשניהם). הכתיב "שקספיר" גם הוא בשימוש נפוץ (אם כי לפי גוגל, שכיחות הכתיב **שייקספיר** עדיין כפולה). יתכן שיהיה עלינו בעתיד לשקול שוב את הכתיב הראוי

של חמש מילים אלו, אך בינתיים אנו כותבים אותם עם הדיפתונג ei, ושתי יו"דים. ראו גם סעיף 5.4 בהמשך, על הדיפתונג ei במילים לועזיות ממקור שמי.

4.7. הדיפתונג "ai"

גם לגבי הדיפתונג ai במילים לועזיות לא מצאנו עדיין החלטת אקדמיה מיוחדת. דיפתונג זה מופיע במילים **סיינטולוגיה, מובייל, ניילון, אלצהיימר, אפרטהייד, ג'מייקה, שווייץ, אייטס, אייקון, אימוביליזר, סיידר, פורמייקה, פריימריז, פרנהייט, רוטוויילר, שטריימל, איינשטיין, פייטר, פיילה, פיינליסט, פירקס, סמיילי, קומביין, קופירייטר.**

אולם, במקרה זה, יש פחות אי-ודאות. בכתיב מנוקד, ברור שיש לכתוב דיפתונג זה כפתח שאחריו יו"ד שוואית – פשוט אין אפשרות ניקוד נוספת. אם מקבלים את כללי הכתיב חסר הניקוד [4] גם עבור מילים לועזיות, הרי שיו"ד שוואית זו צריכה להיכתב כשתי יו"דים (כמו בדוגמאות לעיל). מילון ההווה [5], מילון רב-מילים [6], ומילון אבן-שושן החדש [12] אכן כותבים מילים אלו עם שתי יו"דים, וכך נעשה גם אנחנו.

כמו במקרה של הדיפתונג "ei", גם במקרה הנוכחי ישנן מילים שבהן אין הסכמה האם בכלל יש בהן דיפתונג ai. לדוגמה, האם יש לומר "פינליסט" בחיריק, כפי שכותב מילון רב-מילים, או "פיינליסט" עם הדיפתונג ai, כפי שהוגים וכותבים רוב הכותבים? לדעתנו מכיוון שרוב הכותבים היום רואים במילה זו שאילה מאנגלית (ולא, למשל, מאיטלקית שנתנה לנו את המילה **פינלה**), יש לכתוב אותה לפי ההגייה מאנגלית, כולל הדיפתונג ai. לכן Hspell בחר בכתיב **פיינליסט**.

כאשר מדובר בדיפתונג ai בסוף מילה, יש בעברית צורת כתיב מתאימה נוספת: הצירוף "אי" (ללא ניקוד באל"ף), כמו למשל במילים "גבאי", "פנאי". במילים לועזיות שמסתיימות ב ai, נדמה שאנשים מעדיפים להשתמש בסיומת "אי" ולא ב- "יי". לדוגמה ואי או אפילו וואי (עבור האות Y, I), "אמריקן פאי" (שנפוץ בגוגל פי 3 מאשר "אמריקן פיי"), וכדומה. כך גם אנו כותבים **אורוגואי, פרגוואי**.

במילון רב-מילים יוצא-דופן מכללים אלו: הוא כותב את הדיפתונג ai בשמות האותיות האנגליות Y, I כיו"ד בודדת: וי, אי. בפרק המוקדש לשמות האותיות באנגלית נסביר מדוע אנחנו לא מקבלים את הכתיב של מילון רב-מילים במקרה זה.

4.8. le

בעיה דומה לזו שראינו עם תעתיק צמד האותיות eu, ישנה גם עם צמד האותיות ie. הדוגמאות הבולטות הן המילים hieroglyphics, hierarchy.

רוב דוברי העברית מבטאים את תחילת המילה עם חיריק, ולכן כותבים **היררכיה** (או **היררכייה**, ראו 4.11), **היררכי, הירוגליפים**. כך כותב גם מילון רב-מילים [6], וכך גם בחרנו בינתיים לכתוב ב-Hspell, כל עוד לא מצאנו החלטת אקדמיה רלוונטית.

לעומת זאת, מילון ההווה [5] ומילון אבן-שושן החדש [12], שניהם מנקדים מילים אלו עם חיריק-**חסר** בה"א (דבר שלא תואם את החלטת האקדמיה) וצירי ביו"ד, ובהתאם כותבים שתי יו"דים בכתיב חסר ניקוד: **הייררכי, היירוגליפים**.

4.9. דרמטי או דרמתי

כשמילה לועזית מסתיימת בה"א, כגון דרמה, סכמה, או טראומה, נשאלת השאלה כיצד יש לכתוב את שם התואר הנגזר, בטי"ת או בתי"ו – האם דרמטי, סכמטי, טראומטי – או דרמתי, סכמתי, טראומתי?

שאלה זו משפיעה על כתיב מילים רבות כמו **דוגמטי, דרמטי, מלודרמטי, סכמטי, סיסטמטי, פרובלמטי, אקסיומטי, טראומטי, ארומטי, אניגמטי, אסתמטי, כריזמטי, פרוגרמטי** ומילים הנגזרות מהן כמו **דוגמטיות, דרמטיות, דרמטיזציה, מלודרמטיות, פרובלמטיות** (כל הדוגמאות בכתיב עם טי"ת).

אילו היינו מבצעים את המעבר מעצם לתואר כאילו מדובר במילה עברית רגילה, היינו מקבלים

תיי (השווה: שנה/שנתי, השוואה/השוואתי, וכד'). אולם, אילו חשבנו על שם-התואר כאילו נובע גם הוא ממילה לועזית (למשל, דרמטי נובע מ-dramatic), אזי כללי התעתיק חלים ויש להשתמש בטיי.

לשימוש בטיי מספר יתרונות: הוא מאפשר עקביות כאשר מדובר על נגזרות מסובכות יותר (לדוגמה, דרמטי ודרמטיזציה שניהם יכתבו בטיי). הוא מאפשר עקביות עם תארים לועזיים אחרים שאינם נגזרים משם-עצם המסתיים בה"א ולכן בכל-מקרה יכתבו בטיי (כגון רומנטי, תאורטי, אנליטי). והוא מקל גם בכך שאינו דורש החלטה במקרים גבוליים (לדוגמה, האם יש לומר שהתואר פרובלמטי נגזר מהמילה פרובלמה, למרות שזו איננה בשימוש כיום?).

ואכן, באתר האקדמיה [1] מופיעה החלטה מ 1 במארכ 2004 (ישיבה רע"ה), שבחרת בטיי:

שמות התואר הלועזיים המסתיימים בהגה ti – מומלץ לכתבם טי, כגון דרמטי, סיסטמטי.

אם נסתכל על מילונים שיצאו לפני החלטה זו, נגלה שמילון ההווה [5] דווקא מעדיף את הכתיב עם תיי (ושם מראי-מקום עבור הצורות עם טיי), וכך גם מילון אבן-שושן החדש [12] שמעדיף תיי בכל המילים הנ"ל מלבד (משום-מה) דוגמטי, אניגמטי, אסתמטי ודרמטיזציה. מילון רב-מילים [6] דווקא מעדיף טיי ברוב המקרים, אבל לא בכולם: הוא מעדיף (משום-מה) סכמטי, סיסטמטי, טראומטי, פרוגרמטי.

בהתאם להחלטת האקדמיה, Hspell מקבל רק את הכתיב בטיי.

4.10. סימפתי או סימפטי

לא ניתן להשתמש במסקנת הסעיף הקודם להצדקת הכתיב "סימפטיה", בטיי. במילה זו, צליל ה t אינו מגיע מסימט לועזית עם האות "t" (כמו problematic, dogmatic האנגליים) אלא דווקא מהאותיות th במילה הלטינית-המאוחרת sympathia שמקורה ביוונית συμπάθεια, מ sth (סין, יחד) + πάθος (פאתוס, סבל). גם את th הלטיני וגם את θ (תטה) היווני נהוג לתעתק לאות תיי בעברית. לכן יש לכתוב **סימפתי** בטיי, ובדומה **אמפתי**, **אנטיפתי** ו**אפתי**.

המילונים מסכימים עם החלטה זו (מילון ההווה ואבן שושן החדש מכירים רק את הכתיב סימפתי ומילון רב-מילים מכיר בסימפטיה כ"כתיב חלופי"). למרבה הפלא, הציבור לא מקבל זאת, וחיפוש בגוגל מעלה שהכתיב בטיי נפוץ פי 14 מהכתיב בטיי. למרות זאת, החלטנו לראות בכתיב זה שיבוש ולא לקבלו.

מכיוון שהתואר **סימפתי** נגזר משם העצם סימפתיה, יש לכתוב גם אותו כך, בטיי. למרבה הצער, שוב הציבור לא מקבל החלטה זו, וחיפוש בגוגל מעלה שהכתיב בטיי נפוץ פי 30 מהכתיב בטיי אותו אנחנו מקבלים. אגב, לרבים נדמה שהתואר "סימפתי" במשמעותו המקובלת (חביב, נחמד) הוא המצאה עברית, כי באנגלית לא קיים התואר sympathetic באותה המשמעות. אולם למעשה תואר דומה דווקא קיים בשפות אחרות, כמו למשל צרפתית (sympathique) וגרמנית (sympathisch).

בדומה יש לכתוב גם **אמפתי**, **אנטיפתי**, ו**אפתי** בטיי.

אגב, מעניין שברוב המילים אחרות שמסתיימות ב"-פתי", "-פתי", הציבור דווקא נוטה לקבל את הכתיב בטיי. כך למשל **טלפתי** ו**טלפתי** נפוצים פי 5 בגוגל מטלפטיה וטלפטי. דוגמאות נוספות: **נטורופתי** (נפוץ פי 10 מהכתיב בטיי), **סוציופתי** (פי 8) **פסיכופתי** וה**ומאופתי** (נפוצים במעט מהכתיב בטיי).

4.11. יה או ייה

בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 81, מופיעה ההחלטה הבאה:

שמות שמוצאם בלעז והמסתיימים בסיומת ייה - האות שלפני היו"ד מנוקדת בשווא כאשר לפני תנועה. למשל: דמוקרטיה, ביולוגיה, היסטוריה, אקדמיה. האות שלפני הסיומת מנוקדת בחיריק (ויו"ד הסיומת דגושה) כאשר לפני אות בשווא. למשל: גאומטריה, סימטריה, אנגליה, פונקציה. בכתיב חסר ניקוד: דמוקרטיה, ביולוגיה וכיו"ב לעומת גאומטרייה, סימטרייה, וכיו"ב. אין דברים אלו אמורים במילים בהן תנועת a או e לפני הסיומת ייה (כגון פפיה), ואין צריך לומר תנועת o או u (כגון פרנויה).

כפי שנראה מיד, זוהי כנראה אחת ההחלטות הכי פחות פופולריות של האקדמיה, הן אצל הציבור והן אצל המילונים. גם **אנחנו ב Hspell לא מקיימים אותה**. זהו אחד המקרים הבודדים שבהם הגרסה הנוכחית של Hspell לא מקיימת במודע החלטת אקדמיה, ולכן נקדיש לה כאן דיון ארוך במיוחד, וצפוי שנבחן מחדש נושא זה בגרסאות הבאות.

אם נחפש בגוגל, נראה שרוב הכותבים דוחים החלטה זו מכול וכול, ובמילים לועזיות כותבים תמיד את הסיומת "יה" ולעולם לא "ייה". הכתיבים הלא תקינים **פרופורציה**, **אנגליה**, **סימטריה**, ו**פונקציה** נפוצים עשרות מונים עד אלפי מונים (!) יותר מהכתיבים התקינים עם שתי יו"דים.

ההתנגדות להחלטה זו עולה משני טעמים – הטעם ראשון הוא התנגדות לניקוד שקבעה האקדמיה, הטעם השני הוא קבלת הניקוד, אך התנגדות לתוספת יו"ד:

- לדעת האקדמיה, העברית אינה סובלת צרור עיצורים (שני שוואים נעים ברצף) כמו למשל במילה פֶּרֶפֶרְצִיָּה, ובטח שלא שלושה שוואים ברצף כמו במילה פֶּרֶפֶרְצִיָּה. לכן קבעה האקדמיה את כלל הניקוד שמצוטט לעיל שאומר שהאות לפני היו"ד לא תנוקד בשווא, אלא בחיריק **חסר**, אם האות שלפניה כבר מנוקדת בשווא. כך יש לכתוב פֶּרֶפֶרְצִיָּה, פֶּרֶפֶרְצִיָּה.

הבעיה היא שהציבור, ברוב המקרים, דווקא כן מוכן לבטא ולכתוב צרורות של שניים ואף שלושה שוואים במילים לועזיות. דווקא צורת הביטוי עם חיריק – פֶּרֶפֶרְצִיָּה, פֶּרֶפֶרְצִיָּה – נשמעת מוזרה ומאולצת לדובר העברית המודרני. גם המילונים רב-מילים [6] ומילון ההווה [5] מנקדים בניגוד לכלל האקדמיה, אך בהתאם לרחשי הציבור, בשוואים: פֶּרֶפֶרְצִיָּה, פֶּרֶפֶרְצִיָּה. רק מילון אבן שושן החדש [12] מקבל את ניקוד האקדמיה (מילון אבן שושן הישן פחות עקבי, וכותב פֶּרֶפֶרְצִיָּה בחיריק אבל פֶּרֶפֶרְצִיָּה בשווא).

לדעתנו, כלל הניקוד שמצוטט לעיל אינו סביר. הוא יוצר ניקוד שאינו מתאים להגייה המודרנית, הוא מוסיף חיריק חסר בניגוד צורם לכלל שכל חיריק במילה לועזית יהיה מלא (ראה סעיף 4.1), והוא אף איננו פותר לחלוטין את הבעיה של צרורות שוואים (הוא אמנם מבטל את צרור השוואים במילה פרופורציה, אך במילה פונקציה עדיין משאיר צרור של שני שוואים, במקום שלושה, גם אם אחד נח והשני נע).

אם לא מקבלים את כלל ה**ניקוד** של האקדמיה, ומנקדים מילים אלו ברצף שוואים וללא חיריק – כפי שנוהגים לבטא מילים אלו דוברי עברית של ימינו – הרי שבודאי אין להכפיל את היו"ד בכתב חסר ניקוד, ולכן יש לכתוב פרופורציה, פונקציה, וכד' ביו"ד אחת. רוב המילים שלפי כלל האקדמיה נכתבות בחיריק ולכן שתי יו"דים, נופלות תחת מקרה זה (מבוטאות בשווא על-ידי הציבור) ולכן לדעתנו יש בכל מקרה לכתבם ביו"ד בודדת.

מילון ההווה ומילון רב-מילים מגדילים לעשות, ומאמצים כלל ניקוד גורף: הם מנקדים בכל מקרה את האות לפני סיומת "יה" במילים לועזיות בשווא, ולכן גם לא כותבים ייה בכתב חסר-ניקוד של מילים לועזיות כמעט בשום מקרה (מצאנו רק שלושה יוצאי דופן במילון רב-מילים: שמות הארצות אנגליה, פלנדריה, ולטביה). הם כותבים גם, למשל, סִימְטְרִיָּה בשווא ברי"ש, למרות שרוב הציבור לא מבטא מילה זו כך, כי אם עם חיריק.

- גם במילים המועטות שבהן הציבור נוהג להגות חיריק לפני היו"ד, כמצוות האקדמיה, הוא אינו נוהג להכפיל את היו"ד. דוגמה בולטת היא המילה "סימטריה", שהציבור אכן נוהג להגות בחיריק, אך חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב "סימטריה" נפוץ פי 15 מכתב האקדמיה "סימטריה".

דוגמה בולטת נוספת (שראינו לעיל, ועוד נעסוק בה בהמשך) הן שמות ארצות כמו אנגליה, לטביה, ופלנדריה שכולם מסכימים שיש להגות בחיריק. גם כאן חיפוש בגוגל מעלה רוב מוחץ לכתב ביו"ד אחת.

ישנם מקרים גבוליים רבים בהם כלל לא ברור איזו דרך הגייה מועדפת על רוב הדוברים. כך למשל המילה היררכיה – האם יש להגות את הכ"ף בחיריק (כמו בתואר "היררכי") או בשווא? כאמור גם המילונים לא מסכימים ביניהם – מילון רב-מילים ומילון ההווה חושבים שווא, ואילו מילון אבן-שושן החדש חושב חיריק. ראינו אפילו דוגמה, פרופורציה, ששתי מהדורות של אותו מילון (אבן שושן) החליטו אחרת. והאם באמת הציבור מסכים שיש לנקד "טורקיה", "קולומביה" ו"בלגיה" בשווא, ואילו "אנגליה", "פלנדריה" ו"לטביה" בחיריק, כפי שחושב מילון רב-מילים?

אמנם, בכתיב מנוקד דרושה החלטה – חיריק או שווא – אך בכתיב חסר-ניקוד ניתן להחליט שלא להחליט, ולכתוב יו"ד בודדת בכל מקרה. זו ההחלטה שאימצנו בגרסה זו של Hspell – החלטנו שבמילים לועזיות שמסתיימות ב "יה", היו"ד לעולם לא תוכפל. אנו מקפידים על כלל זה, ואפילו כותבים **אנגליה וסימטריה**.

אגב, גם המילה **אנגלייה** תתקבל על-ידי בודק האיות, כצורת הנקבה של שם-התואר **אנגלי**. אנחנו מודעים לבעייתיות ששתי מילים בעלות ניקוד זהה לפי האקדמיה (הארץ אנגליה ואישה אנגלייה) מקבלות אצלנו כתיב חסר-ניקוד שונה, בניגוד להנחה הבסיסית של פרק זה, שהכתיב המנוקד קובע את הכתיב חסר הניקוד. מעניין לשים לב שבמילה זו תופעה ייחודית נוספת: שתי מילים בעלי ניקוד זהה, אך ההטעמה הנפוצה שונה (בשם הארץ ההברה הראשונה מוטעמת, בשם התואר ההברה האחרונה מוטעמת).

4.12. מוזיקה או מוסיקה

בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 81, מופיעה ההחלטה הבאה:

מילים ממוצא יווני שנתגלגלו לעברית מלשונות אירופה ונוהגים להגות בהן זי"ן ולא סמ"ך - נכתבות בזי"ן. למשל: פיזיקה, פיזיותרפיה, מוזאון.

אכן, ביוונית האות Σ בוטאה כסמ"ך, ומאוחר יותר התגלגלה לאות הלטינית S ששוב בוטאה כסמ"ך. אך כשזו התגלגלה למספר שפות אירופאיות, כמו צרפתית וגרמנית, היא בוטאה לעתים קרובות כזי"ן. העברית החדשה שאלה מילים אלו מהשפות האירופאיות שהביאו אתם העולים החדשים, ובדורות האחרונים מאנגלית – ולא מן היוונית – ולכן נהוגה ההגייה בזי"ן. מכיוון שזו ההגייה הנפוצה, הרי הגיוני להעדיף כתיב שתואם לה, גם אם פעם הכתיב בסמ"ך, כמו מוסיקה או פיסיקה, היה נפוץ.

דוגמאות למילים שאנו כותבים בזי"ן למרות שבשפת המקור הופיעה האות s: **מוזיקה, פיזיקה, מוזאון, פיזיולוגיה, פלזמה, קתריזיס, פנטזיה, קורוזיה, צלזיוס, טנזור, אזוטרי, טלוויזיה, פריימריז** והסיומת **יזם**.

למרות שהציבור בדרך-כלל אכן מעדיף את הכתיב בזי"ן, בחלק מהמילים הנ"ל המילונים מתנגדים. כך למשל מילון ההווה כותב את רוב המילים הנ"ל בזי"ן, אך פלסמה וקתריזיס בסמ"ך. לדעתנו, השאלה היחידה שצריכה להישאל בבואנו להחליט על כתיבת סמ"ך מול זי"ן היא מה היא ההגייה הנפוצה היום, ואין עוררין שההגייה הנפוצה היום היא, למשל, פלזמה ולא פלסמה. אגב, מעניין שהמילים **פלזמה** ו**פלסטיק** נוצרו מאותה מילה יוונית **πλάσσειν**, פועל שמשמעותו לעצב, אך המילה פלזמה הגיעה לאנגלית דרך גרמנית (בה ה s נהגית כזי"ן) ואילו פלסטיק הגיעה לאנגלית דרך לטינית (בה ה s נהגית כסמ"ך).

כפי שאומר הכלל המצוטט לעיל, יש לכתוב זי"ן רק במילים אכן נהוגה ההגייה בזי"ן בפועל. במילים ממוצא יווני בהן ההגייה הנפוצה היא בסמ"ך, יש להשאיר סמ"ך. כאמור יש לכתוב **פלסטיק**, ובדומה יש לכתוב **טלסקופ, מיסטיקה, פילוסופיה** ועוד רבות אחרות (אגב, מילון ההווה מעדיף את הכתיב "פילוזופיה").

4.13. אקסיומה או אכסיומה

באתר האקדמיה [3] מופיעה הקביעה הבאה:

מילים לועזיות שיש בהן רצף העיצורים ks - נכתבות בעברית באותיות קס. לדוגמה: טקסט, אקסיומה, מקסימום, טקסטיל. יוצא מכלל זה השם אלכסנדר שכבר נתקבע כתיבו. גם המילה טקס נכתבת בקו"ף.

4.14. טריוויאלי או טריביאלי

כאשר במילה לועזית נשמע העיצור v (או לפעמים w), נשאלת השאלה האם יש לכתוב בי"ת רפה, או שמא וי"ו. האם יש לכתוב "טלוויזיה" או "טלביזיה"? האם יש לכתוב "דיווידנד" או "דיבידנד"? האם יש להעדיף תמיד וי"ו, להעדיף תמיד בי"ת, או אולי לפעמים כך ולפעמים כך – כי הרי הכול (מילון ההווה, מילון רב-מילים, והציבור לפי גוגל) מעדיפים את הכתיב "טלוויזיה"

בווי"ו ואילו "דיבידנד" בבי"ת?

ב"כללי התעתיק מלועזית לעברית" של האקדמיה [18], והגרסה הישנה [7], מופיעה ההחלטה הבאה:

V: ו – בראש מילה, וכן באמצעה כשאנה סמוכה לחולם או לשורוק. ב (רפה) – בסוף מילה, וכן באמצעה בסמוך לחולם או לשורוק.

למרבה הצער, כללי תעתיק אלו מסירים את ידם מרוב המילים הלועזיות: הם "מכוונים לשמות של אנשים, של מקומות, של מוסדות וכיו"ב מלשונות זרות, שאינן שמיות, ואינם חלים בהכרח על מילים לועזיות".

אבל כלל זה שימושי עבור שמות לא-שמיים של ארצות ומקומות: לפיו יש לכתוב **נורווגיה**, **שוודיה**, **לוונט**, **אקוודור**, **קווקז**, **שווייצריה**, **פרגוואי**, **אורוגוואי**, **ונצואלה**, **בווריה**, **זימבבואה**, **סוויילנד**, בווי"ו ולא בבי"ת, ומצד שני **סלובניה**, **סלובקיה**, **צ'כוסלובקיה**, **הרצגובינה**, **מולדובה**, **טובלו**, בבי"ת. כך גם אנו כותבים.

בגרסה הנוכחית אנחנו כותבים, בניגוד לתקן, בבי"ת את השמות הבאים: **בוליביה**, **מולדביה**, **סלבי**, **יוגוסלביה**, **סקנדינביה**, **טרנסילבניה**, **אבחזיה**, **לטביה**, **מורביה**. לכן סביר שנשקול מחדש כתיבים אלו בגרסאות הבאות. אגב, בכל השמות הנ"ל הציבור מראה העדפה מוחצת לכתיב הלא תקיני בבי"ת שאנו מקבלים – ומספר הדפים שגוגל מוצא עם הכתיב בבי"ת גדול עשרות עד אלפי מונים ממספר הדפים עם הכתיב בווי"ו. בנוסף, גם ברשימת הארצות [24] שפרסם מכון התקנים הישראלי, מופיעים הכתיבים הנ"ל בבי"ת – בוליביה, מולדובה, לטביה (בשני יו"דים!) – ראה 4.11.

אגב, את שם המדינה **סרביה** יש לכתוב כך, בבי"ת, מכיוון שמדובר בצליל בי"ת דגושה גם במקור Србија וגם בשפות אחרות (כמו Serbia באנגלית). ההגייה בבי"ת-רפה שגויה, ונובעת כנראה מהקבלה שגויה לשמות המדינות כמו לטביה, בוליביה, וכד'.

כאמור, באופן רשמי כלל התעתיק לעיל אינו חל על מילים לועזיות שאינן שמות מקומות וכיו"ב. אך למעשה, היא מדגימה את העדפת האקדמיה של וי"ו על פני בי"ת רפה, היכן שרק אפשר.

לשאול מהמזכירות המדעית האם יש החלטת אקדמיה רשמית לגבי וי"ו במילים לועזיות..

בדיון בויקיפדיה בערך "נורבגיה", ציטט מישהו תשובה של האקדמיה לשאלתו: "העדפת הוי"ו על הבי"ת בתעתיק מילים לועזיות היא אכן מגמת האקדמיה כבר שנים רבות ולאחרונה - החלטה של ממש. אינני יודעת אם צריך לקרוא לכתיב "שבדיה", "נורבגיה" טעות, אבל ברור שהכתיב הרצוי מלכתחילה הוא שוודיה, נורווגיה". כדאי לוודא זאת.

קונטרברסיה מול ורסיה

עקביות דיבידנד, דיביזיה וכד'

4.15. קונצפציה או קונספציה

תעתיק האות C במילים לועזיות תלוי באות שאחרי ה C. אם אין E, I או Y אחרי ה C, אזי התעתיק הוא תמיד קו"ף. לדוגמה: **אקוסטי**, **קולגה**, **קלסי**, **דיאלקטי**, **אקלקטי**, **אלקטרון**, **הסיומת -קה** (כגון **רומנטיקה**, **רפובליקה**), **הסיומת -קן** (כגון **רומנטיקן**, **ציניקן**), **והסיומת העברית -קאי** שנגזרת מ-קה (כגון **מתמטיקאי**).

מה הוא התעתיק הראוי לאות C כשאחריה E, Y או I? האם יש לכתוב סמ"ך, צד"י או אולי קו"ף?

נדמה שהתשובה היא לרוב שיש לכתוב בצד"י, אך אין תשובה אחידה לשאלה זו (לא מצאנו כלל מתאים של האקדמיה). נראה שלכל מילה התקבע כתיב לפי השפה הזרה שהייתה נפוצה באותה תקופה, וההיגוי הנהוג בה. כך, למשל, מאותה מילה לועזית cell (תא) שאלנו בעבר את המילה **צלולזה** (תאית) ולאחרונה את **סלולרי** (טכנולוגיית טלפון אלחוטי שעובדת עם "תא"י שטח).

כך נדמה שהנטייה היא לכתוב מילים שאולות ותיקות בצד"י, ואילו מילים שנשאלו מאנגלית לאחרונה בסמ"ך (כפי שנהוג ההיגוי באנגלית). אולם לא תמיד יש תמימות דעים בין הכותבים, ונדמה שככל שגוברת ההשפעה האנגלית על הדוברים, כך הולך ונפוץ הכתיב בסמ"ך, גם במילים

ותיקות.

ברוב המילים הרלוונטיות, הכתיב בצד"י שולט כמעט ללא עוררין: **קונצרו**, **קונצרט**, **קונצרטני**, **קונצרט**, **קונצרטניה**, **ספציפי**, **ספציפיקציה**, **רצפטור**, **צנטר** (אגונצטרי, גאונצטרי, אתנוצטרי, אצנתרופוצטרי, קונצטרי, הליוצטרי, צנטריפוגה, צנטריפוגלי, צנטריפטלי, צנטרליזציה, צנטרליזם, צנטרליסטי, צנטרליסט), **צלולזה**, **צלולואיד**, **צלוליט**, **צלוליטיס**, **צלופן**, **סיציליה**, **ציטופלזמה**, **צלזיוס**, **ציביליזציה**, **צנזורה**, **צנזור**, **רצסיבי**, **אנציקלופדיה**, **אנציקלופדי**, **סוציו** (סוציאלי, סוציאליזם, סוציאליסט, סוציאליסטי, סוציופתי, סוציולוג, סוציולוגיה, סוציולוגי, סוציוביולוגי, סוציומטרי, סוציאליזציה), **ציני**, **ציניות**, **ציניק**, **אסוציאציה**, **אסוציאטיבי**, **אגנוסטיציזם**, **דצי** (דציבל, דציליטר, דצימטר), **פובליציסט**, **פובליציסטיקה**, **אצטון**, **גליצרון**, **טריגליצריד**, **פניצילין**, **פציפיזם**, **פציפיסט**, **ציאניד**, **ציקדה**, **פינצטה**, **ציטה**, **פרובינציה**, **פרובינציאלי**, **צילינדר**, **מוניציפלי**, **ציטה**, **מדיצינה**, **מדיציני**, **פורצלן**, **פרוצדורה**, **פרוצדורלי**, **פרינציפ**, **פרינציפיוני**, **ציקלי**, **ציקלון**, **ציקלמט**, **קרצינוגני**, **רצפטור**, **דפיציט**, **סצנה**, **פרמצבטיקה**, **פרמצבטי**, **אגנוסטיציזם**, **קלציום**.

במעט מילים אחרות, הכתיב בסמ"ך שולט באינטרנט ובמילונים: **קונספט**, **קונספציה**, **קונספטואלי**, **סנטר** (למרות התפוצה של "צנטר" כחלק ממילה, כפי שראינו לעיל), **סירקולציה**, **סלוטייפ** (למרות שההגייה "צלוטייפ" עדיין נפוצה).

במעט מילים נוספות, הכתיב בקו"ף הוא הנפוץ: **פניקה**, **קיברנטי**, **קיברנטיקה** (אך יש לציין שמאותו שורש לועזי, שאלנו מאוחר יותר מאנגלית את הצורות **סייבר** ו-**סייברספייס**).

ישנן מילים בהם שני כתיבים נפוצים. כך יש למשל את "פלסבו" מול "פלצבו", "ציקלופ" מול "קיקלופ", "אמנסיפציה" מול "אמנציפציה", "אימפליציטי" מול "אימליסיטי". כל עוד איננו מכירים החלטת האקדמיה מפורשת בנושא, Hspell מנסה להשתמש בכתיב שמתאים להגייה הנפוצה, וכאן: **פלסבו**, **ציקלופ**, **אימפליציטי**, **אקספליציטי**. בחרנו להשתמש בכתיב **אמנציפציה** מכיוון שדווקא במונח **אוטואמנציפציה** הכתיב בצד"י נפוץ הרבה יותר.

מילים ממקור איטלקי בנושא מוזיקה נכתבות עם צ': **קונצ'רטו**, **צ'לו**, **צ'לן**, **צ'מבלו**.

במילים בהם מופיעה במילה הלועזית האות S ומיד אחריה האות C, נוצר קושי מסוים בהגייה עבור דוברי העברית. לעתים דוברי העברית מוכנים לקבל את צמד "סצ", כמו למשל במילה **סצנה**. גם במקרים שבהם הם מתקשים בהגייה הנכונה בדיבור (והוגים בסמ"ך בלבד), ממשיכים רוב הכותבים לכתיב "סצ", כמו ב: **דיסציפלינה**, **דיסציפלינרי**, **טרנסצנדנטי**, **טרנסצנדנטי**.

במילים הלועזיות fluorescence, fluorescent, הבלגן חוגג: מילון רב-מילים מכיר בתעתיק המדויק עבור מילה אחת – פלואורסצנטי, אבל בתעתיק פחות מדויק – פלואורסנציה (במקום פלואורסנציה). הציבור ה"פשוט" לא מסתדר עם סדרת העיצורים והדיפתונגים שכה זרים לעברית: השיבוש "פלורסנטי" נפוץ בחיפוש ברשת פי שלוש מהתעתיק המדויק "פלואורסצנטי". למרבה ההפתעה, התעתיק המדויק (והמפלצתי משהו) "פלואורסנציה" דווקא נפוץ קצת יותר משיבושיו (כמו פלואורסנציה או פלורסנציה). כרגע Hspell מקבל רק את התעתיקים המדויקים: **פלואורסצנטי**, **פלואורסנציה**. תעתיקים מדויקים אלו מופיעים גם המילון אבן שושן החדש (עם "ייה" במקום "ייה", כמובן – ראו 4.11).

4.16. אקסצנטרי או אקצנטרי

מילה בעייתית עוד יותר היא eccentric (בלטינית של ימי הביניים, eccentricus). מילון רב-מילים ומילון אבן-שושן החדש כותבים **אקסצנטרי**. מדוע לא "אקצנטרי" (או "אקסנטרי") כמו שאר המילים בסעיף הקודם? מהיכן מגיע הסמ"ך הנוסף?

הסמ"ך אינו נמצא בכתיב הלטיני או במקור היווני ἑκκεντρος ("מחוץ למרכז"). בניגוד לנהוג במילים לטיניות, ביוונית התחילית ex שונתה ל ek לפני עיצור, כדי למנוע שלושה עיצורים עוקבים, וצורה זו נשמרה כשמילה זו אומצה ללטינית (בימי הביניים), ומאוחר יותר לאנגלית.

אולם, כשמילה זו אומצה לשפות אירופאיות אחרות – מלבד אנגלית – ה"x" לרוב חזר. כך למשל בצרפתית excentrique, ברוסית экцентрич и ובגרמנית exzentrisch. דוברי העברית אימצו מילה זו מאחת משפות אלו (כנראה שמגרמנית או רוסית, בהם גם נהוג הצד"י), ולא ישירות מלטינית, ובוודאי שלא מאנגלית.

כאמור בסעיף הקודם, רוב דוברי העברית היום יודעים אנגלית כשפה שנייה, ולא רוסית או גרמנית. לכן, כותבים רבים שמכירים את המילה האנגלית נוטים היום לכתוב "אקסנטרי" או אפילו "אקסנטרי". היום, הכתיב **אקסנטרי** הפך לנפוץ ביותר באינטרנט, וזאת למרות שכל המילונים מחשיבים אותו כשגיאה. ניתן היה להעריך שהיה נפוץ עוד יותר לו בודקי האיות היו מקבלים אותו.

בשלב זה, Hspell מקבל את הכתיב הוותיק **אקסצנטרי**. ייתכן שכדאי יהיה בעתיד לשקול החלטה זו מחדש, ולקבל דווקא את הכתיב שנאמן יותר למקור היווני ולשפה הזרה הנפוצה היום – אנגלית.

4.17. קונצנוס או קונסנסוס

כיום, תעתיק האות הלועזית S הוא לרוב סמ"ך או זי"ן (ראו "מוזיקה" לעיל). בתקופת המשנה, כשאומצו מילים רבות מיוונית, לעתים תועתק S לסמ"ך – למשל אסטרטגיה (מ strategía), פולמוס (polemos) ולעתים לצד"י, כמו למשל אצטדיון (מ stadion), אצטרולב (מ astrolabos), אצטרובל (strobilos), ועוד.

במקרים נדירים, בתעתיק האות הלועזית S יש עדיין התלבטות בין סמ"ך לצד"י. כך במילה **קונצנוס**, שלמרה האירוניה אין קונצנוס איד לכתוב אותה. מילון רב-מילים [6] מעדיף את הכתיב "קונצנוס" אך מציין את "קונסנוס" בתור "כתיב נפוץ פחות", ואילו מילון אבן-שושן החדש [12] כותב "קונסנסוס".

מבין הכתיבים המתחרים, קונצנוס, קונסנוס וקונסנסוס, הכתיב "קונסנסוס" הוא בוודאי התעתיק הנכון-יותר של המילה הלטינית consensus. אין כלל תעתיק שיכל להפוך את אחד ה s לצד"י או לסמ"ך, ואילו את השני דווקא לזי"ן. אולם, על מילים לועזיות רבות שנשאלו לעברית עברו תהליכים שונים ומשונים, ואנו לא משתמשים בתעתיק המדויק – כך למשל אנו כותבים **אצטדיון** ולא "סטדיון", **אגוז** ולא "אקסהוסט", **ספסל** ולא "סובסליוס" וכד'. ניתן היה לחשוב על המילה "קונצנוס" כעל מילה שמקורה לועזי, אך איננה תעתיק מדויק של מילה לועזית בשפה מסוימת. התומכים בכתיב "קונסנסוס" מעלים בתגובה את הטענה שעל המילים האחרות עברו תהליכים לשוניים מוכרים וארוכי שנים, ואילו "קונצנוס" היא שגיאה חדשה, שפשוט נובעת מבורות (חוסר ידיעה שבלטינית כותבים consensus, ולא concensus, ואין לה קשר למילים "צנוס" או "צנורה"), ולא מתהליך לשוני.

לפי גוגל, הכתיב **קונצנוס** נפוץ פי חמישה מהכתיבים המתחרים יחד, והוא גם תואם את ההגייה הנפוצה היום (בצד"י ובזי"ן, ולא בשני סמ"כים). לכן Hspell בוחר כתיב זה כל עוד לא מצאנו החלטה אקדמית בנושא.

4.18. קונטרברסלי או קונטרברסאלי

שוב שאלה אם להיות נאמן לתעתיק או לכתוב המקובל.

4.19. אקווריום או אקווריון

גם קונסרבטוריון/קונסרבטוריום.

4.20. אינץ' או אינטש

4.21. גלוקוז או גלוקזה

האם לסוכר ענבים, glucose, יש לקרוא (ולכתוב) **גלוקזה**, או **גלוקוז**?

מתברר שבעבר הרחוק היה נהוג הכתיב **גלוקזה** (ובשם זה קראו לו המורים של חלק מהמבוגרים של היום), אולם כיום דווקא הכתיב **גלוקוז** נחשב לכתוב התקני. במאגר מונחי הרפואה של ועד הלשון מ-1939 [14] מופיע עבור המונח glucose התרגומים "סוכר ענבים" ו-"גלוקזה". במאגר מונחי האפייה של האקדמיה מ-1957 [15] כבר הוחלף הכתיב ל"גלוקוז" (בנוסף לעוד שני

תרגומים: סוכר ענבים ודקסטרוז), וכתיב זה נחשב לתקני עד היום (ראו למשל מאגר מונחי הרפואה מ 1999 [16]). לא מצאנו הסבר מדוע החליטה האקדמיה להחליף את כתיב (והגיית) המונח הנ"ל, אבל ייתכן שאחת הסיבות לכך היא הרצון שהמילה עבור סוג סוכר זה תהיה ממין זכר, כמו המילה "סוכר" עצמה.

בהתאם להחלטת האקדמיה, Hspell מקבל את הכתיב **גלוקוז**, ובדומה שמות סוכרים נוספים: **פרוקטוז**, **לקטוז**, **דקסטרוז**, **סוכרוז**.

במילון ההווה [5] מופיע הכתיב התקני **גלוקוז**, אך במילון רב-מילים [6] ובמילון אבן-שושן החדש [12] מופיע דווקא הכתיב הישן **גלוקוזה**. בחיפוש בגוגל עולה שהציבור מקבל את החלטת האקדמיה במקרה זה: הכתיב התקני **גלוקוז** נפוץ הרבה יותר מהכתיב הישן.

4.22. טריאומוירט או טריומוירט

4.23. יידיש או אידיש

וכן יידי או אידי.

4.24. רוגבי או רגבי

4.25. קלישאה או קלישה

4.26. קנגורו או קנגרו

גם פינגווין מול פנגווין.

4.27. קנרי, קנרית או כנרית

4.28. אונומטופיה או אונומטופאה

המילה הלועזית onomatopoeia (שהגיעה לאנגלית דרך הלטינית והיוונית) מסתיימת בשרשרת תנועות הזרה לעברית, ונשאלת השאלה כיצד לכתוב אותה. המילונים מציעים שני כתיבים שונים, "אונומטופיה" ו"אונומטופאה". מילון ההווה [5] מכיר רק בכתיב הראשון, מילון אבן-שושן החדש [12] מכיר בשניהם, ומילון רב-מילים הממוחשב [6] מכיר בשניהם ואף (מסיבה לא ברורה) דורש להוסיף יו"ד לכתיב האחרון בכתיב חסר-ניקוד בלבד: אונומטופיאה.

ב Hspell החלטנו לקבל את הכתיב הראשון, **אונומטופיה**, בלבד. זאת ממספר סיבות: זהו הכתיב היחיד שמוכר על-ידי כל המילונים (כמפורט לעיל), וזהו הכתיב הנאמן יותר למקור (בו יש יו"ד עיצורית). כמו כן, נדמה שהאקדמיה מעדיפה כתיב זה: באתר האקדמיה [19] מופיעה ההחלטה הבאה מ 29 באוקטובר 2007 לגבי מונחי ספרות:

תצליל – אונומטופיה [שימוש במילים או בצירוף מילים שצלילים מזכיר את הוראתם. ...]

ההחלטה מדברת על מונח עברי חדש ("תצליל"), אך בעקיפין רומזת על הכתיב המועדף של המילה הלועזית.

מהבחירה בכתיב אונומטופיה עבור שם העצם, נובעת גם הבחירה בכתיב **אונומטופיי**, ולא אונומטופאי, עבור שם התואר. למרבה הצער, המילה "אונומטופיי" קשה להגייה, ומוזרה לנטייה – למשל בריבוי, יש לכתוב "אונומטופייים", בשלוש יו"דים! אך לריבוי מוזר זה יש תקדים: למשל, לפי אתר האקדמיה [1],

צורת הרבים של שם התואר "ניסויי" תיכתב "ניסויים" (בשלוש יו"דים, גם בכתיב חסר הניקוד).

4.29. שמות פרטיים לועזיים

לדבר על כתיב שמות אנשים, מקומות, וכד'. האם יש כללי תעתיק שונים מאשר סתם מילים? תעתיק מאנגלית? שייקספיר, שיקספיר או שקספיר (ראה למעלה)? נפוליאון, נפולאון או נפוליון (ראה גם יו"ד לציון e למעלה)? וכד'.

שמות מדינות ועמים מופיעים בסעיף הבא.

4.30. שמות מדינות ועמים

דיון על שמות מספר מדינות מופיע בסעיפים קודמים. כך הזכרנו את **שוודיה ונורווגיה** ומדינות רבות נוספות בסעיף 4.14, **שווייצריה**, **שווייץ**, **אורוגוואי**, **פרגוואי** וג'מייקה בסעיפים 4.6 ו-4.7. דיברנו גם על ההבדל בין -יה ל -ייה (למשל, **אנגליה ואנגלייה**) בסעיף 4.11. הסבר הכתיבים **בחריין**, **כוויית**, **ביירות** מופיע בהמשך, בסעיף 5.4.

ראה [24]. מספר לא קטן של ארצות אנחנו כותבים אחרת. האם יש רשימה של האקדמיה?

שוויץ או שווייצריה?

אנגליה או אנגלייה?

טורקיה או תורכיה?

טוניס, טוניס, תוניסיה או טוניסיה?

גרזיה או גאורגיה?

פלסטיני או פלשתיני?

וויטנאם או ויאטנם?

סורינאם או סורינוס?

טייוון או טיוואן, טיוואן, טאיוון?

אמריקאים או אמריקאיים?

אמריקאי או אמריקני? כך גם אפריקאי, מרוקאי, מקסיקאי,

ארגנטינאי או ארגנטיני?

גאנה וגנאי?

אלגיראי או אלגירי?

פריז, טזמניה – להסביר מדוע זי"ן ולא סמ"ך

בלרוסיה, בלרוס או ביילורוסיה?

אוקיאניה או אוקייניה?

קזחסטן או קזכסטן?

אסייתי או אסיאתי או אסיאני?

טוגולזי, קונקולזי, פורטוגזי, מלטזי?

5. מילים לועזיות, משפות שמיות

5.1. אינטיפאדה או אנתפאדה

בסעיף 4.1 ראינו את כלל האקדמיה לפיו התנועות o ו- u במילה לועזית תכתבנה תמיד בווי"ו, והתנועה i תכתב תמיד ביו"ד. בכלל זה, לא מוזכר שהוא תקף רק למילים משפות שאינן שמיות, ומכאן שראוי להחיל אותו גם על מילים לועזיות משפות שמיות, כמו ערבית. זאת למרות שבערבית קיים ההבדל – כמו בעברית – בין תנועות u, o, i קצרות שנכתבות בעזרת סימני ניקוד (תנועות "חסרות") ותנועות ארוכות שנכתבות בתוספת אמות קריאה. כך למשל המילה "אנתפאדה" נכתבת בערבית בחיריק חסר שאחריו שווא, ולכן לו הייתה זו מילה עברית לא היינו מוסיפים לה יו"ד בכתיב חסר ניקוד. אך זוהי לא מילה עברית, ולכן נוסיף אמות קריאה בכל זאת ונכתוב **אינטיפאדה**.

בדומה יש לכתוב **ג'יהאד**, **אימאם** ו**חיזבאללה**, וזאת למרות שהיו"ד לא מופיעה במקור הערבי.

5.2. קבאב או קבב

לפי כללי התעתיק מערבית לעברית של האקדמיה [20], אמות קריאה שמופיעות במקור הערבי יש לכתוב גם בערבית:

אמות הקריאה א, ו, י יסומנו באמות הקריאה א, ו, י

לכן יש לכתוב **עומאן**, **בגדאד**, **קאדי**, **חמאס**, **ערפאת**, עם אל"ף, וכך גם את המילים **ג'יהאד**, ו**אימאם** שראינו בסעיף הקודם.

כך גם לגבי המילה **"קבאב"**. יש הטוענים שהמילה הגיעה לעברית מהשפה הטורקית, אך הטורקית שאלה אותה כנראה מערבית, ואנו מבטאים את המילה כמו הערבים, לא כמו הטורקים. בערבית המילה קבאב נכתבת كَبَاب, עם אל"ף, ולכן יש לכתוב כך גם בעברית.

5.3. ח', ח או כ

לדוגמה, ח'ליף, ח'ליפות, ח'וביזה, שיח', ח'רא, סח'נין, ח'מסה.

5.4. הדיפתונג "ei"

כמו במקרה של דיפתונג זה במילים לועזיות ממקור שאינו שמי, גם פה נשאלת השאלה האם לכתוב יו"ד בודדת או כפולה.

מילון ההווה [5], מילון רב-מילים [6], ומילון אבן-שושן החדש [12] מסכימים כולם על כתיב המילה **שיח'** (מערבית), בצירי מלא בכתיב מנוקד, וביו"ד בודדת בכתיב חסר-ניקוד. מעניין, אבל, שבמילון רב-מילים ישנו חוסר-עקביות מוזר שהוא בוודאי טעות לא מכוונת: הוא מכיר גם בכתיב ללא הגרש, אך בכתיב זה הוא מציין שהכתיב חסר הניקוד הוא שייח, עם צירי מלא שנכתב כשתי יו"דים.

דוגמאות נוספות הם שמות המקומות **בחריין**, **כוויית**, **ביירות**, ובהם מילון רב-מילים איננו עקבי: בחריין מנוקדת ביו"ד שוואית שמוכפלת בכתיב חסר-ניקוד, ואילו כוויית, ו**ביירות** מנוקדות בצירי מלא אך היו"ד איננה מוכפלת.

המילה **כיף** שמקורה בערבית אך אומצה על-ידי הסלנג העברי (ומבוטאת "כף", בסגול), מופיע כך (ביו"ד אחת) במילון ההווה ובמילון אבן-שושן החדש.

כמו בסעיף 4.6 על הדיפתונג ei בשפות שאינן שמיות, גם פה אנו לא מכירים החלטת אקדמיה מתאימה, ולא מבינים את הסיבות שהביאו לכתיב הלא-עקבי של מילון רב-מילים (ואגב, הכתיב הנפוץ בגוגל דומה לו, ייתכן בגלל השימוש במילון רב-מילים לבדיקת איות). החלטנו בינתיים לכתוב את כל המילים הנ"ל, מלבד **שיח'** ו**כיף**, בשתי יו"דים. נצטרך בעתיד לשקול שוב החלטה זו.

לעשות: להבין האם יש בערבית צירי מלא (יו"ד לא מנוקדת), ובאלו מהמילים הנ"ל הוא מופיע. לשחי' בערבית יש פתח ואחריו יו"ד – האם דיפתונג זה יחשב אצלנו צירי מלא? ראה גם http://books.google.com/books?id=pP315Mw3S9EC&lpg=PP21&ots=3esi_iC_S&dq=Sheikh%20arabic%20vowels&pg=PP21 במילון הערבית המדוברת שיש לי מופיע "כיף" בצירי מלא – אך האם יש לכך משמעות גם בכתיב הערבי המקורי?

5.5. עות'מאני או עותומאני

כיצד יש לכתוב את שמה של המדינה הטורקית שהתקיימה מהמאה ה-16 עד תחילת המאה ה-20? האם יש לכתוב האימפריה העות'מאנית, עותומאנית, עותמנית, עותומנית, או אולי בכלל אוסמנית? לכל אחד מחמישה כתיבים אלו הצדקה וקהל חסידים:

שמו של מייסד האימפריה נכתב בטורקית מודרנית osmanli. שם האימפריה: Osmanlı İmparatorluğu. לפי זה, שם האימפריה בעברית צריך היה להיות "האימפריה האוסמנית", ומילה זו כלל לא הייתה צריכה להופיע בפרק זה (הדן בשפות שמיות, שטורקית איננה אחת מהן).

אולם השם הטורקי "אוסמן" הוא למעשה גרסה טורקית של השם הערבי عثمان, "עות'מאן" (בקיבוץ שנהגה בערבית מדוברת גם כחולם). זהו שם מוסלמי מקובל, על שם אחד החליפים הראשונים – עות'מאן בן עפאן. לכן בערבית נקראה האימפריה עות'מאנית, ולמעשה שמה נכתב כך גם בכתיב הטורקי הישן (הערבי) שהיה נהוג בזמן האימפריה: دولت علیّه عثمانیّه (אך בניגוד לשפה הערבית, בטורקית ה"ת" נהגתה כסמ"ך והתנועה אחרי העי"ן נהגתה כחולם). כתיב ערבי זה לשם האימפריה נהוג עד היום בשפה הערבית. בחוגי מזרחנות ומחקר בישראל, הכתיב המקובל של שם האימפריה הוא התעתיק העברי של הכתיב הערבי: "האימפריה העות'מאנית".

אולם, בעברית לא קיים העיצור ת' (שמבוטא בערבית בדומה ל th באנגלית), והעיצור העברי הקרוב ביותר הוא ת, ולכן יש שכותבים "עותמאנית". ויש אפילו (ראו בהמשך) שכותבים "עותמנית".

באנגלית (ובשפות האירופאיות האחרות), שובשה שמה של האימפריה והיא נקראת ottoman, אוטומנית. בארץ אומץ שעטנז מוזר בין ההגייה האירופית והכתיב הערבי – עותומנית או עותומאנית.

הבלבול גדל אם בודקים את המילונים: כל מילון בחר בכתיב שונה! מילון רב-מילים [6] מעדיף את הכתיב עות'מאני (בחולם), ומכיר גם בכתיב עותומאני (ומפנה ממנו לכתיב המועדף). מילון ההווה [5] מעדיף את הכתיב עותומאני (בחולם), ומכיר גם בכתיב עותומני (ומפנה ממנו לכתיב המועדף). מילון אבן-שושן [11] הכיר רק בכתיב עותומני, ואילו מילון אבן-שושן החדש [12] מכיר רק בכתיב עותמני.

בזמן כתיבת פסקה זו, חיפוש בגוגל מעלה שכל הכתיבים לעיל (מלבד "אוסמנית") נפוצים במידת-מה באינטרנט בביטוי "האימפריה ה...". אך הכתיב עות'מאנית הוא ללא עוררין הנפוץ ביותר ומופיע ב-18,000 עמודים, כאשר השני בשכיחות הוא "עותומנית" עם 7,000 עמודים בלבד, ואחריו "עותומאנית" עם 6,000 עמודים, והכתיבים "עות'מנית", "עותמנית", ו-"עותומאנית" עם 3,000 עמודים כל אחד. הכתיב "אוסמנית" הופיע במספר זניח של עמודים.

ההחלטה היחידה של האקדמיה שמצאנו בנושא היא הופעת הערך עותמני (עם חולם) והמושג "אגודה עותמנית" במאגר מונחי הבנקאות של האקדמיה [22]. מכאן שכנראה האקדמיה בחרה בכתיב זה (שבו בחר גם מילון אבן-שושן החדש). למרות זאת החלטנו בגרסה זו של בודק האיות לא לבחור בכתיב זה. לדעתנו כתיב זה נראה כשילוב מוזר בין עברית וערבית: מדוע עי"ן ותי"ו מהכתיב הערבי, אך ללא האל"ף? בכל מקרה לדעתנו יש לחפש מקור רלוונטי יותר מ"מאגר מונחי הבנקאות" שהקשר בינו לבין האימפריה הנ"ל קלוש ביותר. במקום זאת, בחרנו בכתיב עות'מאני. כאמור, זהו הכתיב השכיח ביותר ברשת, וחשוב יותר – הוא הכתיב הנפוץ בחוגי ההיסטוריה והמזרחנות, שהם כיום המקומות העיקריים בהם נדונה האימפריה הנ"ל (שכידוע לא קיימת כבר כמעט תשעים שנה).

5.6. גרדא או גרידא

תואר-הפועל הארמי שמשמעותו "בלבד" מופיע בתלמוד הבבלי 21 פעמים בכתוב גרידא עם יו"ד, ופעמיים בכתוב גרדא ללא יו"ד. חיפוש ברשת מעלה שגם לציבור העדפה גורפת לכתוב גרידא. רוב המילונים מעדיפים גם הם את הכתוב בצירי מלא על פני הכתוב עם צירי חסר: מילון רב-מילים [6] מכיר בכתוב עם הצירי המלא בלבד, ומילון אבן-שושן [11], [12] מפנה מהכתוב עם הצירי החסר עם הצירי המלא. רק מילון ההווה מעדיף את הכתוב בצירי חסר, כלומר ללא יו"ד. מכיוון שלא מצאנו החלטת אקדמיה מפורשת בנושא, או הסבר משכנע לעדיפות אחד הכתובים על חברו, החלטנו להכיר רק בכתוב הנפוץ יותר, בצירי מלא: **גרידא**.

6. אזרוח מילים לועזיות

במרוץ השנים, מילים מסוימות שהיו בהתחלה "מילים לועזיות" מתאזרחות בשפה, ולובשות צורה המתאימה יותר לשפה העברית, ומקבלות על עצמן כללי כתיב ונטייה הקרובים יותר לרוחה של העברית. ישנן מילים לרוב שאזרוחן היה כה מזמן וכה מוצלח עד שנבלעו בשפה העברית ללא היכר. מילים אחרות שנכנסו לשפה מאוחר יותר עדיין נאבקות על אזרוחן, וניכר מאבק בין מספר צורות שונות לכתוב את אותה מילה.

6.1. דוגמה או דוגמא

באתר האקדמיה [1] מופיעה ההחלטה הבאה:

שמות שהתגלגלו לעברית מן הארמית והמשמשים בצורת נקבה, כגון דוגמה, נכתבים בה"א בסופם. דוגמות נוספות: סדנה, טבלה, פסקה, עסקה, קופסה, גרסה. הוא הדין בשמות כגון שאלתה, משכנתה, אסמכתה, אתנחתה, בדוּתה. יוצא מן הכלל כתיב המילה סבתא.

הערות: השמות רישה וסיפה הם ממין נקבה ונכתבים בה"א בסופם. שאלתה; בלא ניקוד: שאילתה. שמות הטעמים, כגון אזל, אתנחתא, דרגא, זרקא, טיפחא, מירכא, פשטא; שמות חיבורים, כגון גמרא, מכילתא, פסיקתא, תוספתא; שמות פיוטים, כגון קדושתא, שבעתא - ייחשבו שמות פרטיים, ולא מילים כלליות, ויוסיפו להיכתב באל"ף.

אותה החלטה מוזכרת גם ב [3], שמוסיף:

צורת הרבים: דוגמות או דוגמאות; משכנתות או משכנתאות וכיו"ב.

Hspell אנחנו מכירים בהחלטה זו, ולכן מקבלים רק את הכתיב **דוגמה**, ולא את הכתיב "דוגמא". הכתיב הלא-תקני "דוגמא" נפוץ בציבור כמעט כמו הכתיב התקני "דוגמה", ויש הטוענים ששתי הצורות נכונות ואף מעדיפים את הצורה "דוגמא" (למשל כדי למנוע בלבול עם המילה הלועזית dogma). אך כאמור, האקדמיה איננה מסכימה, ומכירה רק בכתיב "דוגמה". יתר על כן, דוגמה אופיינית למה קורה כשבודק איות מכיר בשתי הצורות ניתן לראות בפרסומת הבאה שמצאנו בעיתון, בה מופיעות שתי הצורות באותו עמוד:

אגב, יש גם סיבה מעשית מדוע יש להעדיף את הכתיב בה"א ולא באל"ף. אם מסתכלים על המילה "דוגמא", קשה לתרץ מדוע היא בלשון נקבה ומדוע צורת הסמיכות היא דוּקא דוגמת- (השווה: צבא, בלשון זכר עם צורת סמיכות צבא-). עובדות אלו מתיישבות טוב יותר עם הכתיב בה"א. כדי להסביר את צורת הריבוי "-אות", לעומת זאת, לא דרוש דוּקא כתיב באל"ף – השווה למשל שרשרת/שרשראות, כלונס/כלונסאות, בהן הריבוי "-אות" מקובל למרות שמילים אלו אינן מסתיימות באל"ף.

לפי אותו כלל של האקדמיה, אנו כותבים גם **בדוּתה**, **אכסדרה**, **שאילתה**, **אנדרטה**, **אצטלה**,

מימרה (בצירי מלא!), אצטומכה, גלוסקמה, בליסטרה, אספקלריה, אנדולמוסיה, אמתלה, אמבטיה, פרהסיה, אכסניה, פמליה, ערבוביה, הרפתקה, משכנתה, גרוטה, אסמכתה, אתנחתה, קנוניה, בורסה, גוזמה, גוזטרה, גושפנקה, טבלה, כורסה, אצטבה, אולפנה, קופסה, כופתה, גלוסקה, נוסחה, פסקה, עסקה, סדנה, גרסה, סמטה, רישה, סיפה, פנכה, ססמה. אגב, חלק מהמילים הנ"ל הגיעו מהיוונית ומהלטינית, ולא מהארמית. בכל מקרה, הכתיבים באל"ף היו נפוצים בלשון חז"ל, אך היום נחשבים למיושנים (כך קורא להם מילון רב-מילים [6], בערכים של רוב המילים הנ"ל) וכאמור לא תקינים.

ברוב המקרים, אך לא בכולם, אנו מקבלים את שתי צורות הריבוי שמוזכרות בהחלטה השנייה לעיל. לדוגמה (תרתי משמע) **דוגמות** או **דוגמאות**.

במקצת מהמקרים הנ"ל, ישנם דוברים שגוזרים מצורת הריבוי התקנית – "אות" צורת יחיד שגויה – "אה". לדוגמה, אין לומר או לכתוב "הרפתקאה" – צורת היחיד היא כמו **הרפתקה**. כך גם אין לומר "גרוטאה" כי אם **גרוטה** (מרבית דוברי העברית שוגים במילה זו!). חיפוש בגוגל מראה שגם אם השגיאה לא נפוצה במילים אחרות, היא קיימת וישנם אנשים שכותבים את הצורות השגויות "כופתאה", "אנדרטאה", ואפילו "דוגמאה".

לדבר על מילים באל"ף בכל זאת, לפי כלל האקדמיה הנ"ל האקדמיה, כמו סבתא וגמרא.

אסמכתה

6.2. שאלתה או שאלתה

6.3. ציפולן או צפולן

לעתים נדרשת הכרעה האם מילה מסוימת, שהתאזרחת בחלקה, היא עדיין לועזית, או כבר מילה עברית. הכרעה כזו דרושה, למשל, בקשר לכלל מסעיף 4.1, שאומר שבמילה לועזית כל תנועת i תיכתב עם יו"ד, בעוד שבמילים עבריות דווקא קיים חריק חסר – תנועת i ללא יו"ד.

הגבול מטושטש, וההחלטה קשה. ישנם שיקולים רבים לכאן ולכן, אך נדמה שהשיקולים הבאים הם אלו המרכזיים שהופכים מילה לועזית לעברית:

- אימוץ המילה לעברית בתקופה עתיקה. למשל המילים קרקס (מלטינית circus), קנוניה (מיוונית κούρνη), ספסל (מלטינית subsellium), פרצוף (מיוונית πρόσωπον) ורבות אחרות נכנסו לשפה העברית כה מזמן עד שרוב דוברי העברית לא מודעים להיסטוריה שלהן. לעומתם, המילים "היסטוריה" ו"טלוויזיה" אומצו רק לאחרונה.
- הלבשת המילה במשקל עברי מקובל. כך למשל קרקס וספסל, ואפילו המילה החדשה-יחסית אגוז, ולעומתן היסטוריה וטלוויזיה שהן תעתיק מדויק של מילה בשפה זרה ונשמעות זרות לאוזן העברית.

במילים שכל השיקולים הללו מצביעים בכיוון אחד, ההחלטה קלה יחסית. כך **היסטוריה**, שאומצה לאחרונה ובעלת משקל זר, היא מילה לועזית, ולעומתה המילה **לסטים** אומצה מזמן מיוונית וקיבלה על עצמה צורה עברית (תוך שיבוש: במילה היוונית המקורית, "ליסטיס", עם סמ"ך ולא מ"ם, הוא גנב) ולכן תיחשב מילה עברית ותיכתב ללא יו"ד.

במקרים אחרים בהם השיקולים סותרים, ובהן לא ידועה לנו החלטת אקדמיה, נאלץ לקבל החלטה שרירותית. החלטנו במקרים כאלו לראות במילה מילה לועזית, ולהוסיף אמות קריאה בהתאם.

דוגמה לבעיה זו היא המילה **ציפולן**, מילת סלנג שמשמעותה אדם קטן, רזה וחלש. האם זו מילה עברית, ויש לכתוב **ציפולן**, ללא יו"ד, או אולי זו מילה לועזית ויש לכתוב **ציפולן**? מילון רב-מילים בוחר בדרך הראשונה, ואכן יש לכך סיבות טובות – יש למילה זו משקל עברי מקובל, וההיסטוריה שלה לא מוכרת, ולכן קל לחשוב שהיא מילה עברית למהדרין. אך למעשה, זוהי מילה רוסית שעברה שינוי קל ואומצה על-ידי הסלנג העברי רק בעת החדשה.

מאיר שלו, בספרו פונטנלה, כותב:

... בן דודי גבראל, המכונה גם "ציפולנוק" ו"פיו" – כלומר, אפרוח – אז עוד קטן ורזה ...

ואכן, ברוסית, ציפלונוק (цыпленок), בפ"א דגושה, הוא אפרוח. מילה זו, בעלת צליל זר בולט, הולבשה במשקל עברי מקובל על ידי מחיקת הסיומת "וק" וביטול הדגש בפ"א. אולם מכיוון שזו בכל-זאת מילה שאומצה מלועזית רק לאחרונה, החלטנו לראות בה בכל זאת מילה לועזית, ולכתוב "ציפלוך" עם יו"ד.

הציבור אכן נוטה להעדיף את הכתיב ציפלוך עם יו"ד, והוא נפוץ בגוגל פי 5 מהכתיב ללא יו"ד. המילונים לא מסכימים עם הציבור ועם החלטתנו: מילון רב-מילים [6] ומילון אבן-שושן החדש [12] שניהם מקבלים את הכתיב "צפלוך" ללא יו"ד.

ראו גם סעיף 4.17, שבו נידונה השאלה מתי יש להקפיד על תעתיק מדויק מילה לועזית, ומתי מילה כזו כבר עברה מספיק שינויים כדי להתאזרח ו"להשתחרר" מהצורך להקפיד על תעתיק מדויק.

7. שמות עצם ונטייתם

בפרק 3 דנו במילים עבריות בהן יש (בדרך כלל) הסכמה לגבי הכתיב המנוקד, אך יש ויכוח לגבי הכתיב חסר הניקוד הנכון. נשאלה השאלה האם יש להוסיף למילים אלו אמות קריאה בכתיב חסר הניקוד. בפרקים שאחריו עברנו למילים לועזיות, ואז החלו לעלות שאלות גם לגבי הכתיב המנוקד, עוד לפני שנדרשנו לעבור לכתיב חסר-ניקוד. בפרק זה ובפרק שאחריו, נראה שקיימות גם מספר מילים עבריות ונטיות שלהן שלגביהן יש ויכוח עוד לפני המעבר לכתיב חסר-ניקוד: ויכוח כיצד להגות אותן, וכיצד לכתוב אותם בכתיב מנוקד.

ההחלטה האם להביא מילה מסוימת בפרק 3 או בפרק זה שרירותית במקצת. במקרים שבהם מצאנו עדויות חזקות במילונים ובמקורות לשני כתיבים מנוקדים סותרים, המילה תופיע בפרק זה. במקרים בהם אחד הכתיבים נחשב לנחות מכיוון שהוא משובש, מיושן או לשון דיבור, המילה הוזכרה בפרק 3. כך למשל הוזכרו שם ההגיות המשובשות הנהוגות בלשון הדיבור, "עינב" ו"מיכל".

7.1. מירכאות או מרכאות

האקדמיה החליטה זה מכבר שיש לכתוב **מירכה**, **מירכאות** (אחד מסימני הפיסוק), **מירכא** (אחד מטעמי המקרא) בצירי מלא, כלומר עם יו"ד גם בכתיב מנוקד. מירכה מופיעה כדוגמה לצירי מלא בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 30, ואפילו בכללי הכתיב חסר הניקוד [4], הערת שוליים 16. שם טעם המקרא מירכא מופיע בכתיב זה בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 50.

לא רק שהמילונים לא ששים להסכים עם האקדמיה לגבי כתיב זה, רובם מתנגדים להחלטה זו: מילון רב-מילים [6] כותב מרכא ומרכאות בצירי חסר (אך מוסיף יו"ד לכתיב חסר ניקוד). מילון ההווה [5] כותב מילים אלו בצירי חסר, ולא מוסיף יו"ד: מרכה, מרכא, מרכאות. גם לוח השמות השלם [9] כותב מרכה, מרכאות. רק מילון אבן-שושן החדש [12] כותב כמו האקדמיה בצירי מלא: מירכה, מירכא, מירכאות.

גם הציבור בדרך כלל מתנגד להחלטה זו של האקדמיה: רוב הציבור נוהג להגות "מרכאות" בצירי חסר, לא מלא. יתר על כן, הכתיב ללא יו"ד נפוץ הרבה יותר מזה עם יו"ד (בחיפוש בגוגל, נפוץ פי 20!). נתון זה הופך למשמעותי עוד-יותר כשלוקחים בחשבון שבדק האיות הנפוץ ביותר – בודק האיות של Microsoft Word המבוסס על רב-מילים – מסמן את הכתיב ללא יו"ד כשגיאה.

למרות בעייתיותה (לדעתנו) של החלטה זו, היא ברורה וחד-משמעית ולכן Hspell מקבל אותה ונכתוב את המילים הנ"ל עם יו"ד.

למרות שאנו מקבלים את הכתיב "מירכאות" ככתיב התקני היום, עדיין מעניין להבין מהיכן הגיע הכתיב הנפוץ בצירי חסר, ומהיכן הגיעה היו"ד הנוספת. הסבר משוער אחד הוא זה: מקור המילים הנ"ל הוא בשם טעם המקרא, "מרכא". ייתכן ששם זה, בארמית, הוא מאותו משקל של שמו של טעם מקרא אחר, "טפחא" (טי"ת חרוקה, ופ"א דגושה), אך תשלום דגש הפך את החיריק לצירי. בכתיב חסר ניקוד, יש להוסיף יו"ד לקבלת המילה "טיפחא", וגם במקרה של התשלום דגש יש להוסיף יו"ד, לקבלת "מירכא". הסבר זה מסביר דווקא את הכתיב של מילון רב-מילים (שכותב ללא יו"ד בכתיב מנוקד, ומוסיף יו"ד בכתיב חסר-ניקוד) ולא את החלטת האקדמיה, שהיא לכתוב "טיפחא" בחיריק מלא (גם בכתיב מנוקד) ו"מירכא" בצירי מלא.

7.2. יפהפים או יפהפיים

7.3. ליצן או לצן

האקדמיה החליטה שיש לכתוב **לצן**, **לצנות**, בצירי חסר (החלטות האקדמיה בדקדוק, [13], עמוד 30). מכיוון שבכללי הכתיב חסר הניקוד [4] אין כלל שיכול להוסיף יו"ד במקרה זה, יש לכתוב כך, ללא יו"ד, גם בכתיב חסר ניקוד.

כרגע ב Hspell בחרנו דווקא לקבל את הכתיב **ליצן**, **ליצנות**. נאלץ כנראה לשנות החלטה זו בגרסה עתידית.

7.4. פרוור או פרבר

בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 51, מופיעה החלטה שהכתיב התקני הוא פרוור, ואילו פרבר (עם ביי"ת דגושה!) הוא כתיב מקראי:

השם פְּרָבֶר נכתב בוי"ו. בנטייה: פְּרָבֶרִי. במקרא גם פְּרָבֶר, ונטייתה תהיה פְּרָבֶרִי.

לכן אנו נקבל רק את הכתיב **פרוור**.

אך החלטה זו אינה חפה מוויכוחים. כל המילונים, מילון ההווה [5], מילון רב-מילים [6], לוח השמות של ברקלי [9], מילון אבן-שושן [11] ומילון אבן-שושן החדש [12], מקבלים את שני הכתיבים, ולא מציינים שאחד מהם מיושן. אך חשוב לשים לב שכולם, מלבד רב-מילים, מנקדים את הכתיב "פרבר" בביי"ת דגושה – ניקוד שלא מתאים להגייה הישראלית הנפוצה (בצליל וי"ו או ביי"ת רפויה). לכן אנו חושבים שכתיב זה אינו מתאים להגייה המודרנית. מילון רב-מילים דווקא מנקד "פרבר" בביי"ת רפויה שמתאימה להגייה הקיימת, אך לא ברור לנו מהו הצידוק להיעדר הדגש הקל, ובכל מקרה מילון רב-מילים מפנה מהכתיב פרבר לכתיב פרוור, ולכן נראה שגם הוא מעדיף את הכתיב האחרון.

למרבה הצער, חיפוש במנוע החיפוש גוגל מעלה שהציבור דווקא מעדיף את הכתיב "פרבר". הביטוי "רכבת הפרברים" נפוץ פי 15 מהכתיב "רכבת הפרוורים".

(השווה גם בפרק על מילים לועזיות – 4.14 טריוויאלי מול טריביאלי).

7.5. קיבוץ או קובוץ

8. נטיית פעלים

8.1. היתוסף או התוסף

הנטייה המסורתית של השורש יס"פ בבניין התפעל היא התוסף, בחולם, או היתוסף בכתב חסר ניקוד (היתוסף, מיתוסף, ייתוסף, להיתוסף). לעומת זאת, לאחרונה רווחים הגייה וכתב אחרים, בהם הפכה הוי"ו באורח יוצא-דופן לעיצור: **התוסף**, מתוסף, יתוסף, להתוסף (כך בכתב חסר-הניקוד).

המילונים מילון ההווה [5] ורב-מילים [6] מכירים בשתי הצורות, כשכל אחד מעדיף צורה אחרת ומפנה מהשנייה אליה (מילון ההווה מעדיף מיתוסף, רב-מילים מתוסף). חיפוש במנוע חיפוש גוגל מראה שהעדפת הציבור ברורה: **התוסף** נפוץ פי אלף מ- **היתוסף**.

האקדמיה החליטה מפורשות לזנוח את הצורה הישנה **היתוסף** ולאשר את הצורה החדשה **התוסף**. אתר האקדמיה [1] מביא את ההחלטה הבאה:

נטיית השורש יס"פ בבניין התפעל היא התנָסֵף. הצורה המלומדת היא נתוסֵף.

8.2. כשכש או כישכש

בניין פיעל ושורשים מרובעים. גם כשכוש או כישכוש.

9. שמות פרטיים עבריים

בהקדמה לכללי הכתיב חסר הניקוד [4] קובעת האקדמיה ש:

הכללים שלהלן [כללי הכתיב חסר הניקוד] מכוונים לכתיב מילים עבריות, ואינן חלים בהכרח על מילים לועזיות המשמשות בלשוננו, ולא על שמות פרטיים, הנכתבים לעתים קרובות חסר במקום שהכללים מחייבים מלא, כגון **שלמה, אהרן, יעקב, כהן, ירושלים**.

בהערה כתבתי: שמות פרטיים בכתיב חסר, כפי שנהוג (אבל הנהוג הולך ומשתנה...). אגב, גם ברב-מילים מצוין הכתיב החסר כ"כתיב מלא תקיני" עבור שמות פרטיים. יש לשים לב לחלק משמות אלו יש גם שם-עצם-כללי מתאים שמופיע ב-wolig.dat, ובו דווקא נהוג הכתיב המלא. לדוגמה: עופר, אורן, נוח, דוב, נאווה. לחלק מהשמות כמו ארנה ונעה מופיע גם הכתיב המלא וגם החסר כנכון באבן-שושן, ולכן שמתתי פה את שניהם. בחלק מהשמות ההחלטה לכתוב כאן רק כתיב חסר היא קצת פנאטית - ראה למשל אהרן, אבינעם, אחינעם (שם אישה!), עדו

עפר או עופר?

כנרת או כינרת (בשם האגם)?

ירושלים/ירושליים? לד/לוד? נצרת עלית/עילית? הרצליה?

10. ראשי תיבות

10.1. צורות נקבה וריבוי של ראשי תיבות

בפרסום האקדמיה [2] מופיעה ההחלטה הבאה:

גרשיים משמשים לסימון ראשי תיבות בצירופים, והם באים לפני האות האחרונה של הקיצור (ואינם מוזחים משם בנטייה). למשל: סכו"ם [ולא סכ"ום] (= סכין, כף ומזלג), ש"ץ (= שליח ציבור), הרמב"ם (= הרב משה בן מימון). ובנטייה: תנ"כים, רמטכ"לים, ח"כית.

בפרסום האקדמיה [13], עמוד 77, מופיעה ההחלטה הבאה:

סיומת הנקבה - מומלץ להצמיד את סיומת הנקבה לראשי תיבות כשמדובר באישה. למשל: מנכ"לית, מזכ"לית, יו"רית.

10.2. אותיות סופיות בראשי תיבות

בפרסום האקדמיה [2] מופיעה ההחלטה הבאה:

כותבים בסוף ראשי תיבות אותיות מנצפ"ך סופיות אם ראשי התיבות מבוטאים כמילה ממש. למשל: עכו"ם, ר"ן, ש"ץ, להד"ם [= לא היו דברים מעולם], או"ם, תנ"ך.

אבל אם המילים המקוצרות נקראות במלואן או שקוראים את האותיות בשמן, כותבים מנצפ"ך לא סופיות. למשל: אח"כ (= אחר כך), מ"מ (= מם מם; מפקד מחלקה).

אבל ח"כ, בגלל שנהוג להגות עם דגש...

אבל האם אל"מ נהגה כמילה או לא? ראה דיון ב extrawords לגבי אל"ם, סג"ם, וכו'.

11. שמות האותיות

באתר האקדמיה [1] מופיעה ההחלטה הבאה:
שמות האותיות העבריות והלועזיות הם בנקבה.

11.1. אותיות עבריות

בפרסום האקדמיה [2] מופיעה ההחלטה הבאה:

בשמות האותיות - כגון אל"ף, בי"ת, וי"ו, כ"ף, צד"י, תי"ו - הגרשיים מציינים כי אין אלו מילים ממשיות.

לא הצלחנו למצוא פרסום של האקדמיה שמכיל את שמות כל האותיות העבריות. אנו משתמשים בכתיבים הבאים:

אל"ף	בי"ת	גימ"ל	דל"ת	ה"א	וי"ו	זי"ן	חי"ת
טי"ת	יו"ד	כ"ף	למ"ד	מ"ס	נו"ן	סמ"ך	עי"ן
פ"א	צד"י	קו"ף	רי"ש	שי"ן	תי"ו		

מילון ההווה [5] ומילון רב-מילים [6] בחרו גם הם בכתיב זה (למרות שהאחרון מעדיף את הכתיב ללא הגרשיים).

11.2. אותיות יווניות

מילון רב-מילים [6] כותב את שמות האותיות היווניות בצורה הבאה:

אלפא	ביתא	גמא	דלתא
אפסילון	זטה	איטה	טיטה
יוטה	כפה	למדה	מי
ני	כסי	אומיקרון	פי
רו	סיגמא	טאו	איפסילון
פי	כי	פסי	אומגה

אולם עולה השאלה מה היו הכללים שיצרו כתיב זה, ומניין נובע חוסר האחידות המשוער בו. מדוע יו"ד בביתא ובאיטה, אבל לא בזטה? מדוע חלק מהשמות מסתיימים באל"ף ואחרים בה"א? מדוע למדה ולא למבדה? וכן הלאה.

בתכתובת פרטית [8] כתבה לנו המזכירות המדעית של האקדמיה שהאקדמיה עדיין מתלבטת בנושא:

המזכירות המדעית עוסקת בשאלה זו זה שנים מספר. נראה שחוסר האחידות נובע מהמתח שבין הרצון בתעתיק מדויק מחד גיסא, ובין הצורך לדבוק באטימולוגיה העברית מאידך גיסא (למשל, את האות ביתא נהוג לכתוב בעברית **ביתא**, בדומה לבי"ת העברית, אף-על-פי שלפי היוונית גרידא יש לתעתקה בטא). השאלה עתידה לשוב ולהידון בוועדת הדקדוק בחודשים הקרובים. עד כה נקבעו שתי החלטות בנושא: האחת, שמות האותיות היווניות המסתיימות בתנועת a יכולים להיכתב בעברית באל"ף או בה"א, למשל: אלפא, גמא, סיגמא, או אלפה, גמה, סיגמה. האחרת, האות למדה (או למדה) תיכתב כך (ולא למבדה/למבדה).

מאוחר יותר, בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13] הופיעו ההחלטות הבאות:
שמות האותיות היווניות המסתיימים בתנועת a יכולים להיכתב בעברית באל"ף או בה"א, למשל: אלפא או אלפה, גמא או גמה, סיגמא או סיגמה. האות היוונית Λ היא למדה או למדה (ולא למבדה/למבדה). כתיב שמות האותיות היווניות יהיה על פי כללי התעתיק מכתב לועזי לכתב עברי. לפי זה, β – בטא/בטה. רק הביטוי אלפא-ביתא ייכתב בתי"ו (וכן שם המושג הגאוגרפי דלתה).

אגב, העובדה שהמושג הגאוגרפי צריך להיות כתוב "דלתה" איננה מובנת מאליה – מילון ההווה

ומילון רב-מילים שניהם כותבים דלתא.

החלטה זו פותרת חלק מן השאלות, אך לא את כולן. האם עבור μ יש לכתוב מי, מו או מיו? עבור ν , נו או ניו? עבור π , פי, פיי או פאי? עבור τ , איפסילון או אופסילון? עבור χ , כי, חי, או כיי או כאי?

בגרסה הנוכחית, Hspell כותב את שמות האותיות היווניות כך:

α אלפא/אלפה	β בטא/בטה	γ גמא/גמה	δ דלטא/דלטה
ε אפסילון	ζ זטא/זטה	η אטא/אטה	θ תטא/תטה
ι יוטא/יוטה	κ קפא/קפה	λ למדא/למדה	μ מיו
ν ני	ξ קסי	\omicron אומיקרון	π פאי
ρ רו	σ סיגמא/סיגמה	τ טאו	υ אופסילון
ϕ פי	χ כי	ψ פסי	ω אומגא/אומגה

11.3. אותיות באנגלית (לטיניות)

מילון רב-מילים [6] כותב את השמות האנגליים של האותיות הלטיניות בצורה הבאה:

A	אי	B	בי	C	סי	D	די
E	אי	F	אף	G	גי	H	איץ'
I	אי	J	גיי	K	קי	L	אל
M	אם	N	אן	O	או	P	פי
Q	קיו	R	אר	S	אס	T	טי
U	יו	V	וי	W	דבליו	X	איקס
Y	וי	Z	זי (בריטי) / זי (אמריקאי)				

שימו לב שישנן מספר אותיות ששמן נכתב בצורה זהה בכתיב חסר ניקוד – A/E/I, V/Y, G/J – ולכן יש הכרח להשתמש בניקוד חלקי כדי להבהיר לאיזו אות מתכוונים.

איננו יודעים מדוע רב-מילים טוען שהכתיב חסר הניקוד של I הוא אי, ולא איי, ומדוע Y אינו ויי – צורות אלו היו תואמות יותר את כללי הכתיב חסר הניקוד [4], לדעתנו (ראו גם דיון בסעיף 4.7 על דיפתונג ai במילים לועזיות). לא מצאנו עדיין החלטת אקדמיה בנושא, אבל בכללי הפיסוק של האקדמיה [2], סעיף יב, מופיעה כדרך-אגב הדוגמה סי-איי-אי (=CIA). זהו אם כן, כנראה, הכתיב המועדף על ידי האקדמיה: איי עבור I, ולכן Hspell מעדיף את הכתיב איי (I) ו-ויי (Y).

את האנרכיה בתעתיק שמות האותיות באנגלית, והאותיות I, A בפרט, אפשר להדגים על-ידי ספירת מספר המופעים של מספר תעתיקים שונים של CIA בגוגל. סי-אי-אי (הכתיב של רב-מילים) מופיע 10 פעמים, סי-איי-אי (הכתיב של האקדמיה) מופיע 96 פעמים, סי-אי-איי 139 פעמים, ו-סי-איי-איי (הכתיב של אבן שושן החדש, בערך משלו) מופיע 108 פעמים. ממספרים אלו אפשר גם לראות שרוב האנשים נוטים לכתוב "י" גם עבור הצירי המלא בשם אות A. אפשר לראות זאת העדפה זו גם בחיפוש גוגל שמראה ש"איץ'" נפוץ יותר מ"איץ'" (ראו גם דיון בסעיף 4.6 על דיפתונג ei במילים לועזיות).

את האות Y, נדמה שאנשים מעדיפים לא לכתוב "וי" (כמו רב-מילים) ולא "ויי" (כמונו), אלא דווקא "וואי" (כך, בשתי וייזים). לדוגמה חיפוש בגוגל עבור "הסכם וואי" (לא מדובר פה באות Y אלא בשם הנהר Wye, אך היגוי מילים אלו זהה) מעלה 224 דפים, "הסכם ואי" 18 דפים, "הסכם ווי" 21 דפים, ואילו "הסכם וי" לא מעלה אף דף. דוגמה מובהקת אף יותר: חיפוש "פרויקט וואי" מעלה 2220 דפים (אגב, השיבוש פרויקט וואי מעלה 855 דפים), ואילו אותו ביטוי עם "ואי", "וי", "ויי", "וויי", או "ויי" מעלה – בסך הכל – 36 דפים.

כמו כן, לא ברור לנו מדוע רב-מילים מכיר רק את "איקס", כשההגייה הנפוצה של אות זו באנגלית היא דווקא "אקס". חיפוש בגוגל מעלה שהצורה "איקס" נפוצה יותר בביטויים ותיקים (שלאו דווקא שאולים מאנגלית) כמו "איקס עיגול" ו"קרני איקס", ואילו דווקא "אקס" נפוצה

יותר בביטויים חדשים השאולים מאנגלית כמו "מלקולם אקס", "וינדוס אקס פי", "אקס מן", "אקס בוקס", וכדומה. מספרים לדוגמה: הביטוי "איקס עיגול" מופיע 371 פעמים בגוגל, ו"אקס עיגול" אינו מופיע אף פעם אחת, המצב דומה ב"קרני איקס", ובניגוד להם הכתיב "אקס פי" נפוץ פי 30 מהכתיב "איקס פי", ו"אקס בוקס" נפוץ כמעט פי 60 מ"איקס בוקס". ובכן הטרנסליטרציה המודרנית של X היא דווקא "אקס", לא איקס.

12. מקורות

- [1] "החלטות בדקדוק", אתר האקדמיה ללשון העברית, <http://hebrew-academy.huji.ac.il/decision3.html>
- [2] "כללי הפיסוק", לשוננו לעם, טבת התשס"ב. ראו גם באתר האקדמיה ללשון העברית: <http://hebrew-academy.huji.ac.il/decision5.html>
- [3] "שאלות קבועות", אתר האקדמיה ללשון העברית, <http://hebrew-academy.huji.ac.il/question3.html>
- [4] "כללי הכתיב חסר הניקוד", לשוננו לעם, טבת התשס"ב. ראו גם קיצור באתר האקדמיה ללשון העברית: <http://hebrew-academy.huji.ac.il/decision4.html>
- [5] "מילון ההווה", שושנה בהט ומרדכי מישור, ספרית מעריב, 1995.
- [6] "מילון רב-מילים", גרסת אינטרנט <http://www.ravmilim.co.il>
- [7] "כללי התעתיק מלועזית לעברית", פברואר 1977 (פורסם שוב בויכרונות האקדמיה ללשון העברית, כרך כ"א, ובתדפיס נפרד בטבת תשס"א).
- [8] מכתב תשובה של האקדמיה ללשון העברית (מאת המזכירה המדעית איילת בצלאל) לשאלתו של נדב הראל. 17 באוקטובר 2004.
- [9] "לוח השמות השלם", ד"ר שאול ברקלי, מהדורה ח"י (2000), הוצאת ראובן מס, ירושלים.
- [10] "כללי נטיית השם" בלשוננו לעם נא-נב חוברת ד, התש"ס-התשס"א, האקדמיה ללשון העברית.
- [11] "המלון העברי המרכז" אברהם אבן-שושן, הדפסה מ-2000.
- [12] "מלון אבן-שושן המרכז – מחדש ומעדכן לשנות האלפים", המילון החדש בע"מ, הדפסה מ-2004.
- [13] "החלטות האקדמיה בדקדוק", לשוננו לעם נה, חוברת א-ב, תשס"ה-תשס"ו, האקדמיה ללשון העברית.
- [14] "מאגר מונחי רפואה (תרצ"ט)", מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [15] "מאגר מונחי אפייה (תשט"ז, תשי"ט, תשכ"א)" של האקדמיה ללשון העברית, מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [16] "מאגר מונחי רפואה (תשנ"ט)" של האקדמיה ללשון העברית, מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [17] "יד הלשון", יצחק אבינרי, הוצאת יזרעאל, 1964
- [18] "התעתיק מלועזית לעברית – כללים חדשים", מאי 2007, האקדמיה ללשון העברית. מופיע באתר <http://hebrew-academy.huji.ac.il/PDF/LAT-HEB.pdf>
- [19] "מילים ומונחים", אתר האקדמיה ללשון העברית, <http://hebrew-academy.huji.ac.il/decision2.html>
- [20] "התעתיק מערבית לעברית", אושר במליאת האקדמיה ב 6 בנובמבר 2006, מופיע באתר האקדמיה: <http://hebrew-academy.huji.ac.il/PDF/taatiq2007.pdf>
- [21] מכתב תשובה של האקדמיה ללשון העברית (מאת המזכירה המדעית תמר כץ) לשאלתו של אמיר אהרוני. 25 במרץ, 2009.
- [22] "מאגר מונחי בנקאות (תשס"ז)" של האקדמיה ללשון העברית, 2006. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [23] Web as a Corpus, Adam Kilgarriff and Gregory Grefenstette, Introduction to the special issue on the Web as a Corpus, Computational Linguistics Vol. 29 No. 3,

.September 2003

[24] תקן ישראלי ת"י 3166, "קודים לייצוג שמות של ארצות", דצמבר 2006, מכון התקנים הישראלי. מופיע גם באתר מכון התקנים
http://www.sii.org.il/sip_storage/FILES/8/398.pdf

13. אינדקס

17.....די	18.....ברוא	24.....אפתי	21.....אירו	18.....אבא
27.....דיאלקטי	18.....בריא	24.....אפתייה	12.....אירוסין	8.....אבדה
12.....דיחוי	8.....ברכה	36.....אצטבה	12.....אירוע	27.....אבחזיה
17.....דיי	8.....בררה	29.....אצטדיון	21.....אירופה	28.....אגוצנטרי
28.....דיסציפלינה	32.....ג'יהאד	36.....אצטומכה	9.....איתן	36, 29.....אגוז
28.....דיסציפלינרי	23.....ג'מייקה	28.....אצטון	35.....אכסדרה	28.....אגנוסטיציזם
18.....דיסקוס	18.....גא	35.....אצטלה	36.....אכסניה	41.....אהרן
23, 22.....דיפתונג	12.....גאה	29.....אצטרובל	43.....אל"ף	42.....או"ם
10.....דיראון	18.....גאולוגיה	29.....אצטרולב	17.....אליי	אוטואמנציפציה
12.....דירוג	28.....גאוצנטרי	אצנתרופוצנטרי	26.....אלכסנדר	28.....
43.....דל"ת	12.....גאות	28.....	17.....אלליי	17.....אולי
44.....דלטא	23.....גבאי	27.....אקוודור	44.....אלפא	36.....אולפנה
44.....דלטה	12.....גהות	27.....אקוסטי	44.....אלפה	44.....אומגא
8.....דלקה	36.....גוזמה	27.....אקלקטי	23.....אלצהיימר	44.....אומגה
43.....דלתה	18.....גומא	26.....אקסיומה	27.....אלקטרון	44.....אומיקרון
14.....דעה	36.....גושפנקה	23.....אקסיומטי	17.....אם קריאה	30.....אונומטופיה
28.....דפיציט	36.....גוזטרה	28.....אקספליציטי	21.....אמבה	30.....אונומטופיי
28.....דצי	8.....גזלה	28.....אקסצנטרי	36.....אמבטיה	18.....אופטימלי
28.....דציבל	8.....גזרה	29.....אקצנטרי	16.....אמה	44.....אופסילון
28.....דציליטר	18.....גיא	23.....ארומטי	16.....אמהות	27, 23.....אורגואי
28.....דצימטר	12.....גיבח	17.....אריה	16.....אמהותיהן	אותיות באנגלית
30.....דקסטרוז	12.....גיבן	17.....ארייה	18.....אמורא	44.....
35.....דרגא	12.....גידם	28.....אתנוצנטרי	7.....אמות קריאה	אותיות יווניות
23.....דרמטי	12.....גיהות	35.....אתנחתא	16.....אמות-	43
23.....דרמטיות	22.....גיזר	36, 35.....אתנחתה	16.....אמותיהם	אותיות עבריות
23.....דרמטיזציה	22.....גימר	32.....בגדאד	16.....אמי	43
18.....דשא	22.....גישה	35.....בדותה	16.....אמך	26.....אזוטרי
43.....ה"א	43.....גימ"ל	8.....בהמה	28.....אמנציפציה	17.....אזיי
האקדמיה ללשון	14.....גירה	18.....בוא	24.....אמפתי	35.....אזלא
העברית	12.....גירוש	27.....בווריה	24.....אמפתייה	42.....אח"כ
הוויי	12.....גירושין	27.....בוליביה	36.....אמתלה	44.....אטא
הומאופתיה	10.....גירעון	22.....בומביי	26.....אנגלי	44.....אטה
היאבקות	36.....גלוסקה	18.....בורא	25.....אנגליה	9.....איבר
היאזרות	36.....גלוסקמה	21.....בורים	26.....אנגלייה	12.....איחוד
היאחזות	30.....גלוקוז	36.....בורסה	35.....אנדרטה	12.....איחור
היאלמות	28.....גליצרין	32.....בחרין	36.....אנדרלמוסיה	12.....איטר
היאנקות	44.....גמא	44.....בטא	24.....אנטיפתי	22.....איידס
היאספות	44.....גמה	44.....בטה	24.....אנטיפתיה	23.....אייטם
היבט	35.....גמרא	43.....בי"ת	23.....אניגמטי	23.....איינשטיין
היגד	8.....גנבה	12.....ביאור	24.....אנליטי	23.....אייקון
הידרודינמי	36.....גרוטה	22.....בייביסטר	28.....אנציקלופדי	12.....אילם
היהפכות	34.....גרידא	22.....בייג'ינג	28.....אנציקלופדיה	18, 15.....אימא
היחלצות	36, 35.....גרסה	22.....בייסבול	28.....אסוציאטיבי	32.....אימאם
היחלשות	17.....דאי	32.....ביירות	28.....אסוציאציה	15.....אימהות
היחשפות	8.....דבלה	12.....ביעות	36, 35.....אסמכתה	16.....אימהי
היטל	12.....דהה	12.....בירור	8.....אספה	23.....אימוביליזר
היכל	35.....דוגמה	25.....בלגיה	36.....אספקלריה	22.....אימייל
היכר	23.....דוגמטי	36.....בליסטר	23.....אסתמטי	28.....אימפליציטי
היכרות	23.....דוגמטיות	18.....בנאי	8.....אפלה	32.....אינפיאדה
הימצא	18.....דודא	8.....בערה	44.....אפסילון	21.....איפוריה
הינד	17.....דוויי	18.....בקיא	23.....אפרטהייד	21.....איקליפטוס

הינע.....14	זי"ן.....43	טריגליצריד...28	ליקמיה.....21	מיתר.....9
הינף.....14	זיהום.....12	טריילר.....22	למ"ד.....43	מכילתא.....35
היסח.....14	זיהומי.....12	טרנסילבניה...27	למדא.....44	מכל.....9
היסט.....14	זיכרון.....10	טרנסצנדנטי...28	למדה.....44	מכלית.....9
היסטוריה...18, 36	זימבבווה.....27	טרנסצנדנטלי...28	לסטים.....36	מלא.....18
היסע.....14	זיעה.....14	טרפה.....8	לצן.....38	מלאכה.....18
היסק.....14	זירעון.....11	יבוא.....18	לצנות.....38	מלאכותי.....18
היעדר.....15	זרקא.....35	יו"ד.....43	לקטוז.....30	מלוא.....18
היעדרות.....15	חוליה.....17	יוגוסלביה...27	מ"מ.....42	מלודרמטי...23
היעלבות.....15	חולצה.....17	יוטא.....44	מ"ס.....43	מלודרמטיות...23
היעלם.....15	חזייה.....16	יוטה.....44	מאה.....14	ממד.....8
היעלמות.....15	חטא.....18	יופי.....17	מאירה.....11	ממדי.....8
היענות.....15	חי.....17	יופייה.....17	מבוא.....18	ממצא.....18
היעצרות.....15	חי"ת.....43	יוצא.....18	מבטא.....18	מסב.....8
היעקרות.....15	חיגר.....12	יום.....26	מגילה.....11	מסיבה.....11
היערכות.....15	חיזבאללה...32	יעקב.....41	מגירה.....11	מסילה.....11
היערמות.....15	חירום.....12	יצוא.....18	מגפה.....8	מסכה.....8
היעתרות.....15	חירוף.....12	ירא.....18	מדיצינה...28	מספוא.....18
היצע.....14	חירוק.....12	ירושלים.....41	מדיציני...28	מפיק.....17
היצף.....14	חירות.....13	כ"ף.....43	מובייל.....23	מצבה.....8
היקף.....14	חירש.....12	כאן.....18	מוזאון...20, 26	מצביא.....18
היקפי.....14	חירשות.....12	כהה.....12	מוזיקה.....26	מצוא.....18
היקש.....14	חמאס.....32	כהות.....12	מולדביה...27	מצוין.....17
היקשי.....14	חמה.....14	כהן.....41	מולדובה...27	מצר.....8
היראות.....15	חמישי.....16	כוויית.....32	מולטי.....18	מקסימום...26
הירגעות.....15	חמישים.....16	כופתה.....36	מולקולה...18	מקפא.....18
הירוגליפים...23	חמנייה.....16	כורסה.....36	מוניציפלי...28	מקרא.....18
היריון.....10	חמר.....8	כי.....44	מופלא.....18	מרב.....8
הירקמות.....15	חמש.....16	כילי.....17	מוצא.....18	מרבי.....8
היררכי.....23	חצייה.....17	כיף.....32	מורא.....18	מרוץ.....13
היררכיה...23	חשכה.....8	כלא.....18	מורביה...27	משא.....18
הישג.....14	טאו.....44	כלונס.....35	מושא.....18	משוא.....18
הישגי.....14	טבלה...35, 36	כמהה.....8	מזימה.....11	משכנתה...35, 36
הישגיות.....14	טובלו.....27	כנופיה.....17	מחבוא.....18	מתווסף...40
היתוסף.....40	טורבינה.....18	כריזמטי...23	מחוש.....14	מתי.....17
היתר.....14	טורקיה.....25	כרשה.....8	מחילה.....11	מתמטיקאי...27
הליוצנטרי...28	טי"ת.....43	לאה.....12	מחיצה.....11	נאד.....18
הפך.....10	טיעון.....12	לאו.....18	מחס.....8	נאוה.....18
הריונות.....10	טיפוס.....18	לאות.....12	מטאטא.....18	נאקה.....18
הריוני.....10	טיפחא.....35	לבב.....8	מיאוס.....12	נביא.....18
הרפתקה...36	טיפש.....12	לביא.....18	מידע.....9	נבלה.....8
הרצגובינה...27	טירוף.....12	לבנה.....8	מיו.....44	נדוניה.....17
התוסף.....40	טלוויזיה...36, 26	להד"ס.....42	מיזם.....9	נו"ן.....43
התפעל.....40	טלסקופ.....26	להפך.....10	מיטב.....9	נוסחה.....36
וי"ו.....43	טלפתי.....24	לוונט.....27	מילקשייק...22	נורא.....18
ונצואלה...27	טלפתיה...24	לחמנייה...16	מימרה.....36	נורוגיה...27
ופלנדריה...25	טמא.....18	לטביה...25, 27	מיסטיקה...26	נושא.....18
ותחינה.....11	טנא.....18	לידה.....14	מיעוט.....12	נטרופתיה...24
זאוס.....21	טנזור.....26	ליהוק.....12	מיצג.....9	ני.....44
זהה.....12	טקס.....26	ליחה.....14	מירכא...18, 35, 38	ניאוף.....12
זהות.....13	טקסט.....26	ליידי.....22	מירכאות...38	ניהול.....12
זטא.....44	טקסטיל.....26	לייזר.....22	מירכה.....38	ניהולי.....12
זטה.....44	טראומטי...23	ליצן...9, 38	מיתוסף...40	ניטרון...21
	טרוניה.....17	ליצנות...38		

28.....צלולואיד	18.....פרא	21.....פאודל	12.....סיעור	21.....ניטרלי
28, 27.....צללוזה	27, 23.....פרגוואי	44.....פאי	36.....סיפה	23.....ניילון
28.....צלוליט	8.....פרדה	18.....פארה	12.....סיפור	30.....ניסויי
28.....צלוליטיס	36.....פרהסיה	28.....פובליציסט	28.....סיציליה	21.....נירוטי
28.....צלופן	28.....פרובינציאלי	28.....פובליציסטיקה	12.....סירוגין	21.....נירולוגיה
28, 26.....צליוס	28.....פרובינציה	25.....פונקציה	11.....סירחון	21.....נירון
18.....צמא	24.....פרובלמה	23.....פורמייקה	28.....סירקולציה	8.....נכר
28.....צנזור	23.....פרובלמטי	23.....פורצלן	42.....סכו"ם	18.....נפלא
28.....צנזורה	23.....פרוגרמטי	44.....פי	23.....סכמטי	8.....נקבה
28.....צנטר	39.....פרוור	26.....פיזיולוגיה	27.....סלבי	18.....נשיא
28.....צנטריפוגה	25.....פרופורציה	26.....פיזיותרפיה	27.....סלובניה	14.....סאה
28.....צנטריפוגלי	28.....פרוצדורה	26.....פיזיקה	27.....סלובקיה	18.....סבא
28.....צנטריפטלי	28.....פרוצדורלי	22.....פייבוריט	28, 22.....סלוטייפ	35, 18.....סבתא
28.....צנטרליזם	30.....פרוקטוז	23.....פייטר	27.....סלורלי	36, 35.....סדנה
28.....צנטרליזציה	9.....פרות	23.....פיילה	43.....סמ"ך	17.....סוגיה
28.....צנטרליסט	9.....פרי	23.....פיינליסט	36.....סמטה	27.....סוזילנד
28.....צנטרליסטי	22.....פריים	23.....פיירקס	23.....סמילי	30.....סוכרוז
8.....צנפה	26, 23.....פריימריז	12.....פיכח	28.....סנטר	17.....סוליה
32.....קאדי	28.....פרינציפ	26.....פילוסופיה	36.....ססמה	18.....סומא
32.....קבאב	28.....פרינציפיוני	23.....פינלה	36, 29.....ספסל	28.....סוציאלי
35.....קדושתא	28.....פרמצבטי	28.....פינצטה	28.....ספציפי	28.....סוציאליזם
8.....קדרה	28.....פרמצבטיקה	12.....פיסח	28.....ספציפיקציה	28.....סוציאליזציה
12.....קהה	28.....קחות	12.....פיקח	22.....ספריי	28.....סוציאליסט
12.....קו"ף	23.....פרנהייט	12.....פירוד	28.....סצנה	28.....סוציאליסטי
43.....קוארדינציה	36.....פשטא	12.....פירור	22.....סקייט	28.....סוציו
18.....קוד מקור פתוח	27.....צ'כוסלובקיה	12.....פירוש	22.....סקייטבורד	28.....סוציובילוגי
5.....קווקז	28.....צ'לו	10.....פירעון	27.....סקנדינביה	28.....סוציובילוגיה
27.....קולגה	28.....צ'לן	18.....פלא	27.....סרביה	28.....סוציולוג
25.....קולומביה	28.....צ'מבלו	28.....פלאורסצנטי	8.....עברה	28.....סוציולוגי
23.....קומביין	18.....צא	28.....פלאורסצנציה	16.....עגבנייה	28.....סוציולוגיה
28.....קונספט	18.....צאן	26.....פלזמה	14.....עדה	28.....סוציומטרי
28.....קונספטואלי	18.....צאצא	22.....פלייבק	32.....עומאן	28.....סוציופת
28.....קונספציה	35.....צבא	25.....פלנדריה	33.....עות'מאני	28.....סוציופתיה
28.....קונצ'רטו	43.....צד"י	28.....פלסבו	43.....עיי"ן	24.....סטייק
29.....קונצנזוס	18.....צוואר	26.....פלסטיק	12.....עילג	22.....סטייקייה
28.....קונצנטרי	28.....ציאניד	36.....פמליה	10.....עיפרון	22.....סטרייט
28.....קונצרט	28.....ציביליזציה	23, 18.....פנאי	12.....עיקש	12.....סיאוב
28.....קונצרטי	28.....ציטופלזמה	26.....פנטזיה	10.....עירבון	44.....סיגמא
28.....קונצרטינה	28.....ציטטה	28.....פניצילין	16.....עירייה	44.....סיגמה
28.....קונצרנטטי	28.....צילינדר	21.....פניקי	42.....עכו"ם	28.....סייבר
28.....קונצרן	18.....צילינדר	28.....פניקיה	17.....עלי	28.....סייברספייס
23.....קופירייטר	28.....ציני	21.....פניקס	8.....ענב	23.....סיידר
36, 35.....קופסה	28.....ציניות	36.....פנכה	9.....ענבים	23.....סיינטולוגיה
22.....קוקטייל	28, 27.....ציניקן	22.....פנקייק	36, 35.....עסקה	22.....סייסמולוגיה
18.....קורא	28.....ציסטה	21.....פסבדונים	14.....עצה	22.....סייסמי
26.....קורוזיה	36.....ציפלו	44.....פסי	8.....עקדה	22.....סיישל
17.....קושיה	28.....ציקדה	21.....פסידונים	36.....ערבוביה	25.....סימטריה
18.....קיא	28.....ציקלון	24.....פסיכופתיה	10.....ערבונות	24.....סימפתי
14.....קיבה	28.....ציקלופ	35.....פסיקתא	8.....ערמה	24.....סימפתייה
28.....קיברנטי	28.....ציקלי	36, 35.....פסקה	32.....ערפאת	18.....סינתטי
28.....קיברנטיקה	28.....ציקלמט	28.....פציפזם	16.....עשירי	23.....סיסטמטי
12.....קיטע	12.....צירוף	28.....פציפיסט	43.....פ"א	12.....סיעוד
			14.....פאה	12.....סיעודי

24.....תאורטי	12.....שיעור	28.....רצפטור	18.....ראש	22.....קייטרינג
8.....תאנה	12.....שירות	42.....ש"ץ	18.....ראשון	11.....קילשון
11.....תהילה	12.....שירותים	35.....שאלתה	18.....ראשוני	11.....קימשון
35.....תוספתא	16.....שישה	8.....שאלה	18.....ראשי	9.....קיסם
18.....תוצא	16.....שישי	35.....שאלתה	42.....ראשי תיבות	9.....קיסר
11.....תחילה	16.....שישייה	16.....שביעי	18.....ראשית	12.....קיפח
11.....תחיקה	16.....שישים	35.....שבעתא	18.....ראשן	12.....קירח
44.....תטא	16.....שישית	8.....שדרה	16.....רביעי	12.....קירחות
44.....תטה	8.....שכר	13.....שהות	44.....רו	18.....קישוא
43.....תי"ו	16.....שלישי	18.....שווא	23.....רוטוויילר	12.....קישח
10.....תיאבון	41.....שלמה	27.....שוודיה	24.....רומנטי	27.....קלסי
12.....תיאור	18.....שמאל	23.....שוויץ	27.....רומנטיקה	28.....קלציום
12.....תיאורי	שמות האותיות	22.....שוויצרי	27.....רומנטיקן	22.....קמפיין
14.....תיבה	43	27.....שוויצריה	18.....רופא	36, 17.....קנוניה
12.....תיחום	16.....שמיני	17.....שוליה	43.....רי"ש	22.....קניידלך
12.....תיעוב	16.....שנייה	18.....שונא	14.....ריאה	44.....קסי
12.....תיעוד	16.....שניים	23.....שטריימל	10.....ריאיון	44.....קפא
12.....תיעודי	16.....שנים-עשר	17.....שי	12.....ריהוט	44.....קפה
13, 12.....תירוצ	8.....שער	43.....שי"ן	12.....ריחוף	18.....קפוא
5.....תכנה חופשית	8.....שפלה	18.....שיא	12.....ריחוק	18.....קרוא
10.....תכף	8.....שרפה	12.....שיהוי	22.....רייטינג	17.....קריה
42.....תנ"ך	35.....שרשרת	32.....שיח'	21.....רימטיזם	28.....קרצינוגני
11.....תפילה	16.....שש	22.....שייק	36.....רישה	36.....קרקס
30.....תצליל	16.....שתיים	22.....שייקספיר	42.....רמב"ם	26.....קתרזיס
16.....תשיעי	16.....שתיים-עשרה	14.....שינה	27.....רפובליקה	13.....ראות
5.....Hspell	18.....תא	12.....שיעול	28.....רציבי	10.....ראיונות